5920

دامیر کروړ سور ی دولس سوه پنځو سم تلین
۱۵٤ ـ ۱٤۰٤ ه ق

د ژبنوونې مسائل

لیکوال

محمد صدیق روهی

۱۳٦۱

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

5920c

دژبښوونې مسالې

لیکوال

خپرندوی محمد صدیق روهی

خپرونکی

دافغانستان دعلومو اکاډیمی

دژبو اوادبیاتو علمی اوتحقیقی مرکز

پښتو ټولنه

د زیری جریده

۱۳۶۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

سر یزه

په (۱۳٤۸) هل * کال کی مـی(دژب ښوونی مسالی) تر عنوا ن لاندی یوه رساله لیکلی وه او پـــهغه کې می‌د هماغه وخت پرتعلیمی نصاب په تیره دلوست پرکتا بونو انتقاد کړی و . دا رساله چی تر اوسه پوری ، افغانستا ن ددمو کراتیك جمهوریت د علومو داکاډ- یمی په‌کتا بخانه کی خوندی وه دیوه علمی کمیسیون په سپار ښتنه ماته راوسپار له شوه چی د مطلب‌داساسی ټکو په پام کی نیولوسره نوموړی رساله داوسنیو علمـــــی‌اړتیاو سره عیاره کړم او له‌سره‌یی ولیکم.

د(ژب ښوونی مسالی) په سر یزه‌کی درسالی دلیکلو انگیزه‌داسی ښودل شوی وه : ((تر اوســـــه‌پوری د ژب ښوونی په‌باب زموږ په هیواد کی ښایسته زیاتی مقالی اورسالی لیکل شوی یا ترجمه شوی دی مگر دغسی لیکنی غالبا دافغا نستان له عینی شرایطو سره اړیخ نه لگوی ... د دی‌دپاره چی دژب ښوونی اصول زموږ دمحیط پـــه شرایطو کی تطبیق شی دلته یـــولومړنی کوششس شوی دی‌چی په هیواد کی‌دژب ښوونی پر اوسنیولارو رڼا واچوله شی ، نیمگړ تیاوی

---

* ــ هل د (هجری لمریز) لنډه‌بڼه ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

یی‌په گوته شی ،او له هغی‌وروسته‌دحل لاری وپلټل شی . د دی لیکنی بنیادی هدف په افغانستان کی د ژب ښوونی مسالو ته یوه لنډه کتنه اود هغو مشکلا تواوپرابلمونوڅیړنه ده چی زمونږ ښوو نکی او زده کوونکی ورسره مخامخ دی .که‌څه‌هم دارساله دژب ښوونی دپر ـ نسیپونو په رڼا کی لیکل شوی ده‌لیکن اصلی مطلب د ژب‌ښوو نی د اصو لو څیړ نه او گروپن نه‌نه ده.سره له دی دژبی د څرنگوا لی پـه باره کی په لنډ ډول ځینی عمـــده‌ټکی وړاندی شوی دی چی ښایی د ژب ښوونی د متخصصانو دپاره‌هم داستفادی وړ وی .))

په دی اثر کی‌هم‌پور تنی روحیه‌په‌نظر کی نیول شوی ده . سره له دی په دی‌رساله‌کی‌د مضمـــو ن اومحتوا په لحاظ ځینی مهم تغییرا ت او تعدیلات مینځ ته راغلی دی :

لومړی دا چی د (د ی)کلمه په(وو) بدله شوی ده ـ یعنی پـــــر تعلیمی نصاب چی کوم انتقادو نـــه‌شوی دی هغه ټول اوس په ماضی پوری اړه لری .د (۱۳۵۷)کال‌دثورپرتمین انقلاب د ښوو نی او روزنی زوړ فیوډالی سیستم چی دیـــــوه‌مفتخور استثمار وونکی اقلیت گټی یـ ی‌ساتلی د تل دپاره دتاریخ‌کندی‌ته وغور ځاوه . نور نو ددی‌ا مکان نشته چی د ښوو نی او روز نـــی‌زوړ او تاریخ وهلی سیستم بیر ته په‌پښو ودریږی خو په عین زما ن‌کی باید دغه اصل هم له یاده ونه باسو چی د ټولنیز انقلاب په بریا لیتوب سره پخوانی ارزښتو نـــه ، زړی روښایی موسسی او مفکور ی‌په اتوماتیك ډول او بی له کـــو م ځنډ او خنډه صحنه نه خوشی کوی‌حتی دا هم باید وویل شی چی د فرهنگ دمو کرا تیك ، سپیڅلی اووده کوونکی ار زښتو نه نه‌یواز ی داچی له‌مینځه نه‌ځی بلکه د هغو دانکشاف او پایښت دپـــــاره لاره آوار یږی . له دی امله ،په ښوونه اوروزنه‌کی دډیالکتیکی‌اړیکو پیژ ندنه داړولو او څرخولودپاره دمناسبی‌شیبی ټاکنه ، او له ټولنیزی سا ـ یکالوجی څخه سمه او منطقی گټه‌اخیستنه د تعلیمی تگلا ری اوتر ـ بیتی سترا تیژی دپاره خاصـــــــ‌ارزښت لری .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهمه دا چی د ښو هدفو نـــودرلودل هر و خت د ښو امکا ناتوله درلودلو سره متراد ف نه وی.له‌دی‌امله داو لتیو نو دانتخاب مساله‌را مینځ ته کیږی . په دی برخه کی چی‌هر څومره زیاته پاملرنه وشی په‌پای کی به یی ګټوری نتیجی تـرلاسه شی . په تعلیمی‌نصا ب کی ډیر ځله پیښیږی چی د اولیـــت‌ټاکنه زیات غور او سوچ غواړی.

دمثال په‌توګه فرضا دلوست په‌یوه‌کتاب کی ځینی داسی مطا لب راغلی دی چی د فیوډا لیزم ارز ښتونه‌منعکسوی اودفزیك په یوه درسی کتاب کی دنونسمی پیړ ی قوانین چی‌دنن ور ځی په تناسـب له موډه لو ید لی او په سا ینس‌او ټکنا لوجی کی په دردنه خـوری ، راغلی دی ، ښه ، نو اوس بایدله‌ځان سره پریکړه وکړو چی د کوم کتاب نوی کتنه او خپرونه دلومړ یتوب حق لری . البته که امکـــان ولری درسی کتابونه او تعلیمـــی‌نصاب باید ډیر ژر نوی شی خوله بده‌مرغه دهدفونو او هدفونو ته‌درسیدو دامکاناتو ترمینځ همیشه‌یو واټن پروت وی .

انکشاف همیشه تګلا ره غوا ړی‌اود تګلا ری د ټاکنی دپاره دمعیار ونو او او لیتو نو مساله رامینځ‌ته‌کیږی.

ښایی یو څوك پوښتنه وکړ ی‌چی دا یادونه دژب ښوونی‌له‌مسالو سره څومره اړه لری ؟ رښتیا خبره‌داده چی لاتر اوسه زمونږ دلوست ځینی کتابونه په هماغه پخوانـــی‌حال پاتی دی او په دی رساله کـی ځینی تخنیکی انتقاد ونه د (ماضی‌بعید) بڼه نه‌لری. یاپه بله ژبه ،له همدی رسالی څخه لاتر اوسه پـــه ځینو تطبیقی مواردو کی ګټـــــه اخیستل کیدی شی .

دریمه دا چی په دی پامفلیټ کی‌راغلی مطالب، دلیکونکی په عقیده یوټر بله اوز ګانیك پیوستون لری‌دژب ښوو نی دمسالو د څیړ لو په ترڅ کی باید د ژبی ماهیت ، دزده‌کړی سایکالوجی ، اود درس‌محتوا (دهغی د حیاتی ار ځښت له نظره)په‌علمی توګه تشریح شی . کله‌چی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه تدریس کیږی باید ژبه‌وپیژ ندل شی . لیکن مجرده ژبه وجود ته لری ـ یوازی مشخصی ژبـــی‌شته لکه پښتو، دری ، ازبیـــکی ، روسی ، انگریزی او داسی نوری .له‌دی امله هر وخت چی د ژبی پـر ښوونه باندی خبری کوو بایـــدمشخصه ژبه‌او دهغی مشخصا ت دپاملرنی په مرکز کی پرا ته وی .دزده کړی دسایکا لوجی‌پرنسیپونه عمومی دی لیکن تراوسه پـــوری‌هیچیر ته دزده کـړ ی داسی سا ـ یکالوجی نشته چی د ټولو دپاره دمنلو وړ وی . سره له‌دی ،په دی برخه‌کی ډیر کار شوی دی‌اودعلمی‌تجربو په اساس ځینی ارزښتنا ك پرنسیپونه لاس ته را غلی دی چی‌په‌خپله موقع به تشریح شی .

د درس محتوا باید سر بیره‌پرتخنیکی اړخونو د ټولنیزو ارز ـ ښتونو له‌نظره وڅیړل شی.دزده کړی سایکالو جی موږ ته دارابښیی چی څنگه یو مطلب په آسانه طر یقه ، په ارزانه توگه ، په لږوخت ، او موثر ډول زده کیدی شی او په‌دی‌پروسه کی څه ډول میکانیزم په کار لویږی . لیکن دا یوازی تخنیکی‌اړخ دی .

د درسی کتاب لیکونکی باید په‌دی هم وپوهیږی چی څه ډول‌مطا ـ لب په زده کولو ار ځیږی. دلته‌د درسی موادو حیاتی ارزښت تـــر څیړنی لاندی نیول کیږی .

په دی اساس ، د رسالی‌ډیزاین‌داسی جوړ شوی دی چی لومړی د ژبی په‌باره کی ، بیا د زده کړی ،داروا پوهنی په‌برخه کی اوورپسی دتدریس د هدفونو او میتود په‌باب‌معلومات وړاندی کیږی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوسړی برخه

ژبه

دژبی پیژندنه :

د ژبی پر موضوع باندی د بیلا بیلو پوهنو له لاری او مختلفـــو جهاتو څخه بحث کیدی شی .

سمیو تیك ، بشر پیژندنه (انتروپالوژی) ، ټولنپو هنه (سوسیو — لوژی) ، فیزیو لوژی (د غړو ددندوپوهنه) ،او ژبپو هنه د ژبـــی د موضوع بیل بیل اړخونه مطا لعه‌کوی . په دی وروستیو وختو کی‌د سیما نتیك فلسفی (چی عمومـــی‌سیمانتیك یی هم بولی) د ژبی‌پـه باره کی ژوری څیړنی پیل‌کړی‌دی.اوس به‌په لنډه توگه ژبه‌د مختلفو پوهنو او فلسفی له‌نظره وڅیړو :

دبشر پیژندنی (انترو پالوژ ی)له‌نظره ژبه‌د ثقافت د انتقال عراده ده او له‌کلتور سره خورا نژ د ی‌اړیکی لری . د ځینو بشر پیژند — ونکو په پوهه ، ژبه او ثقافت‌دیوی‌سکی د وه مخونه دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر ملیت خپلی کلتوری ځانګړ تیاوی د ژبی په‌وسیله څرګند وی‌او له‌همدی امله له یوی‌ژبی څخه‌وبلی‌ژبی ته دادبی آثارو اړونه (ترجمه) یو سخت اوستونزه ور کار دی. په‌یو زیات شمیر موارد‌و کی د یوه ملیت متلونه ، ټوکی ټکالی ،طنزونه‌او کنایی ، ادبی ښکلا وی او نزا ـ کتونه په لفظی صنایعو کی انعکاس‌مومی چی په بله ژبه کی بیا هغه خوند او رنګ نه لری. سر بیره‌پردی ، په ژبه کی‌د یوه قوم ټولنیزه سایکا لوجی (احساسات، هیجانات‌خویونه ، مفکوری ، انګیز ی ، ارـ مانونه ، ارزښتونه ، او نور ی‌ځانګړتیاوی)هم په یوه یابله بڼه ځان څرګند وی . دمثال په‌توګه ،کله چی د (هوپی) قبیلی یومشر خپل زوی له‌ناوړه کار څخه منع‌کوی نو ور ته وایی : (داد هوپی لارنه ده!) په‌داسی مواردو کی‌جرمنی مشر وایی : ((زویه ، پر لیکه سم ځه!)) او پښتون سپین ږیری داسی وایی : ((ګوره زویه، چی شمله می ټیټه نه‌کړی)) اوداسی نور .

دټولنپو هنی له نظره ، ژبه یوه‌ټولنیزه پدیده ده چی د ګډ کار او تولید په‌ترڅ کی د ټولنیزواړتیاوودپوره کولو په منظور مینځ ته راغلی ده . دټولنپوه په عقیده ،ژبه‌دټولنی‌محصول ده او د ژبی موجود یت له ټولنی څخه‌دباندی نشی تصورکیدی . البته په اوسنی عصر کی ، دبشر حقوق او انسانی عوا طف‌هیچاته د دی اجازه نه ور کوی چی مثلا یوماشوم دی د تجربی په‌غرض‌له‌ټولنی څخه بیل کړی شی . اماپه لرغونی تاریخ‌کی مونږداسی‌مثالونه‌پیدا کولی‌شو چی ځینی‌ماشومان‌دی له‌خپلی ټولنی څخه په تجر ید اوانزوا محکوم شوی وی .دمصر د فرعو نانو له‌وخت نه رانیولی دسکا ټلینډ د (شپږم) جیمز تر وخته پوری داسی وا قعی ډیری‌لیدل شوی دی . په اوسنی عصر کی دوی مهمی پیښی چی د ژ بی‌پرمساله باندی هم رڼا اچوی دیا ـ دولو وړ دی .

لومړی پیښه: په‌کال (۱۹۲۰)کی‌د هند په کومه سیمه کی یوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښځې د کور په شاو خوا کې کالي مینځل او دوی وړی لوڼې یې آزادی پرایښې وی چې په ځنګله کې لوبې وکړی . په دی وخت کې یو لیوه راغلی دی او دواړه نجونې یې خپل غار ته وړی دی . ډیره موده ورو ـ سته دواړه نجونې دلیوه په غار کې وموندل شوی . یوه نجلی دوه کلنه او بله اته کلنه وه . کوچنی نجلی چې (امیلا) نومیده پسې له څومیاـ شتو مړه شوه او دو همه نجلـــی (کمیلا) تر ۱۹۲۹ پوری ژوندی وه د (کمیلا) دژوند جریان چې دټو لنپوهانو له خواپه دقیق ډول ثبـت شوی دی داځر ګندوی چې د نو موړی نجلی په سلوك کې هیڅ ډول انسانی خصو صیت او وصف نـه لیدل کیده . (کمیلا) به په ځلور بولی تله ،د لیوه په شان آواز ونه به یې له خولې ایستل مګر خبری یې نشوی کولی او نه د بل چا په خبرو پو هیده . نوموړی نجلی چې تـــر روزنې لاندی ونیول شوه داجتماعی ژوند له نویو شرایطو سره یې پوره توافق ونکړ . دی فقط یو څو ډیر ی ساده جملی زده کړی . دکالیـــو اغوستلو اود خوړلو د عادت په زده کولو یې چندانی مو فقیت په برخه نشو .

دلته دا پوښتنه مینځ ته را ځی. ددی ماشوم د دماغ په جوړ ښت کې چې کومه نیمګړ تیا هم نه وه ولې یې سمې خبری نشوی کولی ، او ولې یې دانسان په شان سلوك نـه کاوه ؟ داسی ښکار ی چې ګویا د انسانی شعور دلر لو دپاره یوازی دسالم دماغ در لودل کفایت نه کوی بلکه انسان باید په ټولنه کې ژوندوکړی څودنورو انسانانو په شا ن فکرو کړی اود دوی په شان خبری وکړی. اجتماعی شعور اوژبه لـــه ټولنې څخه دباندی وجودنه لری.

دا پیښه د ودی دسایکا لو جی یوه بله مهمه مساله هم توضیـــح کوی او هغه داچې د زده کړی دپاره دسن څرنګوالی هم باید په نظر کی ونیول شی . دځینو کارو د زده کولو دپاره یو ټاکلی مونګـــــك (سن) زیات اهمیت لری او که دهغه کار زده کړه ناوخته شروع شـــی مثبته نتیجه نه ور کوی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دی پیښی څخه بله مهمـــــه نتیجه لاس ته ر اځی او هغه داچی ژبه غریزه نه ده بلکه له ټولنی څخه زده کیږی .

دوهمه پیښه : دا وا قعه دامریکی په متحدو ایالتو نو کی پیښه شوی ده . یوه امریکایی نجلی چی پـــه اصطلاح ، په نامشروع ډول دنیاته راغلی وه د شپږو میاشتو په عمرداجتماعی دودونو او قیودو په جرم په یوه کوټه کی بند شوه او هلتـــه یی تر پنځو کلو پوری له انسانـــی نړی نه لیری دانزوا په توګه ژوندکاوه . د دی دپاره چی له لوږی ا و تندی څخه مړه نشی یو څه به دخو راك او څښاك په نامه ور کول کیده. داله نورو انسانانو نه جلا ساتـــل شوی وه او له هیچاسره یی تماس نه در لود. په ۱۹۳۸ کـــی د دی((مجرم)) ماشوم د موجودیت له راز پرده پور ته شوه . ټولنپو هانو اوارواپوهانو د خپلو علمی څیړنو پـــه منظور ددغه ماشوم ژوند ته پاملرنه وکړه . پوهانو پر نومو ړی نجلی باندی د (انه Ana) نـــــوم کیښود . (انه) خبری نشوی کولی دځارویو په شان به په څلور بو لـــو ګرځیده ، اود خپلو همنو عانـــــو (یعنی نورو انسا نانو) په مقابـــل کی یی هیڅ ډول عاطفی او احسا ـ ساتی عکس العمل نه ښوده .

(انه) چی تر (۱۹٤۲) کال پوری ژوندی وه په دی بریالی شو ه چی ژبه او انسانی سلوك زده کړی .

له دغو پور تنیو مثالونو څخه داواقعیت په ښه توګه څرګند یږی چی ژبه یوه ټولنیزه پدیـــــده ده او داجتماعی مناسبا تو په ترڅ کی زده کیږی . همدا رنګه ددغو پیښو پـــه رڼاکی دټولنیز شعور د پیدایښت ، منبع ، او ودی په هکله یو شمیـــــر پوښتنو ته هم ځوا بونه تهیه شول اودا ثابته شوه چی انسانی شعو رله اجتماعی ګډ ژوند څخه دباند ی تشکل نشی کولی . البته پخـــــواعمومی ذهنیت داسی وچی دانسان شعـــــور یـــــواز ی یـــــوه فزیو لوژ یکی مو ضـــــوع ده چی د عمر له زیا تښت سره مستقیم اړیکی لری او په ټولنیزو مناسباتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوری اړه نه‌لری . دمثال په‌توگه ، په‌لرغونو اساطیرو کی یو شمیر ماشومان چی دمرغانو یالیوانو لـه‌خواروزل شوی د ی‌هغوی دپـوره عقل او فراست خاوندان وو ، لـه‌ټولنی څخه د هغوی لیری والی د دوی د ټولنیز شعور د انکشا ف‌په‌مورد کی هیڅ ډول اغیزه نه درلوده اماتر خو واقعیتونو ثابته کړه چی‌دغه ډول ذهنیت له حقایقو سـره سمون نه‌خوری اود افسانه جوړ وونکو د خیال زیږ نده دی. په‌نورـ مال حالت کی یعنی کله چی ماشوم‌په ټولنه کی لوییږی د ده شعـور (دژبی د زده کړی په گډون) لـه‌فزیکی ودی سره مستقیم اړ یکـی لری. یا په ساده ژبه څومره چـی‌ماشوم لوییږی هماغومره یی پوهه زیاتیږی . لیکن که‌ماشوم له ټولنی‌څخه لیری وروزل شی او یواز ی خوراك او څښاك ورکړ شی‌اجتما عی شعور یی انکشاف نه کـوی . څرنگه چی ژبه د فکر دانتقال‌عراده‌ده نو ژبه هم نشی استعما لولی .

ژبه او فلسفه :

ژبه خو په اصل کی له معنـالرونکو آوازونو څخه جوړه شو ی ده . دا چی معنا څه شی ده ، او څنگه یوانسان کولی شی خپـل مقصد په الفاظو کی زاو نغا ړی‌اومقابل شخص ته‌یی ور انتقال کړ ی یوه فلسفی موضوع ده . مونږ تـراوسه په دقیق‌ډول نه‌پوهیږو چـی ماغزه یو فکر څنگه عکاسی کوی اومعناله یوه شخص نه‌بل ته‌په څـه ترتیب او میکا نیزم سره انتقـال‌کوی . منطق چی د فلسفی څانگه‌ده هماغه د(نطق) له ریښی سره اړ ه‌لری، د عر بی ژبی د (لغت) لفظ هم دیونانی له(لوگوس) څخه اخیستل‌شوی دی . (لوگوس) او لوژی د (لوژیك ـ منطق) په‌ریښه پـوری‌تړلی دی .

که څه هم د منطق او نطق تر مینځ له پخوا وختو څخه یوه‌منطقی رابطه موجوده وه خو په شلمه‌پیړی‌کی یوشمیر فیلسو فانو دژبی پـر تحلیل ډیر زور واچاوه . نن ور ځ‌داکثرو بورژوا فیلسو فانو په نظر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه د فلسفي اساسي موضوع‌ده‌او پوزيات شمير فلسفي مکتبو نه د ژبې د تحليل پر محور را څرخيږي‌د دې کار عمده علت دادی چې د ساينس او ټکنالوجي دبې سارې پرمختګ په‌نتيجه کې يو شمير بوزژوا ايډيالوجيستانو ته داسې‌ذهنيت پيدا شو چې ګويانور نو د فلسفي نقش او ارزښت پای ته‌رسيدلی دی .که کومه موضوع د ساينس له خوا حل نشي فلسفه‌يي هم نشي حل کولی . د(نيوپاز- يټويزم) له‌نظره ، فلسفه بايدخپله‌عنعنوی وظيفه پريږدی او دځان د پاره بله نوی وظيفه وټاکی . د دې‌فلسفي پلويان وايي چې‌فلسفه به هيڅکله اساسي پوښتنو ته د ډاډوړ او قنا عت بخښو نکې ځواب ورنشي کړی ځکه هيڅوك دا خبره‌اثبات ته نشي رسولی.چې جهان قديم دی که حادث ، محدودد ی که‌نامحدود ، په نهايت کې انکشا ف کوی اوکه د فساد خواته درومي،شعور مخکې دی که ماده، اوداسي نور . د دوی په عقيده ،انسان‌نشي‌کولی د علم او تجربې له مخې دغو پوښتنو ته ځواب ور کړی او لازمه‌نه‌ده چې مونږ پر نه‌حل کيدونکو مسايلو باندی توقف‌وکړو . (نيو پازيټو يستان) توصيه کوی چې فلسفه بايد هغه نظريې او پر نسيپونه په ژوره توګه تحليل کړی چې ساينس پوهان يې‌ورته‌وړاندی‌کوی او په دې تحليل کې ژبه تر هرڅه لومړی او اساسي رول‌لوبوی‌د فلسفي دنقش په نفي کولو سره (نيوپاز يټويستان) هڅه کوی چې‌کار ګره طبقه او زيار ايستو نکی خلك له تيوريکي وسلې څخه بې‌برخې کړی . د دوی د فلسفي په وياله کې چې کومې او به رو ا نې‌دی په‌نهايت کې دامپر ياليزم‌ژر- نده څرخوي .

سيميو ټيك (semiotic) :سيميو ټيك د نښو دسيستم مقا - يسوی څيړني ته ويل کيږی . په‌سيميو ټيك کې له ساده نښو جوړونی (signalisation) څخه‌نيولی تر طبيعي او علمي ژبو پوری ټول سيستمونه مطالعه کيږی . د سيميو ټيك علم په درو برخوويشل شوی دی : (۱) نحو (سنټکس)چې د نښو د سيستم داخلي جوړ -

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښت (بی له دی چی وظیفه یی په نظر کی ونیوله شی) تر څیړ نی لاندی نیسی ، (۲) سیما نتیکس‌چی د معنا د څر ګند ولو دوسیلی‌په توګه دنښو پرسیستم باندی بحث‌کوی او (۳) پـرا ګما تیکس چـی د نښو د سیستم (sign system)اود هغو داستعما لوونکو ترمینـځ اړیکی په نظر کی نیسی . نحوداسی‌علم دی چی په‌یوه ټاکلی ژبه کی له کلمو څخه د جملو او عبار تونو د جوړولو بیلګی (نمونی) مطالعـــه کوی . سیما نتیك هغی پوهنی تـه‌ویل کیږی چی د کلمو او نـــورو ژبنیو شکلونو پر معنا او معنو ی‌تغییرو نو باندی بحث کوی . پدی وروستیو وختو کی سیما نتیك د (عمومی سیما نتیك) ترعنوان‌لاندی دیوه فلسفی مکتب بڼه غوره‌کړی‌ده د(عمومی سیما نتیك) موسســـ (کور زیبسکی) وایی چی سیما نتیك نه‌په ټوله معنا فلسفه ده ،نه سایکالو جی ، او نه منطق . دا یوه‌نوی موضوع ده چی د خلکوترمینځ اړیکی مطالعه کوی او دانسان د عصبی سیستم داغیز ناکی او مو ـ ثری استفا دی دپاره اسا نتیاوی برابروی . (عمومی سیما نتیك)چی اوسن یی دامریکی په متحدو ایا لتونو کی زیات عمومیت او نفـوذ پیدا کړی دی په حقیقت‌کی د ذهنی‌ایډیا لیزم یوه څانګه ده چـــی د انسان او عینی واقعیت ترمینـــځ‌رابطه په غیر علمی توګه شرح‌کوی (عمومی سیما نتیك) ادعا کوی چی‌شیان په ټوله معنا نه‌پیژندل‌کیږی او ژبه نشی کولی چی مفا هیم په‌سمه توګه افاده کړی . د دی‌نظریی پلویان وایی چی د جګړو او نړی والو بحرا نونو د مینځ ته را تلو اصلی علت دادی چی اولسو نه اوطبقی دیوبل په‌ژبه نه سره‌پوهیږی. که صحیح تفا هم مینځ ته راشی‌نوستو نزی او لانجی به حل شی . د (عمومی سیما نتیك) پلویان ژبی‌ته خاص اهمیت ورکوی او زیـــار باسی چی طبقاتی تضادو نه د(سوءتفاهم) مرحلی ته راښکته کړی .

یعنی د دوی په عقیده د طبقاتی‌تضادونو علت دادی چی استثمار ـ ونکی پانګه وال او کار ګره طبقه‌دیو او بل په مطلب نه سره پو ـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیری . په داسی حال کی چی داخبره بالکل بی اساسه او غیرعلمی ده .

دعلمی نړی لیدله نظره دا خبره‌اثبات ته رسیدلی ده ترڅو پوری چی د تولید پروسا پلو خصو صی‌مالکیت اود فرد له خوا د فـــرد استثمار پای ته نه‌وی رسیدلـــی‌انتا گونیستی تضـــــاد و نـــه نشی حل کیدی . د (عمومی سیما نتیك) پلویان فکر کوی چی د ژبی څخه موثره استفاده اود هغی‌ما هرانه استعمال د ټولو ستونزو د حل کلی ده په داسی حال کی چی‌ژبه په دی برخه کی یوازی یـــو فرعی نقش لری . دپکتیا د خوست‌خلك په دغه خا ص مورد کی یوښه متل لری او وایی : ((په جار جارمی ښمر نشی څو می گیډه مـــړه نشی)) یعنی په جار او قر بان‌ویلوسره وږی گیډه نه مړیږی او پرابلم نه‌حل کیږی .

د ((منطقی پاز یټویزم)) پلویان‌او همدا رنگه د «نیوپاز یټو یـــزم» زیات شمیر نور پیروان ادعا کوی‌چی د ساینس په خلاف ، فلسفه‌د ترکیب (سنتز) په بر خه‌کی مرسته‌نشی کولی اود هغی وظیفه یواز ی تحلیلی ده . دا تحلیل په عمده‌توگه‌ژبنی تحلیل دی او سیما نتیکی‌بڼه لری . د دوی په نظر ، فلسفه نوی‌معلومات نشی وړاندی کولـــی او له‌ترکیب څخه (چی د علمی تجربی‌زیږنده دی) کار نشی اخیستلی . په دی ترتیب گوړو چی په معاصره‌بورژ وا نړی کی دساینس فلسفه پر ژبه او ژبنی تحلیل باندی تکیه‌کوی .

د تحلیلی فلسفی پلویان چـــی‌زیاتره یی د امریکی په متحدوایا ـ لتونو ، برتانیه ، سکا نډینـــاوی‌هیوادو ، فنلینډ ، استر الیا ، اتر ـ یش اود لویدیځی اروپا په نورو هیوادو کی پر میتودو لوژ یـــکی څیړنو بوخت دی د فلسفی مسا یلو په تحلیل کی د ژبی‌نقش‌اسا ـ سی بولی . دوی د معر فتـــــی(اپیستیمو لوژیکی) مسایلـــو د څیړلو پر ځای دژبی د تحلیل‌وسیلی‌او مشخصی بڼی پلټی . په تحلیلی فلسفه کی د ننه دوه ډوله تمایلات‌لیدل کیږی : (۱) ځینی زیار باسی چی د یوه ټاکلی منطقی جوړ ښت‌له‌موازینو سره سم مصنو عی ((بیلگه یی model)) ژبی جوړ ی‌کړی اود فور مول په‌بڼه یی راولی

(c) ketabton.com: The Digital Library

(په دی ډله کی منطقی امپریسیستان نوی پراگما تیستان ، او مستقل انالیستان هم شا مل دی .) (۲) ځینی نور د اوسنیو طبیعی ژبو تاریخ مطالعه کوی او ژبنی فلسفه پرمخ بیایی .

د دی پور تنیو یادو نو څخه مقصد دادی چی ژبه د فلسفی ، سا یکا لو جی، ا نترو پا لوجی، فیزیو لوجی، سوسیالوجی ، ژبپوهنی ، پیدا گوژی ، او نورو علومو له خوا دمختلفو هدفونو دپاره مطا لعه کیږی . ادبیات هم له ژبی څخه زیاته استفاده کوی .

څرنگه چی ژبه له ادب سره ډیره نژدی رابطه لری او ځینی کسان پر دغو دواړو موضوع عگانو باندی د مترادفو کلمو په توگه بحث کوی نو څکه دلته لازمه گڼله کیږی چی د ژبی او ادب تر مینځ رابطه څه ناڅه وڅیړله شی .

ژبه ا وادب :

ځینی پوهان ادبیات ((ژبنی هنر)) بولی . د دی خبری یوه معنا داده چی ژبه دادب میډیم اود څر گندولو ذریعه ده . هماغسی چی موسیقی د آهنگو نو ، نقاشی درنگونو ، او نڅا د حرکتونو په ذریعه ځان څرگند وی ادب د ژبی په واسطه تبلور پیدا کوی . اما د دی خبری بله معنا داده چی د ژبی الفاظ دآهنگو نو ، رنگونو ، حر کتونو ، اود پلاستیك هنر د موادو په نسبت زیات فعال دی او کله کله د ((وسیلی)) له سرحد نه په هاخوا اوړی اود هدف بنه غوره کوی. د ژبی ټول الفاظ بیطر فه (نیو ټرال) ا وبی اثره نه دی . ځینی الفا ظ جادویی دی ، یو پس منظر یا پرداس لری ، دانسان پر احساسا تو لوبی کوی ، له هغه څخه نذرانه اوحتی قر بانی غواړی. کیدی شی چی په ځینو مواردو کی دی رنگونه او حر کتو نه هم سمبو لیك بنه غوره کړی لیکن په هیڅ صورت د لفظ مقام او مرتبی ته نه رسیږی.

دلته زمونږ اصلی موضوع دلو مړی خبری پر محور را څرخیږی یعنی دا چی ادب ژبه نه ده خو له ژبی څخه دیوی وسیلی په توگه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کار اخلی . هماغسی چی یو لا یق‌ار کتیکت (معمار) دیوی ښکلی‌او پرتمینی ماڼی د ودانولو د پاره له‌خښتو ، تیږو او نورو موادو څخه کار اخلی شاعر ، ډرا ماتیست ، اوادیب هم د ژبی له الفاظو او کلماتو څخه د ښکلی ادبی اثر د تخلیق دپاره استفاده کوی . طبعا معمـــار زیار باسی چی دماڼی دښکلا دپاره‌ډیر ښکلی ، ظریف ، او قیمتـــی مواد استعمال کړی . ادیب هم د خپل اثر دښکو للـــو د پـــاره زړه‌ـ وړونکی او تسخیر وو نکی‌الفا ظانتخابوی . الفا ظ باید دمضمو ن سره متنا سب وی . په ادبی ژبه کی‌الفاظو ته داسی تاب ور کول کیږی چی دژوند او تحرك سپر غی تری‌پورته شی . له یوی خوا ادبی کلمی دیوه مرموز شپول (هاله)په واسطه‌احاطه شوی وی او له بلی خوا په داسی قرینه کی استعما لیږی چـــی‌که ممکنه وی بایدځو اړخیزی معناـ وی او ابعاد پیداکړی . یو چا بـــه‌ویل : «دځمکنی توت هغه دا نه چی په شیریخ (آیس کریم) کـــــی‌استعما لیږی له هغی دانی سره په خپل خوند کی ډیر توپیر لری چی‌په جلا توګه خوړل کیږی » په هغو ادبی آثارو کی چی اوس کلا سیك‌یعنی لومړی در جه او نه زړیدو ـ نکی آثار بلل کیږی ژبه ډیر عمده‌نقشی لری . په دغو آثارو کی یو زیات شمیر یی پر فولکـــلو ر اوافسانو باندی بنا شوی دی خو د ژبی په قدرت یی خپل عمر اوږ دکړی دی . سره له دی ، دا خبره باید داسی تفسیر نشی چی ګو یاشکل له مضمون نه مخکی دی . دا څرګنده ده چی مضمون د شکـــل‌ټاکو نکی دی او فور مالیزم هیـــڅ کله پر ریالیزم باندی تفوق او برلاسی نشی در لودی خو په عیـــن زمان کی باید شکل (په عمده توګه‌دیوه ادبی اثر ژبی) ته لږه بهـــا ور نکړه شی . ادبی ژبه له عادی‌او دورځنی محا و ری له ژبی سره پوره او جوت توپیر لری . دادبی‌ژبی مرتبه دافهام او تفهیم نه لوړه ده . ور ځنی عادی ژبه فقط د یواو بل‌د پوهولو او را پوهولو دپـــاره پکار یږی خوادبی ژبه د یوه فنکاردذهن زیږ نده ده اود یوی متـــاع حیثیت پیدا کوی .

سره له دی ، ښایی دا خبره به‌عقل ته ډیره نژدی وی که ووایوچی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعادی ژبی او ادبی ژبی ترمینـــخ تویبر دنوعیت په لحاظ نه دی بلکه د درجی په لحاظ دی . دمثال په توگه ، مونږ کولی شو چی یوه ساده جمله په مختلفو عبار تونو افاده کړو چی البته پر اوریدو نکو بانـــدی ټولی جملی یو راز اغیزه نه لری .دالاندی جملی و گوری ع .

(۱) احمد مړ شو . (۲) احمدله فانی نړی نه سترگی پټی کړی .

(۳) احمد په حق ورسید .

(٤) احمد وفات شو . (٥) احمدپه ابدی خوب ویده شو . (٦) احمد له دنیا نه رخصت شو .

(۷) احمد په ابدی سفر ولاړ بیا نه راځی . (۸) احمد له دنیا نه کوچ وکړه . (۹) احمد له دنیا نه تیرشو.(۱۰) احمد له دارا لفنانـــه دارالبقا ته ولاړ .... او داسی نور .

دا هم باید ووایو که یوه جمـــله هر څو مره رنگینه او په زړه پوری وی باید دحال له مقتضا سره سمه وویله شی او که بالعکس بی ځایه بی وخته ، او په نامنا سبه غـــاړه(لحن) وویله شی نه یوازی دا چـــی خپل ار زښت له لاسه ور کوی بلکه دملنډو بنه هم غوره کولی شـــی . ادبی ژبه ، لکه مخکی مو چی وویل له کلتور اوفرهنگ سره ډیری نژدی اړیکی لری په داسی حال کی چی فور مالیزه شوی ژبی یاپه بـــل عبارت علمی ژبی تر ممکنی اندازی پوری د یوه ټاکلی فرهنگ له اغیزی څخه خلاصی او لیری دی .

دژبی دپیدایښت په باب فرضیی: دکلتوری بشر پیژندو نکو له څیړنو او گرویزنو څخه څرگند ه شوی ده چی هره ټولنه ځانته یوه ژبه لری . هره ټولنه که څه هم د تمدن په ډیره ابتدایی مرحله کی وی دیو او بـــل دپوهولو دپاره له ژبی څخه استفاده کوی . حتی ځینی انترو پالو جستان په دی برخه کی یوه افراطی نظریـــه وړاندی کوی او وایی چی دافادی د قوت او کیفیت له مخی دنړی هیڅ ژبه پرهغه بله ژبه تفوق نه لری.هره ژبه د دی جوگه ده چی دویونکـــی مقصود په ښه توگه افاده کړی اوله دی امله دنړی ټولی ژبی سره برابری او انډولی دی . خواکثر ژبپو هان او ټولنپو هان له دی نظر سره مخالف دی . ددوی په عقیده ، احتمال لر ی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې یو ملیون کاله مخکې به انسانانو ژبه درلوده خوکه له دې تاریخ نـــه لامخکې ولاړ شو تاریخي اسناد او پاتې شونې د ژبې دموجودیـــت د اثبات په برخه کې له مونږ سره مرسته نشي کولی .

دژبې دپیدایښت په باب عمو مادوه ډوله نظریې لیدل کیږي . لومړي نظریه په دې ظاهري وا قعیت اوقشري پدیده باندې ولاړه ده چې ټولـــې بشري ټولنې ژبې لري او ژبه دبشرله پیدایښت سره یو ځای مینـــځ ته راغلې ده . ځینې وایي چې ژبـه غریزه ده خو دا نظریه هیڅ علمي بنسټ نه لري . غریزه فطري(ذاتي)او جبها نشموله (عمومي) وي ، په داسې حال کې چې ژبه له ټولنـــې څخه زده کیږي . هر ماشوم د خپلې مربوطې ټولنې ژبه زده کوي . کـه ژبه غریزه وای نو باید ټولو انسا ـ نانو یوه ژبه در لودې او بې له استاذاو ښوو نکې څخه یې په فطري توګه خبرې کولې شوې . د دوو هند ي نجونو (امیلا) او (کمیلا) داستـا ن دغې نظریې ته خاتمه ورکړه . پـــه همدې کتیګورۍ کې ځینې پو ها ن په دې عقیده دي چې ژبه یوه آسماني عطیه ده او لومړي انسان ته ورو ـ ښودل شوه . خود دغو پوهانو پـه مینځ کې څوفرقې پیدا شوې . ځینو به ویل چې ژبه انسانانو نه ده جوړه کړې بلکې له پخوا نه موجوده وه چې د لومړي انسان دپیدایښت انتظاریې بوسنت اوده ته ور زده کړې شوه . نور وایي چې ابوا لبشر پخپله دټولو شیانو دپاره ـ چې د ده په مخکـــې تیریدل ـ نومونه او الفاظ وضع کړل یوې فرقې عقیده در لوده چې دغـــه ژبه نیمګړې وه او وروسته بشپړ ه شوه په داسې حال کې چې د یوې بلې فرقې په عقیده دژبې ټول بنسټونه او جوړ ښتونه په لومړي سر کـــې بشپړ شوي وو . دغو نظریو ورو سته یو څه تغییر وکړ . په اوه لسمه میلادي پیړي کې د (Polygenesis) نظریه ډیره عامه شوه . دا نظریـــه وایي چې ژبې په مختلفو سیمو کې، په بیلو بیلو وختو ، او مختلفو نژاد ـ ونو کې جلا جلا مینځ ته راغلې دي . سره له دې چې د دې نظر پیروانو هغه فرضیه رد کړه چې ویل به یې لو مړي ژبه (Lingua Adamica) عبراني وه خو په عمومي ډول دوی د ژبـــې مبداء مافوق الطبیعي ګڼله .

له اتلسمې پیړي راهیسې دعلومو دانکشاف سره موازي دو هم ټیـپ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظریه مینځ ته راغله . د دی نظریـــی عمده پرنسیپ دادی چی ژبه دافرادو یاکولکتیف اختراع ده . د دی نظریی تر ټولو خامه بڼه داسی وه چی ژبه دلرغونو قهرما نانو اختراع ده مگرداچی ولی ؟ ، چیرته ؟ او څنگه ؟ تر اوسه نه ده معلومه . ور پسی دآواز ونو دتقلید (Onomatopoeia) نظریه د روشنفکر انو په محفلونو کی باب شوه . د دی نظریی لهمخی ژبه د حیواناتو د آواز ونو اود طبیـــــعی آوازونو د تقلید په نتیجه کی مینـــځ ته راغلی ده . دمثال په توگه ، هغـــه وخت چی انسانانو بهپه گډه ښکار کاوه او یاد څنگله میوی بهیی ټولولی دیوه ځیرو ونکی حیوان (لکه زمری، پړانگ او نورو) په لیدلو سره بهیی دهماغه حیوان په شان آواز ونه لـــه خولی ایستل او په دی وسیله بهیی نور ملگری له خطر څخهخبرول.ددغو آوازونو د تکرار او اختصار پهنتیجه کی قرار دادی ژبه رامینځ ته شوه. ورو ورو د (دال) او (مدلول) ترمینځ ضروری رابطه وشکیده اودقراردادی سگنا لونو شمیر زیات شو . د دی نظریی یوه بله بڼه داده چی وایی ژبه دطبیعی آواز ونو د تقلید په نتیجـــه کی مینځ تهراغلی ده. دمثال په توگه په پښتو کی لااوس هم پهلسگونو کلمی شته چی د طبیعی آواز ونـــو څخه د تقلید په نتیجه کی وضـــــع شوی دی لکه: چرچرك ، (د دروازی) ټك ټك ، (دسپی) غپ غپ ، (دتوپو) ډزهار ، (داوبو) شرهار ، (دپښو) تړپا ، کټ کټ (خندل)، بړ بـــــړ(غږیدل)، اخ و ټو خ ، ششنیـــدل (دپزی) سو ټول ، او داسی نور .دی نظریی ته پهانگریزی ژبه کی د (bow—wow) تیوری وا یی خوداکثر وژبپوهانو په عقیـــده ، دا فرضیه سمه نه ده ځکه چی په هرهژبهکی د داسی آواز ونو شمیـــــر محدود اود ګوتو په شمار دی . خود دی نظر پلویان وایی چی ښایی د ژبی جوړښت په دی ترتیب پیـــل شوی وی . داحتمی نه ده چـــــی همدغه پروسه دی پر ټولو مواردو باندی تطبیق شی .

همدی فرضیی ته ور ته یوه بلهتیوری شته چی دخولی ژستو نـــه (Mouthgestures) په نامـــهیادیږی . د دی نظریی پلویان وا یی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چی انسان غواړی‌دمټو ، لاسونوگوتو او نورو غړو په خو ځولوسره ځینی شیان او حالات تمثیل کړی په‌دی وخت کی خو له همد شونـهو. غابنونو ، او ژبی‌په وسیله دنوموړوحرکتونو پیښی کوی او ځینی ژبنی آوازونه را باسی . دمثال په توگه،په‌انگریزی ژبه کی هغه کلمی چی د غټ ، لوی ، پراخ او آرت مفهـــوم خرگند وی په اوږده واول راځـــی لکه : high large, wide broad او نور . همدا رنگه په انگریزی کی‌یو شمیر تیره او ځوکی لرونکی نومونه‌د (Spi) په آواز سره پیـل کیږی لکه Spire, spine spike spin Spindle

او له‌دی څخه ښکاری چی د (Spi) آواز دنری او ځوکی لرونکی شـــی مفهوم افاده کوی .

د ژبی دمبداءپه‌برخه کی یوشمیر نوری فرضیی هم شته چی د ټولـــو یادونه ضروری نه‌برینبی . اوس به‌دیوی شیبی دپاره دژبی د منشاء پر موضوع باندی د علمی نړی لیدلـــه‌نظره بحث وکړو . مترقی‌جهانبینی دا خبره اثبات ته رسولی ده چی ژبه‌یوه ټولنیزه پدیده ده او د بشر ی ژوند د تکامل په مسیر کی دگډکاراو تولید په‌پروسه کی مینځ تـــه راغلی ده . د دی نظریی په اساس داوسنیو انسانانو ډیرو لرغو نـــو نیکونو له نورو حیواناتو څخه دبد ن‌دجوړ ښت په لحاظ توپیر در لود او هغه‌د ا وچی دانسان د نیکه مخکینی‌پښی له وروستنیو دوو پښو څخـه لنډی وی او په ولاړی به دریدلی‌شودی استعداد انسان ته د دی امکانات ور په برخه کړل چی ځینی آلـــی‌استعمال کړی . د آلاتو او افز ارو استعمال په خپل وار سره دانسا ن‌ذهنی استعداد ته انکشاف ور کړ او عقل یی تکامل وموند . په لومړی‌سرکی به د انسان نیکونوافزارلکه‌کانی او لرگی کله‌کله او په تصاد فی توگه‌استعما لول خو څرنگه چی د افزارو له استعما لولو نه‌به یی همیشـــه‌مثبتی او گټوری نتیجی تر لاســـه کولی د هغو استعمال دعادت سطحی‌ته پورته شو . د افزارو پرله‌پسی استعمال دانسان د عصبی سیستـم‌له بشپړولو سره مرسته وکړه . په پای کی انسانان د گډ کاراومتقابلوړیکو په‌ترڅ کی داسی پړاو تـــه ورسیدل چی هرو مرو یی باید یوبل‌ته‌څه ویلی وای . یاپه بل عبارت

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه دطبیعی اړتیا او ټولنیزو شرا یطو زیږنده ده . ژبه دسمبو لونو د یوه سیستم په‌توګه دمعلوما تو ددخبره کولو ، انتقا لولو، او په‌جریان کی اچولو وسیله وګر ځیده . کوم‌الفاظ او کلمات چی د شیانو اوپیښو دښودلو دپاره وضع شوی وو دوخت‌به‌تیر یدو سره داصلی شیانو او پیښو په ځای کښینا ستل او خلکو به‌د هغو په مقابل کی کټ مټ لکه داصلی شیانو او پیښو غو نـدی‌عکس العملونه څرګند ول . دمثال په‌توګه ، کله چی به‌یوه تن چیغی کړی : ((زمری !)) اوریدو نکی به ددغه غږ په اوریدلو سره دغسی‌عکس العمل ښوده لکه په خپلو ستر ګو چی یی زمری لیدلی وی .

دا هم باید وویل شی چی د کلمو له‌لاری د وا قعیت منعکسول یواز ی انسانی خاصه ده . نو ر حیوانات‌ترڅو پوری چی پخپله له وا قعیت‌سره مخامخ نشی او د هغو نښی نښا نی‌مستقیما احساس نه کړی نشی کولی د وینا او غږونو په واسطه د واقعیت یا انګیزی په مقابل کی لـه ځانه عکس العمل وښیی . البته ،په‌ځینو استثنایی حالاتو کی به روزل شوی حیوانان لکه سپی،چرګی ،اوڅاروی دمشروط انعکاس له لا ر ی دآوازونو په مقابل کی عکس العمل‌یاغبر ګون ورو ښیی لکه د پاولوف سپی به چی د زنګ له اوریدلو سره‌له خپلی خولی څخه ناړی تویولی . لیکن په‌عمومی ډول دغسی موارد د یوی کلیی ځای نه‌نیسی . ژبـه د انسان یوه ممتازه خاصه ده او لـه‌عمدی امله پخوا نیو منطق پوهانو حق درلود چی انسان یی د ((نا طق‌حیوان)) په توګه تعریف کړی دی . د «ناطق حیوان» څخه د هغو مـرادزیاتره منطقی حیوان و ځکه چی نطق او منطق په لغوی لحاظ یو له بله‌کوم‌توپیر نه لری .دلغت پوهانو پـه عقیده (منطق) میمی مصدر دی چی دنطق په معنا راځی .دمحمد هوتك په نظر ، د (کرمنا) تاج هماغه د نطـق‌تاج دی چی لوی څښتن انسان تـه ور په برخه کړی دی او په دی‌وسیله‌یی له نورو حیواناتو څخه امتیـاز ورکړی دی .

ژبه په حقیقت کی د فکر د مو جودیت اود هغه د څرګند یدنی بهه ده. یاپه بله‌ژبه، ژبه هماغه دانسان‌شعور دی چی به کلماتو کی‌نغښتل شوی دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دژبی ماهیت: ژبه د فزیکـی طبیعت یو رمزی سیستم دی چی د بشری فعالیت په جریان کی دپو هولو او خبرولودنده تر سره کوی کیدی شی چی ژبه طبیعی او همدارنگه مصنو عی وی .

طبیعی ژبه هغه ژبه‌ده چی پـه‌ور ځنیو معمولی چارو کی تری کار اخیستل کیږی اود خلکو تر مینـځ‌دیوبل دپوهولو دپاره دیوی وسیلی په توگه استعما لیږی . مصنو عی‌ژبه دځینو خاصو اړتیاو زیږ نده ده او معمولا د علمی او تخنیکـــی‌مقاصدو دپاره پکا ریږی لکه دریاـ ضی سمبولو نه ، دبیلابیلو سکنا لونو سیستمو نه ، د فزیکی فر ـ ضیو ژبه او نور .دمثال په‌توگه،په‌دی لاندنی فارمول کی د اتو منـــی فزیك یوه ډیره مهمه نظریه نغښتل شوی ده : $E=MC^2$

ژبه یوه ټولنیزه پدیده ده چی‌داجتماعی تولید دانکشاف په مسیر کی مینځ ته راغلی او دبشری فعالـیت د تنظیمولو یوه اغیز ناکـــه وسیله ده . که څه هم ژبه دټو لنیز تولید په پروسه‌کی‌د یـــوی اړتیاپه توگه ایجاد شوی ده او دتولیدی قوتونو له پر مختیا سره‌یی یوځای پراختیا موندلی ده خو هغی‌ته‌نه زیر بناویل کیدی شی او نه روبنا. ژبه د فکرد موجودیت اودهغه‌د څرگند ولو بنه‌ده . خو پـه عین وخت‌کی‌باید داهم وویل‌شی‌چی‌ژبه دشعور په تشکل او جوړ ښت کی هم ستر نقش لری. شعور له‌ژبی نه‌د باندی وجود نه لری او نه یی‌در لودلی شی. ژبه‌د بشـــر ی‌پوهی د ذخیری اود فرهنگ‌دسا ـ تنی او انتقال ډیره مهمه او عمـده‌وسیله ده . ژبه انسان ته‌د مجرد **تفکر زمینه برابروی** او له تعمیـم generalisation سره مرسته کوی . که څه‌هم ژبه دفکردانتقال عراده ده خو ددی معنادانه ده چی ژبه‌او فکر دی دواړه سره‌یوشی وگڼل شی . ژبه له فکر نه یوه نسبی خپلوا کی هم لـری اوځانته جلا قوانین تعقیبوی چی د فکر له هغو سره جوت توپیرلری .

ژبه د خلاقه قوی په توگـــه :هماغسی چی انسانی تفکر یـــو

(c) ketabton.com: The Digital Library

میخانیکی عمل نه دی او په خپل‌واربیرته محیط باندی عمل کوی ژبه هم صرف میخانیکی نه ده بلکه دیوه ابداعی او تخلیقی صفت‌خاونده ده .

هغه کسان چی ژبه یـــوازی دوا قعیتونو هینداره گنهی د خرافاتو داثبات دپاره هم دلایل ترا شلـی‌شی د مثال په ډول ، دوی وا یی که «عنقا» وجود نه در لودای نودغه‌نوم څنگه پخپل سر پیدا شو ؟

دوی غواړی چی د «عنقا» له‌نوم‌نه‌د هغی موجود یت استنباط کړی. که دغه دلیل درست وی نود لر غونی یونان اساطیر هم باید پـــه پټو سترگو قبول کړو . مثلا په‌دی‌اساس سنتور centaur چی نیم آس او نیم انســـان و ،سفینکس (یاد مصریانو ابوالهول) چی سریی دانسان او تنه یی‌دزمری‌وه باید په رښتیا وجود ولری اویا یی وجود درلودلی وی .

دا مثالونه مود دی دپاره راو ړل‌چی ځینی تشس په نامه فیلسو فان ژیار باسی وا قعیتونه پرا لفا ظلواو نومونو ختم کړی په داسی حال کی چی ذهنی خیالونه او ایډ یا لیستی تصو رو نه خامخا د هغوی دآفاقی او عینی موجودیت دلیل‌نشی‌کیدی . تاسو به‌لیدلی‌وی چی ځینی عوام غولوونکی یولړ بی معنا او مهمل الفاظ له‌خولی وباسی اووایی چی داپلانی ژبه‌ده او یادغه الفاظ‌ځینی خاصی معناوی افاده کوی . البته هر څوك کولی شی مهمـــل‌الفاظ جوړ کړی او ناخبره خلـــك وغولوی . مونږ کولی شوله محیطی‌موادو څخه په خپلو ذهنونو کی‌د تجرید او تعمیم په مرسته عجیبـه‌شانته خیالی نقشو نه جوړ کړ و (لکه اینهالوی دانتی چی په ربانـی‌کمیدی کی داکار کړی دی) بی‌له دی چی دغه نقشس دی بهرنی وجودولری (دگولیور سفر یی یوبل ښه مثال دی .) دانسان شعور پاسیف‌او ماشینی نه‌دی بلکه اکتیف او فعال دی مگر د دی فعالیـــــت اوخلاقیت حدود او شرایط له پخوانه تاکل شوی دی او په خالیگاه کـی‌تشکل نشی کولی . زمونږد ذهن دتجرید او تعمیم ملکات له زمان اومکان څخه بیخی نشی بی نیـــازه کیدی . هغه سویډنی شاعر څـــه‌ښه ویلی دی :

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمان او مکان
یو نا محدوده زندان دی

په دی ډول ، ننني علمي نظریات له یوی خوا میخانیکی ماتریا لیز م اوله بلی خواد ایډ یالیزم مختلف غیر علمي شکلو نه تردید وی .ژبه یوازی مادی شیان نه بلکه ذ هـــنی حالتونه هم شرح کوی . د ذهنـــی حالاتو تعریف او توصیف ډیرگران کاردی په تیره بیاهغه چی له خوند رنگ او کیف سره اړه لری .

له همدی امله کله چی ژبه د کم له معقولی څخه د کیف ومقولی ته تیریږی اود محسو ساتول ه میدیم نه دمعقو لاتو ساحی ته ور ننـوـ زی دابهام په غبار کی پیچل کیږی او په ښکاره ډول ځان ونورو تـــه نشی څرگند ولی .

دژبی سمبو لیك خاصیت انسان ته د دی امکان ور کوی چی خپلی اړتیاوی د واسطی په استعـــما ل سره پوره کړی . دانسان دامتیاز مهم رمز همدغه د(واسطی)استعمال دی . دا بیله خبره ده چی ځینـــی واسطی ښی او ځینی بدی دی خو پخپله د واسطی موجودیت د تفوق او برتری نښه ده .

ژبه نه یوازی واسطه ده بلکه دوسایطو له ایجاد او اختراع سره هم پوره مرسته کوی . را ځی داخبره لږه وسکنډیو(وڅیړو). دمثال په توگه ، کله چی د کونډی نازولی پیشو مستی ووینی کوښښ کوی مستقیما مستو ته ځان ورور سوی اوویی ختی . دا نشی کولی چی د کورله میرمنی څخه غوښتنه وکړی لیکن دکونډی نازو لی لور له مور څخه غوښتنه کولی شی چی مستی ور ته راوړی او حتی کولی شی خپلی مورته ووایی چی تر بستری پوری یی ور ته راوړی . د پیشو فارمول داسی دی :

انگیزه عکس العمل دنجلی فارمول داسی دی :

انگیزه غوښتنه (ژبه) عکس العمل یعنی په لومړی صورت کی انگیزی ته باید مستقیما ځواب ورکړ شـــی یا په بله ژبه ، پیشو باید پخپلـــه خپله غوښتنه ترسره کړی خو په دوهم صورت کی نجلی له واسطی (یعنی ژبی) څخه کار اخـــلـــی اوخپل کار د بل په مرسته سر تـــه رسوی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه دژبپو هانو په نظر کی:

دژبی یو ساده شانته تعریـــف‌داسی دی : ((هغه ټولی کلمی او جملی چی خلك یی د یو بل د پو هولو دپاره استعما لوی ، ژبه بلل کیږی .)) دغه تعریف د ژبپوهانه،ژب څیړونکی، اوژب ښوو نـــکـــی دپاره د قناعت وړ نه دی . د دی تعریف ستره نیمګړ تیا داده چی دلته یو مجهول دبل مجهول پـــــه‌واسطه تعریف شوی‌دی . د(وبستر) انگلیسی قا موس وایی چی ژبه((داوریدو وړ څرگنده انسانی وینا‌ده چی دژبی او مر بوطو غږیزو غړوپه‌واسطه صادر یږی)) دا تعر یف په‌انسانی فعالیت او آواز پـــوری‌منحصر شوی دی : یعنی حیوانا ن ژبه‌نه لری او په لاسونو ، پښو اونورو غړو باندی اشنا، هم ژبـــه نشی ګڼل کیدی . یوبل تعریـــف‌وایی : ((هره وسیله صوتی وی. که‌بل څه چی فکرونه او احساسات‌ښ‌ګند ولی او نقلولی شی ژبـــه بلل کیږی .)) په دی وروستـــی‌تعریف کی دتندی تریو والی، مو- سکا، په لاس او سر اشاره کو ل‌هم دژبی په قلمرو کی داخلیږی .

همدا رنگه د دی تعـــــر یـــف له‌مخی دماشوم ژړا چی د غذا دغوښتلو دپاره وی او د سپی غپاچی د دروازی د خلاصولو په‌هیله یی پر چا اوروی ژبه بللی شو .لیکن اوسنی ژبپو هان دغه تعریف نه‌منی او دوی اکثر په دی عقیده دی چی له‌انسان نه پرته نورحیوا- نات ژبه نه‌لری . په دی کی شك‌نشته چی مچی د مخصو صی نخا په‌ذریعه کولی شی خپلو همنو عانو ته دګلانو ځای او دهغو لوری لودن وروښیی او حتی د فاصلی په‌باب‌یی هم معلومات ورکړی خو سره له دی ژبپو هان دی ته‌نه دی تیارچی‌دمچیو نخاژبه وبولی . په لومړنیو فلمونو کی د (پانتو میم) په ذریعه‌دسینما ماهرو لوبغاړو ځینی دا ـ ستانونه تمثیلولی شول خو بیا هم‌نوموړی فلمونه گونګ وبلل شو ل اوسنی ژبپو هان په دی نظریه دی‌چی د ژبی یومهم خصو صیت‌دا دی چی باید ژبنی فعالیتو نه د آو ازپه‌بڼه له‌انسانی غږیز سیستم یـــا جهاز (ژبی ، شونډی او حنجری)څخه راووزی . ددوی په عـقیده،د ژبی ځینی مهم خصو صیات دا دی :

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ـ ژبه رمزی (سمبو لیك) دهچی په عمومی ډول له خپل مدلو ل سره کوم منطقی او ضروری‌ا ړیکی‌نه‌لری اود وخت په تیریدو سره نوموړی رمز ونه (سمبولونه) هم‌تغییر کوی .

۲ـ ژبه سیستما تیك ده او په‌همدی دلیل دښودلو او زده کولو وړ ده . ژبی په‌عمومی ډول ځا نته‌ټاکلی قواعد لری که څه هم چی د یوی ژبی‌قاعده د بلی ژبی‌له‌هغی سره په ټوله معنایو شانته نه ده .

۳ـ ژبه بشری ده اود حیوانا توله ((ژبی)) سره جوت توپیـــــر لری .

٤ـ ژبه یوه ټولنیزه پدیده دهچی دهغی په واسطه د ټولنی ترمینځ یوډول اجتماعی مناسبات مینځ ته‌راځی .

٥ـ ژبه غریزه نه ده بلکی‌لـه‌ټولنی څخه زده کیږی . که ژبـــه غریزه وای نو په‌ټوله بشری ټولنه‌کی به فقط یوه ژبه وای او زده‌کړی ته‌به‌یی هم ضرورت نه‌پاتی کیده .

٦ـ ژبه دفکر دانتقال وسیله دهخو په عین زمان کی یوه نسبـــی خپلواکی هم لری .

لنډیز : ژبه د آواز ونو یـــورمزی سیستم دی چی د ټولنی له خوادیو بل د پوهولو دپاره وضـــع‌شوی اودانسان په مخصو ص صوتی جهاز پوری اړه لری .

ژب ښوو نه او ژ بپو هنه :

تر ډیره وخته پوری داکثروخلکوداخیال وچی دساینس پوه وظیفه دانه ده چی د ارزښت مساله له‌علم‌سره گډه کړی بلکی ویل به‌یی چی دا د ارزښت پیژندنی axiology او مخصو صا داخلاقیاتو اوسیاست کار دی چی دساینس گټور اوزیا نمن اړخونه سره جلا کړی . ددوی په عقیده ، ساینس پـــوها ن اوټکنا لوجیستان فقط د علم اوتخنیك له‌پرمخ بیولو سره علاقه لری او داپه دوی پوری هیڅ اړه نه‌لری چی دهغوی له کشفیاتو او اختر اعاتوڅخه څه ډول استفاده کیږی . د مثال په‌توگه ، دوی اتومی بمو نه‌جوړوی مگر په هیرو شیما او نا ـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

گاساکی باندی د دغو بمونو پـــــه استعما لولو کی خپل ځانونه مقصر نه‌بولی .

لیکن اوسنی منطق دا خبره نه‌منی او وایی که علم بی طرفه دی عالم باید بی غرضه او بی طر فه‌نه‌وی . ساینس پوه ته‌ښایی چی د خپلو ځیړنو په ترڅ کی له خپـــل‌وجدان سره هم سلا او مشـــوره وکړی او بشری سوله او نیکمرغی‌په‌نظر کی وساتی .

دا پورتنی مقدماتی خبری د ژب‌ښوونی او ژبپوهنی په مورد کی هم صدق کوی . په دی معنا چی‌ژبپوهنه زیاتره تشریحی بڼه لری خو ژب ښوونه باید تجویزی او توصیوی بڼه غوره کړی . ژبپوهنه دارزښت مساله یوی خوا ته کوی‌او یوازی د ژبی اوسنی او موجوده بڼه تر ځیړنی لاندی نیسی . آیا دژبی ښوونکی باید د ((بـازار او کوڅی)) ژبه کټ‌مټ‌استعمال‌کړی؟ آیا د ژبی‌ښوونکی‌یوازی((استعمال)) دمعیار په‌توګه قبلوی او که‌دمختلفو«استعما لونو» ترمینځ دانتخاب‌حق هم لری :

دژب ښوو نکی کار د ژبپوهاندله‌کار سره توپیر لری . ژب‌ښو ـ ونکی بایـد د ژبـی چـاڼ شوی‌او تصفیه شوی برخی زده کوو نکوته وروښیی . دلته مونږ دیـــو ډول‌اشتباه مخه نیسو او هغه دا چی د ژبی تصفیه شوی شکلو نه هرو ـمرو دامعنانه لری چی گویا نـــور مروج او مستعمل شکلونه غلط اوناسم دی . په داسی حال کی چی مثلا مونږ د (حقله) پر ځای (باب ،باره ، برخه)استعما لولی شو او دغو وروستیو الفاظو ته د «حقله»په‌نسبت ترجیح هم ور کوو دانه وایو چی (حقله) صحیح نه ده او غلطه‌ده .م دا فیصله ځینی لیکوال پـــه لغوی منطق باندی کوی او وایی چی د (په حقله) ترکیب ناسم دی مگر په ژبه کی مخصو صا په دی‌وروستیو وختو کی ـ د لغوی‌منطق په‌ځای (استعمال) ته زیا ت وزن‌ورکول کیږی . همدا چی یوه کلمه یا ترکیب په ټولنه کی عـمو میـت‌پیدا کړی او د خلکو په‌خولو کـــی جاری شی بیانو پرهغه باندی د غلط حکم کول پخپله یو غلط حکـــم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی ځکه چی ژبه د ټولنی له خوا جوړیږی او تغییر ور کول کیږی . لیکز د ژبی ښوو نکی کولی شی‌چی د سخیفو او مبتذلو عبار تونو له راوړلو څخه ډډه وکړی .

داد درسی کتاب د مولف او د ژبی دښوونکی وظیفه ده چـــی د فصحیو کلمو او بلیغی ویناخصو صیات وپیژنی او زده کوونکو ته‌یی وروښیی په داسی حـال کي چـی ژبوهاند د محلی لهجو له ثبتولـو سره غلاقه لری د ژبی ښوو نکـی باید معیاری ژبی ته‌پاملرنه وکړی‌او دتدریس دپاره یی د معیار په‌توګه‌ومنی پخوا له دی چی دژب ښوو- نی مسالی په‌مفصله توګه وڅیړ ویو څو خبری به دزده کړی دسا - یکالوجی په‌باره کی هم وکړو ځکه‌چی د تدریس او ښوونی موضوع دزده کړی له سا یکا لو جی‌سره‌نه شلیدونکی اړیکی لری .

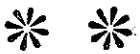

(c) ketabton.com: The Digital Library

دو همه برخه:

دزده کړی اروا پوهنه

د ژبې ښوونه او تدریس پخپله یو علم دی اوله دی امله ښوونکی ته پکار دی چې دزده کړی دسایکالوجی (اروا پوهنې) له اصو لو او پرنسیپونو سره آشنا شی او له هغو څخه دښوونی او روزنی په چارو کی گټه واخلی . پخوا له دی چې ښوونکی په تدریس پیل کوی باید دغه لاندی پوښتنی یی لیکخان سره حل کړی وی : (۱) دڅه شی درس ور کوی ؟ (۲) څنگه درس ور کوی ؟ (۳) چاته درس ور کوی ؟ (٤) څومره موفق دی ؟

دلومړی پوښتنی حل د ښوونی او روزنی په فلسفه پوری اړه لری دښوونی او روزنی فلسفه د زده کوونکو دپاره هدفونه او ارزښتونه ټاکی او تعلیمی نصاب له هغو سره عیار وی . په هره تاریخی دوره کی فیلسو فانو د خپل وخت داجتماعی اقتصادی جوړښت له غوښتنی سره سم په تعلیمی هدفونو اوارزښتونو باندی په سیستما تیک ډول سره کار کړی دی اود هغو پهرپاکی یی تعلیمی نصابونه اوپروگرامونه طرح کړی دی .ددغو فیلسوفانو پهډله کی ځینی داسی کسا ن هم وو چی د خپل وخت ارزښتونو ته یی په انتقادی نظر کتل او کو ـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښښس یی کاوه چی مترقی افکـــارخپاره کړی خو په عمومي ډو ل د ښوونی او روزنی فیلسو فان د حاکمی طبقی په‌خدمت کی وو او د محافظه کار ی خوا ته یی تمایـــل‌درلود . د دی دپاره چی له خپلی اصلی موضوع څخه لیری نشـــودومره به ووایو چی د مریی ساتنی په‌اجتماعی ـ اقتصادی فورما سیون‌کی مینځی او مریونه له زده کړ ی څخه محروم شوی وو ځکه چـــی بادارانو (برده دارانو)به هغو ی د«ناطق ابـزار» په نـــوم یا دول‌اودانسانانو په نوع کی یی نه‌شمیرل دیونان نامتو فیلسوف (ارستو) به‌ویل چی مریونه په فطـــری ډو ل مریونه پیدا شوی دی . نن وز څ‌داخبره ډیره عجیبه ښکار ی اوهغه هم‌دیوه ستر مفکر له خوا ، خـــومتاسفانه چی دا د هغه‌وخت عمومی ذهنیت و . (ارستو) به ویل چـــی‌مریونه دفزیکی چارو د اجرا کولو دپاره پیدا شوی دی هغوی تـــــه‌فقط باید دومره څه‌ورو ښوو ل‌شی چی بدنی کارونه په‌ښه توګه‌سرته‌ورسوی خو هغوی له دی نه‌زیا ت دزده کړی استعداد نه لری .

څرنګه چی په لرغونی یونان اوروم کی فزیکی کارونو ته په‌سپکه سترګه کتل کیدل او ویل به‌یی‌چی‌فزیکی کارو نه‌دمادی اړتیاووسره‌اړه لری نو آزاد خلك باید آزادی‌پو هنی (لیبرال فنون) زده کړی . په نتیجه کی داسی افکار مینځ تـــــه‌راغلل چی : تر ټولو ښه علم هغه دی چی مادی ګټه‌یی لرۀ وی لکـــه‌متافزیك ، منطق او دفلسفی ځینی نوری څانګی . آزاد انسان بایـــدفزیکی کارونه کړی ځکه چی دا د غلامانو وظیفه ده . دهمدی ذهنیت‌په‌نتیجه کی مجرد و عقلی پوهنو ته زیاته پاملرنه وشوه او تجربی ته‌په‌سپك نظر کتل کیده . (فرا نسس‌ـ بیکن) په‌یوه مشهوره قصه کـــــی‌لیکی چی څنګه پخوا نیو علـــماوود آسس د غاښونو د معلو مولو د پاره‌شپه او ورځ کتابونه مطالعه کو ل او له دی څخه یی کرکه کولِه چی‌دآسس خوله خلاصه کړی او غا ـ ښونه یی وشمیری .

دفیوډا لیزم په تاریخی دوره‌کی‌هم علم دکلیسا او فیوډ ا لانوپـــه انحصار کی و . که له‌منځنی یا بی‌برخی طبقی څخه به یو څوك‌د علم

(c) ketabton.com: The Digital Library

حاوند شونو هغه به یاد حکومت دپاره میر زایی کوله او یابه درو ـ حاییونو په قشر کی شامليده . دعلومو دانکشاف په لحاظ ، فیوډا ـ لیزم تیاره دوره وه او بیځایـــــه تعصبو نوموقع نه ور کوله چی دفکر دآزادی مشال ولگیږی . په عمومی ډول ، تعلیمی نصاب له حیا تـــی اړتیاوو څخه لیری شوی و اوحتی دنیوی معاملو په باره کی خبری یی بدعت باله . بدیع او غریب افکاراودعنعنی له چوکاټ نه دباندی خبری او نوښتونه بهله سختو سزا گانوسره مخامخ کیدل . چادو مره قدری هم نشوی ویلی چی ((منځکـــــه گرځی.))

په دغه زمانه کی د علم دانکشاف دپاره مبارزه له قربانیو ، سپکاویو رټنو او غندنوسره ملگر ی وه .

د کپیټا لیزم په لومړی مر حله کی چی لا امپر یالیستی انحصارات مینځ ته نه وورا غلی د صنعت له ترقی سره علم هم انکشاف وکړاو دتجارت آزادی د فکر او بیـــان دآزادی دپاره هم لاره خلا صه کړه .

په دی دوره کی علوم او فنون د سرمایی په خدمت کی ولویدل اود زده کړی د پرو گرا مونو اساسی هدف دداسی لارو چارو لټونه وه چی د پانگی له زیاتولو سره مرسته وکړی په لویدیځه صنعتی نړی کـــی د پرا گما تیزم فلسفه وغوړ یده چی عمده اصل یی دا دی : ((د حقایقو په موندلو باندی وخت مه ضایـع کوی ع مهمه خبره داده چی له موـ جوده وضعی څخه د خپل ځان پـه گټه کار واخلی ع . حقیقت هغه شی دی چـــی په عـــمل کی ستتاسي په درد وخوری .)) البته نن ورځ په پانگوالی کی د ښوو نی اوروزنی دفلسفو شمیر ډیر زیات دی چی نه یی دلته تفصیل ځائیږی او نه لندیز خو عمده اصل یی د داسی انسا ن روزنه ده چی دپانگوا لی دنظام له پایښت سره مرسته وکړی .

دوهمه پوښتنه او وز پسی نوری پوښتنی د زده کړی له سایکا ـ لوجی او پیدا گوژیکی موضو عا توسره اړه لری .

لومړی به وگورو چی سایکالوجی (اروا پوهنه) څه شی ته وایی او بیا به د زده کړی سایکا لوجی په یوځه تفصیل سره شرح کړو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دسایکا لوجی (پسیکو لـــوژی)لغت له دوو یونانی کلمو څخه جوړ شوی دی .(پسیکو Psycho) یا(پسیکی Psyche) روح یانفس ته ویل کیږی او (لو ګیـــه Logia)د پوهنی په معناده په دی اساس ، پسیکو لوګیـــــه(چی په عربی یی علم الروح ، پـــه دری کی یی روحیات یا روانشناسي په روسی کی یی پسیخو لوګیه ، په انګریزی کی یی سایکا لوجی ، په فرانسوی کی یی پسیکو لوژی بولی) داروا پوهنی په معنا راځی . ځینی پښتانه لیکوال په دی ګومان چی (اروا) به د عربی ژبـــی د (ارواح)معنی شکل وی د اروا پوهنی پـــه ځای (ساه پوهنی) ته ترجیح ور کوی په داسی حال کی چی (اروا) ددری ژبی د (روان) په شان آریایی ریښه لری .

دنو نسمی پیړی تر ورو ستیووختو پوری اروا پوهنی دفلسفی دیوی څانګی په حیث دروح یـــــانفسن د څرنګوالی په باره کی بحث کاوه . داسی ښکاری چی حتی په لرغونو ټولنو کی هم دروح مفکوره موجوده وه خو په هغه وخت کی روح (دسیوری ، وینی ، او ســـاه په شان) یومادی شی تصور کیده. دزمانی په تیر یدو سره روح یـــو غیر مادی څیز وګڼل شو . سره له دی روح یوه معضله وه چی چانشوی کولی دهغه اصلی ماهیت وپیژ نی څرنګه چی د روح موضوع مستقیما دانسان له ژوند او مړینی سره اړه در لوده اولری یی نو څکه د حکماو روحانیونو ، او پوهانو له خوا پدی برخه کی زیات بحثونه شوی دی . دمړی توب په نظام کی دا عقیـــده عامه شوه چی روح له بـــدن نـــه مستقل دی او د دواړو ترمینـــځ اتحاد یوازی یوه موقتی پدیده ده . دیونان ستر فیلسوف (اپلا تون)دروح په باره کی یوه داسی نظر یه وړاندی کړه چی د زده کړی پـــه سایکا لوجی کی یی زیات نفوذ وکړ ده روح یوه ابدی ایډ یا (مثـــل)وګاڼه او ویی ویل چی دانسان روح په ابتدا کی په هرشی پوهیده اوانسان کولی شی د ریاضت او تامل له لاری بیرته خپل هیر کړی معلو مات را په یاد کړی . په دی اساس زده کړه تداعی ده او په دی برخه کی له تجربی څخه د تامل برخه زیاته ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترنو نسمی پیړی پوری سایکا لوجی د فلسفی‌یوه څانگه گڼل کیده په (۱۸۷۹) ع کی آلمانی پـــوه(ویلهلم وونت) دلا ییز یگ پـــه پوهنتون کی د اروا پوهنی موسسه ؤ پرانیستله اود شعور د تحلیل او مطالعی دپاره یی له تجر بـــی‌میتود څخه کار واخیست .

په‌شلمه پیړی کی د سایکالوجی‌مختلف مکتبو نه (لکه بیهیویریزم دگیشتالت اروا پوهنه ، فرو یدیزم‌او نور) مینځ ته راغلل چی اکثریی ایوپا لیستی یا میخا نیکی وو . دامریکی په متحدو ایا لتونـــوکی د (بیهیو یریزم) یعـنی د سلـوك داصالت تمایل ډیر قوی شو . که څه هم د سلوك‌داصالت پلویان‌ادعا کوی چی د دوی فرضیی پر علمی موازینو برابری دی او ټولی نظریی‌یی‌د تجربی میتود په اساس را ـ ایستلی دی خو د دوی اروا پوهنه‌میخانیکی بڼه لری . په شو روی اتحاد کی د مار کسیستی‌لیننیستی‌دمعرفت د تیوری په رڼا کی اروا ـ پوهنه دیوه علم په توگه مینځ تـــه‌راغله. د دی اروا پوهنی طبیعـــی علمی بنسټ د (سچینوف) دانعکا سانو تیوری ده چی (پاولوف)هغی تهزیات انکشاف ور کړ .

دسلوك داصالت پلویان وا یـــی‌چی اروا پوهنه دسلوك علم دی . د سلوك داصالت (بـیهـیو یر یـزم Behaviourism) فلسفی‌بنسټ پرا گما تیزم دی . په (۱۹۱۳) ع‌کی (واټسن) امریکایـــی پوه د (اډوارډ تارن ډایك) له تجربو څخه‌په استفادی سره د (بیهیو یریزم) بنسټ کښیښود .

د دی مکتب پلویان اروایی‌پدیدی‌په میخانیکی توگه دارگا نیزم پـه عکس العمل (reaction) پوری منحصر وی . (بیهیویریزم) دسلوك او شعور تر مینځ تو پیرنه‌کوی . دوی وایی څرنگه چی شعور هم دروح په شان دپیژندلو وړنه‌دی‌او‌ترتجربی لاندی نه راځی نوهغه‌څه چی مونږ یی کولای شو داده چـــی‌دژوندی ار گا نیـز م سلوك (رفتار یاکړه وړه) وخیړو . د دغه اروا یی‌مکتب پلویان زیاتره په حیواناتو ، مر غیو او ا نـسا نـا نـو کـــی‌د(محرك یا منبه) او ځوا ب(عکس ـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

العمل) مختلف شکلو نه مطا لعه‌کوی . هڅوو نکی (انگیـــزه) او ځواب (عکس العـمـل) د دی اروابوهنی عمده پرنسیپ دی .

دمثال په توګه ، ماهی په قفس‌کی ایښوول کیږی . پیشو زیار ـ باسی چی د ماهی غوښه وخو ری‌لیکن دقفس دروازه تړلی ده او پیشو نشی کولی چی هغه پرانیزی‌له ډیرو هلو ځلو نه وروسته‌پیشو په تصادفی توګه هغه تار کشو ی‌چی د قفس د دروازی له خلاصولو سره مرسته کوی . دروازه پرا نیستل کیږی او پیشو د ماهـــی غوښه خوری .دغه تجربه بیابیـــا تکرار یږی . پیشو له یو یا دوو ـ وارو څخه وروسته په دی‌پوهیږ ی‌چی په اصطلاح ((چل یی په تسمه کی دی)) ، هر وار چی تار راکشوشی د قفس دروازه خلا صیږی . د دی په عکس ، که وغوا ړو چی‌پیشو دغه زده کړه له یاده وباسی نو داسی ځل کوو چی دا ځل‌دتارپه کشو لو سره دقفس دروازه‌نـه خلا صیږی بلکه د دی په خلا ف، پیشو د بریښنا له ټکان سره مخا ـ مخ کیږی . که وروستی تجربه څووواره تکرار شی پیشو جرأت نشی کولی چی تار راکشس کړی او په‌نتیجه کی خپل زده کړی خو ی هیروی . له دی څخه داهم معلو میږی چی دپښتو دامتل : ((زده‌ـ کړی خوی په مرګ هیریږی)) په‌علمی لحاظ د تامل وړ دی .

د (بیهیویریزم) له نظر ه، زده‌کړه دارګا نیزم دمشـــــــر وط (Conditioned) عکس العمل زیږنده ده . دغه اصل پرانسان هم تطبیقیږی.

د شلمی پیړی په دیر شیزو کی‌د(واټسن) دتیوری پر ځای‌د (نو ی بیهیو یریزم) تما یل مسلط شو.

د دی تمایل مخکښان (کلار ک‌هر ، اډوارډ ټولمن ، او اډو یـــن ګوتری) وو . نوموړی امریکا یی‌پوهان د شوروی پوه (پاو لوف) د نظریی تر اغیزی لاندی ر اغلل اود (او پریشنیزم)او منطقی پاز ـ ټیویزم د فلسفی پر ځـــای یی د(پاولوف) د دکتور ین ماټریالیستی اصول ومنل . که څه‌هـــم دوی دمشروطو ا نعکا ساتو له تجربوڅخه زیاته استفاده وکړه خو په سلوک‌کی‌یی دسترو مغزو نقش اواهمیت

(c) ketabton.com: The Digital Library

له‌نظره وغور څاوه . وروسته څینو نورو پوهانو پر (بیهیویریزم) باندی زیات کاروکړ ، تعدیلات یی پکښی‌راوستل خو د دغه مکتب ایـډیا ـ لیستی او میخا نیکی ماهیت ته یی‌تغییر ورنه کړ .

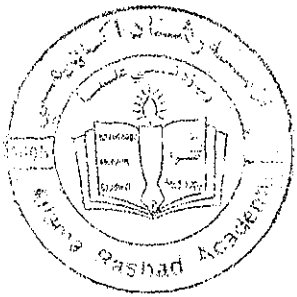

(c) ketabton.com: The Digital Library

دزده کړې نظريې

د دې دپاره چې دژبې ښوونکې په خپله وظيفه کې په ښه توګه پر — مختګ وکړي اود خپلو زده کوو نکو دمعلوماتو او مهار تونو سويه لوړه کړي بايد د زده کړې دنظريو په باره کې ترېوې اندازې پـــورې جامع او اساسي معلومات تر لاسه کړي. پر معلو ماتواومهار تونو سر— بيره ، له ښوو نکې څخه داتو قـــع هم کيږي چې د زده کوونکو په کرکټر سلوك ، او فکري قضاو ت کې هم مثبت بدلون راولي . زده کړه بايد ميخانيکي بڼه ونه لري بلکې بايـــد آګاهانه ، انتقادي ، او خلاقه وي څود هغې په مرسته زده کوو نکې وکولې شي په نويو متحولو شرا — يطوکې سمه او اصولي لاره انتخاب کـــړي . د زده کـــړ ي دالروا— پوهنـــــي عمده پو ښتنـــــــه داد ه چې انسان څنګه کولې شي په آسانه او ارزانه طريقه او لږ وخت کې د معلوماتو، مهار تونو اوسلوك سطحې ته ار تقاء ور کړي ؟

د زده کړې له مسالې سره يواز ې ښوو نکې ، مينډې او پلرونه ، او لار ښوو نکې کدر ونه علاقه نه لري بلکې اروا پوهان ، فيزيولو جستان دبيو شيمي ، او بيو فزيك پوهان ،د صنايعو اداره کوو نکې او نور کسان هم ورسره مينه او علاقه لري خود دې ټولوله جملې نه د زده کړې په باره کې تخصصي څيـــړنه داروا پوه دنده ده . د دې کار لومړي دليل دادې چې له ځنګ نو وختو څخـــــه اروا پوهانو دزده کړې په با ره کې څيړنې کړې دي او پـــه دې څانګه کې تاريخي سابقه لري بل دليل يې دادې چې داروا پوهنې دتيوري په برخه کې (زده کړه يـــا آموزش) هميشه د څيړنې دمر کزي هستې په توګه تبارز کوي اود هغې له څيړلو نه پرته يوشمير نـــوراروايي مسايل او پرا بلمونه نشي حل کيدې . که اروا پوهنه دسلو کعلم وبولو نو سلوك هرو مروتغيير

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوی او د اروا پوهانو په عقیده د سلوك تغییر ته‌زده کړه‌وایی .که اروا پو هنه دار وا یـــی حالاتو، کیفیتونو او شرا یطو مطا لعه وبو- لونو په دی صورت کی هم د زده کړی موضوع رامینځ ته‌کیږی .

زده کړه څه شی‌ته ویل کیږی ؟ اروا پوهـان دی پـوښتنی تـه‌پـه مختلفو طریقو ځواب ور کوی .

اما پخوا تردی چی د زده کړی‌په‌باب ((دافرادو جامع او داغیا رو مانع)) تعریف وړاندی کړو وبه گورو چی څه ډول فعالیتو ته دزده کړی په قلمرو کی را ځی .ښایی‌په‌دی ځبره به‌ټول اتفاق ولری چی د نویو لغتونو په‌باره کی پوهه تـــرلاسه کول ، ذیوه نظم یاترا نی پـه یادول ، اود موټر بیول ټول‌د زده کړی په کتیگور ی کی راځی.لیکن مونږ،یوازی معلومات او مهار تونه‌نه زده کوو بلکی د تلقی ډول او انگیرنی هم زده کوو . دمثال پـــه‌توگه تعصب (نژادی ،ژبنی،مذهبی طبقاتی ، جنسی ، اونور)میـــنه‌اولمانځنه ، ارزښتو نه ، او ایډیالونه هم‌د اجتماعی مناسباتو په‌ترڅ کی‌تشکل کوی او له نورونه‌په‌مستقیمه یا غیر مستقیمه توگه زده کیږی .برسیره پر دی ، انسان ځینـــــی حرکتو نه او ژستونه (لکه په‌چا پسی شونډی بو څول ، تندی تر- یوول ، د تجاهل د څرگند ولودپاره‌دخولی جوړول او اوږی پور تـــه غورځول ، د دچرت وهلو په وخت‌کی‌هم‌هم‌کول،په‌هیجانی حالت‌کی‌لاسونه غور ځول اونور) هم‌له ټولنی څخه‌زده کوی . البته دزده کړی پـــه کتیگوری کی یوازی مثبت ، گټوراو جوړ وونکی مهار تونه او عاد ـ تونه نه بلکی منفی ، زیان‌رسوونکي‌او ورا نوونکی فعالیتو نه اوخویونه هم راځی .

دارو اپوهانو په عقیده هغه فعا لیتونه چی له انعکاسا تو ، غرا یزو او دعمر له زیاتوالی څخه را مینځ ته‌کیږی زده کړه نه بلل کیږی . د مثال په‌توگه ،درناد زیاتوا لی یا لږوالی پ ه مقابل‌کی دسترگو د کسی تنگیدل یا پراخیدل ، داو ر لمبی‌ته‌دپتنگا نو ور دانگل اود ټروپیز م (tropis m) نور حا لا ت،په غریزی توگه دمرغیو ځالـــــی جوړول ، او داسی نور دزده کړ ی‌په‌مقوله کی نه‌شاملیږی . دغریزی‌په

(c) ketabton.com: The Digital Library

باره کی تر دی وروستیو وختـــوپوری ډیر زیات بحثونه شوی دی چی‌د هغو له جملی څخه‌د(ټینبرگن)او(تورپ) څیړنی په‌زړه پوری‌دی. اوسنی ارواپوها ن په دی عقیده دی‌چی غریزه دوه مهم خاصیتو نـــه لری :

لومړی دا چی غریزی فعالیتو نه‌له نورو څخه نه زده کیږی یا په‌بله ژبه اکتسابی نه‌بلکی فطری اوذاتی‌دی . دوهمه دا چی غریزی‌فعالیتونه عمومی (universal) دی او دیوی نوعی په ټولو افرادو کی بی له استثنا عمو میت لری . د دی موضوع دتوضیـــح دپاره به دوه مثالونه راوړو. پخوا اکثرو خلکوعقیده در لوده چی له مور او پـلار سره دماشوم مینه فطری ده خـــووروسته تجربو وښوده چی ماشوم یوازی له هغه چاسره مینه لری چی‌دی یی په‌مینه روزلـــــی وی . د افریقا په ځینو قبیلو کی ماشوم دماماله خواروزل کیږی‌او تجر بـــی ښودلی ده‌چی دغسی ماشو مان د پلار په‌نسبت له ماما سره زیا تـــه مینه لری .

د جنسی غریزی په‌باره کی چی‌تراوسه کومی تجربی شوی دی له هغو څخه داسی نتیجه لاس ته‌را غلی‌ده چی په وړو حیواناتو کـــی جنسی غریزه شته . دغه حیوانا ت‌دجوړه کیدلو په ترڅ کی په‌غریزی توگه خپل کار کوی مگر د لویـــوحیواناتو (لکه گوریلا او شامپـا- نزی) او انسان په‌باره کی دغـــه‌حکم صدق نه کوی . نو مو ړ ی حیوانان او انسان د جنسی یـــوځای کیدلو او مجا معت دپاره زد ه کړی ته اړتیا لری .

ځینی فعالیتو نه چی د عمر په زیاتوا لی پوری اړه پیدا کوی‌دزده کړی په مقوله کی نه راځی . دمثال‌په‌توگه ، مرغی د بنکو ترایستلواو د وزرونو د عضلاتو تر پیاوړ ی کیدلو پوری الوتنه نشی کولی .کله چی دخپل عمر ټاکلی حدته ور سیږی په الوتلو پیل کوی . همدا- رنگه ځینی حیوانات په لومړ ی‌سرکی په‌اوبو کی لامبو نشی وهلی‌خو چی عمریی ټاکلی پړاو ته ورسیږی‌پیاکولای شی چی لامبووهي.په‌دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورته مثالونو کی‌د مرغیوالوتنه‌اودسمندری حیواناتو لامبو د عمر لـه پوخوالی سره اړه لری . سره لـه‌دی ، په‌دی برخه کی د خالصـــو مثالونو پیدا کول مشکل غونـــدی‌بریښی .دانسان بچی تریوه ټاکلی وخته پوری د خبرو کولو قدر ت‌نه‌لری خو کله چی د خبرو کولوقدرت پیدا کړی باید له نورو څخه یی‌زده‌کړی. په داسی حالاتو کی دپو ـ خوالی او زده کړی د حدودوتفکیك‌یو مشکل کار دی .

ستونزه او اعتیاد هم د زده‌کړی‌تعریف له لانجو سره مخامخ کوی مونږ ټول پوهیږو چی تمریـــن اوتکرار له زده کړی سره پوره مر ـ سته کوی . په‌انگریزی کی متسل‌دی چی

(Practice makes perfect) یعنی تمرین سړی کمال ته‌رسوی

خو کله کله تمرین له خپلی‌انداز ی‌نه‌زیات شی اود زده کړی انحنـاء بیرته ښکته رالو یږی . آیا تکر اردزده کړی پرضد کار کوی؟پوهیږی چـی خبره دااسی‌نه ده خو ظاهـر أدغسی بریښی‌لکه چی زیات تکرار دزده کړی مخه نیسی . نو زده ـکوونکی باید استرا حت وکړی. خو که داسترا حت وقفه هم زیاته و ی‌هیره مینځ ته راځی . دغـــه ډول مسایل چی : ستونزه‌څه وخت‌پیل‌کیږی اود تمرین په مینځ کی څو ـ مره استراحت گټه لری ډیره دقیقه‌محاسبه غواړی . البته ځینی‌اروا ـ پوهان د ذهنی ستونزی او همدا رنگه د فزیکی ستونزی د معلو مولو دپاره دقیق آلات استعما لـــوی اوهمدا رنگه د زده کړی د هر مهارت دپاره یـی دااستراحت و خت هـم ټاکلی دی خو بیاهم دانسان‌دشعور مسایل په میخانیکی توگه نه حـل‌کیږی.داعتیاد موضوع هـم په زده کړه کی اغیزه لری ، ځینی کسان‌په ځینو مواردو کی ډیر ژر معتـاد کیږی او ځینی نور زیات مقاومت‌کوی په ښار ونو کی ډیر خلـك او سیږی ځنی یی هر وخـــــت‌له غالمغال او شور وځوږ نه‌شکا ـ یت کوی خو ځینی نور عادت‌ورسره‌پیدا کوی او نور مال حالت یی گنهی دزده کړی په تجربو کی‌اعتیاد دیوه‌عامل په‌توگه اغیزه کوی . دعادت پیدا کولو پوښتنه هغه وخت راو لاړیږی چی په یوه علمی تجر به‌کی دکنټرول عوامل له اوړ یدو نـکـوځخه بیلیږی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمثال پەتوگه ، که د (الف) او(ب) پەنامه دوی ډلی زده‌کوو نکی چی ټول مشخصات یی سره یـــوشانته وی په یوه ربړ وونکی او نا- مناسبه فضا کی تر روزنی لاند ی‌ونیسو هغه ډله چی له نویو حالاتو سره ژر توافق کولی شی داعتیادله‌امله دهغی بلی په نسبت ډیره زده کړه کولی شی .

اوس د دی وخت رارسیدلی‌دی‌چی دزده کړی یو مشهور تعر یف وړاندی کړو . د (بیهیو یریزم) دمکتب پلویان وایی چی : «دار گا- نیزم په سلوك کی هر ډول تغییرته زده کړه‌ویل کیږی . » داتعریف که‌څه هم ډیر مشهور او متداو لدی خوله نیمگړتیاوو څخه خالی نه دی . لومړی‌دا چی (بیهیویریستان)د سلوك او شعور ترمینځ توپیر نه کوی . دوی وایی چی شعور لـــکه‌دروح په‌شان یوه کړکیچنه مسا له ده‌او اروا پوهنه باید گرد سره د شعور او روح له څیړنی څخه لاس واخلی او په ځای یی سلوك (رفتارُیاکړه وړه) چی د شعورښکارندوی دی تر څیړنی او ازموینی لاند ی ونیسی . په دی توگه ، دشعور په نفی کولو سره ددوی تیور ی‌میخا نیکی بنه پیدا کوی . (بیهیو یر- یستانو) خپلی تجربـــــی پر وړوحیواناتو (لکه موږك ، پیشو ،کو- تره او نورو) باندی تطبیق کـړی‌هغه یی دانسان‌تر قلمروه پور ی پسی تعمیم کړی په داسی حا ل‌کی‌چی دانسان شعور پاسیف او ماشینی نه دی . د(انگیزی عـکس‌العمل) یا (S-R) فورمو ل پر انسان باندی د حیواناتو په‌شان‌پوره نه تطبیقیږی .

انسان نه یوازی هغه وخت چی‌له پرابلم سره مخا مخ شی د حل لاره پیدا کوی بلکی ځینی انسانان‌له‌مخکی نه‌د مجرد تفکر په مرسته‌د راتلو نکی په‌باره‌کی پیشگویی‌کولی‌شی . ځینی کسان د تخلیق کشف او ابتکار استعداد ونه لـــری .دځینو داستد لال ، تفسیر ، تجرید او تعمیم قابلیت دنورو په‌نسبـــت‌زیات وی . د (نیوټن) پر سر چـــی منه‌راولو یده نو ډیر شیان یی تری‌زده کړل اود جاذبی قوانین یی‌تری

(c) ketabton.com: The Digital Library

را وایستل . (ارشمید س) پهاوبوکی دجام پهننه ایستلو سره خپل مشهور قانون را وایست .(جیمز واټ) د دی پیښی په لیدلو سرهچی «بخار په قوت سره د دیګ سر پوښ لیری وغور ځاوه » د بخار ماشین اختراع کړ . په همد ی ترتیب په سلګونو مختر عانو لـــه ساده لیدنو کتنو څخه ډیری ستریمفکوری را وایستی چی د سا ینس پهنړی کی ډیر زیات ارز ښتلر ی پهدی اساس ویلی شو چی زده ـ کړه تر زده کړی پوړی فرق لری . خلاقهاو ابتکاری زده کړه له عادی او میخا نیکی زده کړی سره چیپهحیواناتو کی لیدل کیږی جـــوت توپیر لری .

دوهمه دا چی(بیهیو یریستانو)لهروح یاشعور څخه د سلوك پـــه بیلولو سره هغه ته فقط د حرکتو نودیوه سیستم پهنظر وکتل .د دوی پهنظر ، د ګیډی سلوك ، د کو لموسلوك اودانسان سلوك یوله بلـــه توپیر نه درلود . په دی کی شكنشته چی حرکت دسلوك یوهبر خه دهخودا به هم سمه نهوی چی سلوكیوازی د حرکتونو مجمو عه وګڼله شی.په ځینو سلو کونو کی اصلاحرکت نه لیدل کیږی .

دریمه دا چی (بیهیو یریزم) لکهمخکی مو چی وویل اکثری تجر بی پر حیواناتو تطبیق کړی. دو ی‌ونشو کولی چید انسانی شعـــور کیفی ځانګړ تیاوی تشخیص کړیا ودا واقعیت پهپام کی ونیسی چی انسان یوازی بیولو ژیکیموجودنهدیبلکی ټولنیز موجود هم دی .

د زده کړی یو بل تعریفداسیدی : «زده کړه یوه داسی پرو سه ده چی دهغی پهوسیله له یـــو ی‌وضعی یا پرابلم سره دمخامخ کیدو پهصورت کی فعالیت پیل کیږی اویا فعالیت تغییر کوی په دی شر ط چی په فعالیت کی تغییر د ذا تـی‌تمایلاتو (غرا یزو) ، پوخوالی یـاد اورګانیزم دموقتی حالاتولکه (ستو نزه ، نشه ، او نورو) زیږ نده نه وی . »

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتارن ډایك د زده کړې نظریه :

اډوارډلی تارن ډایك (EdwardLee thorndike) دامریکی د متحدو ایالتونو نامتو اروا پوه او قاموس‌لیکونکی دی .

د ده د زده کړې نظریه ، له‌ځینو مخالفتونو سره سره ، تر نیمی پیړۍ پورې په متحدو ایالتونو کی مسلطه وه او حتی لا تر اوسه پورې یې د ښوونې او روزنې په سایکالوجی کی خپل ارزښت نه دی باللی . تارن ډایك (۱۹٤۹ـ۱۸۷٤) په خپلو تجربی میتود ونو سره له یوې خوا د (بیهیویریزم behaviourism) د مینځ ته راتلو دپاره لاره هواره کړه او له‌بلې خوا یې د ښوونې او روزنې د سایکالوجی بنسټ کښیښود. سربیره پر دې ، تارن ډایك داحصا ـ ئیوی قاموس په‌لیکلو سره‌ددرسی‌کتابونو د تهیه کولو په‌برخه کی ستر خدمت ترسره کړ .

پخوا له دې چې د تارن ډایك دزده کړې نظریه شرح کړو باید وویل شی چې د ده کار ځینی‌ستری‌نیمګړ تیاوی هم لری . لومړی دا چې تارن ډایك انسان ته‌دیوه‌سوچه‌بیولوژ یکی او ز ګانیزم په ستر ګه ګوری اودی ټکی ته پاملرنه نه‌کوی‌چې دانسان سلوك او کړه وړه‌زیاـ تره د ټولنی او ټولنیزو شرایطو پر بنسټ ټاکل کیږی . ده ونشو کړی او یایی نه غوښتل چې ،پرفرد باندی د ټولنیزو عواملو په‌تیره تولیدی مناسبا تو اغیزه په حسا ب‌کی ونیسی . دو همه دا چې تار ن ډایك انسانی شعور په ساده توګه‌دحیوانی شعور ادامه ګڼی او فکر کوی چې ګویا دانسان او حیوا ن‌ترمینځ د کیفیت او نوعیت په‌لحاظ کوم توپیر نشته بلکی د هغوی ترمینځ فرق په درجه او کمیت کی دی. په دی اساس ، دی.انسانی‌سلوك له حیوانی سلوك سره ور ته او مشابه ګڼی او کومی‌تجربی یی چې پر موږ کانو ، کوـ ترو، او بیزو ګانو تطبیق کړی دی‌دانسانی سلوك تر قلمرو پورې تعمیموی . دریمه دا چې تارن‌ډا یك انسانی شعور پاسیف او ما ـ شینی ګڼی د مجرد فکر توانایی اودانسان دابتکار او تخلیق استعداد ته‌لږه بیه ټاکی او یادا چې هیڅ‌قیمت نه ور کوی تارن ډایك نشی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولی دا واقعیت درك کړی چـــی ممکنه ده انسان دیوی انگیز ی په مقابل کی همیشه یو ډول عکس العمل ونه ښیی بلکی د هغـــه د شعور سطح، انگیزنی ، او اخلاقي ارزښتو نه هغه مقاومت ته راوبولی او یا دانگیزی په مقا بـــل کی لـــه توقع نه مخالف عکس العمل خر- گند کړی . حیوان له سزا څـــخه تښتی خوښایی ځینی انسانان د خپلو ایډیالو نو او اخلا قی ارز ښتونو څخه د دفاع په خاطر دسزا منلو ته تیار وی . دانسان په خلاف ، له حیوان سره د حیثیت اوپرستیژ مساله نه طرح کیږی او عکس العمل یی میخانیکی او انفعالی بڼه لری . له دی امله ، د مجاز اتو او مکا فاتوهغه سیستم چی په حیوانی زده کړه کی تطبیقیږی په هماغه شکل دزده کوونکو په ټولگی کی نشـــــی تطبیقیدی ځکه چی دانسان سلو ك ډیر پیچلی او مغلق دی . د مثا ل په توگه ، دفابریکی خاوند ځینو کارگرانو ته داعتصاب دماتولو دپاره بډی ورکوی خو د دی احتمال زیات دی چی نومو ړی کا رگران دی د خپلو سپیڅلو ارز ښتونو اود کارگری جنبشس دبریا لیتوب په خاطر درشوت له اخیستلو څخه ډډه وکړی اود خپلو صفونو له ملاتړ څخه دی لاس وانخلی .

دتارن ډایك د زده کړی د ټولـــو پرنسیپونو شرح ځانته جلا ځیړنه غواړی ځکه چی ده له پنځه ســـووکتابونو او علمی مقالو څخه زیا ت آثار لیکلی دی او په دی رساله کی دهغو د تفصیل گنجایش نشته . دلته به یواز ی د ده دنظریی اساسی ټکی راوړل شی .

له تارن ډایك نه مخکی په اروا پوهنه کی نظری یا ذهنی (سو — بژکتیف) میتود ډیر معمول و .

ده د لومړی ځل دپاره پـــه اروا پوهنه کی د تجربی اهمیت تثبیت کړ او دایی عملا وښوده چی کید ی شی په اروا پوهنه کی (او بژکتیف) میتود په کار ولویږی . تارن ډا یك په خپله ساحه کی حتی د میخا — نیکیت تر مرحلی پوری پرمخ ولاړ .ده به ویل : ((هر شی چی وجـــود لری اندازه کیدی هم شی .))د ده پلو یانو د همدی مفکوری څخه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیروی په نتیجه کی نه یـواز ی دذکاو تونو اندازه کولو ته ملاو تړله بلکی د اخلاقو او استعداد ونو په‌میچه کولو یی هم پیل وکړ .دتارن ډایك دتجربو په اثر داسی ذهنیت‌او تمایل مینځ ته راغی چی کیدی شی کیفی حالات په کانکر یتوکمی‌اصطلا حاتو تبدیل کړو او بیاورو- سته یی داحصا ئیوی میتود ونسوتابع وگر ځوو . دی عمل ته‌په‌تجر- بوی میتود کی (په کمیـــت اړول quantification)ویل کیږی . تارن ډایك داروا پوهنی په سا حه‌کی په خپلو علمی تجربو ســـره د علمی میتود دپرنسیپونو په انکشاف‌کی‌د لیدنی وړ برخه اخیستی ده .

دتارن ډایك د زده کړی نظر یه‌د رابطی داصالت Connectionism په‌نامه یادیږی .

له (۱۹۳۰) م . کال نه‌راوروسته‌تارن ډایك پر خپلو قوانینو باندی نوی کتنه وکړه او یو څه تعدیلات‌یی پکی راوستل . د ده دنظر یی دعمده ټکو له شرح کولونه وروسته‌به‌ددغو تعدیلاتو په‌باره‌کی هم‌خبری وشی .

(نیناتا لیزینه Nina Talyzina) دشوروی اتحاد نامتو اروا پوهه په خپل اثر (دزده کړی اروا پوهنـــه-The Psychology of Learning د(۱۹۸۱)چاپ‌کی دتارن‌ډایك‌نظریه‌په‌لنډو عبار اتو کی راو ړی ده .دا لیکی : ((دتارن ډایك په نظر دزده‌کړی جریان دیوه ټاکلی حالت او ټاکلی عکس العمل ترمینځ درابطی‌دتاسیسو لو او همدا رنگه د دغـو اړیکیو دټینگولوله پروسی څخـــه‌عبارت دی .)) (مخ ۲۵۸) . په‌دی لنډ عبارت کی دتارن ډایك دنظریی‌جوهر ښودل شوی دی . د دی‌دپاره چی مطلب په عام فهمه ژبه بیا ن‌کړو باید وویل شی چی‌دتارن ډایك دزده کړی پرنسیپ پرا نگیـــــزه(یاحالت) اود هغی په‌مقابل کـــی عکس العمل (ځواب) باندی بنـــاشوی دی . دانکیـــزی او عـــکس- العمل ترمینځ رابطه د R—Sدفورمول په ذریعه افاده کیږی .

ژوندی اور گانیزم چی له یو ی انگیزی (Stimulus) سره‌مخا- مخ شی نو هرو مرو د دغی انگیزی(محرك یامنبه) په مقابل کی یـــو ډول عکس العمل (Response)خرگند وی . دمثال په‌توگه ، که‌د

(c) ketabton.com: The Digital Library

چنگښـــــی پښی ته ستن وروړوچنگښه خپله پښه ور ټولوی .تارن ډاېك وايي چې په حيواناتو (اوحتی انسانانو) کی سره ور ته انگيزی سره ور ته عکس العملونه‌راپاروی‌که انگيزی ته‌په پښتو کی (پاريزه) يعنی پاروو نکی ووايو او عکس العمل هم (ځواب) وبولونو زمـونږ فورمول د (پـځ) بڼه غوره کوی.يعنـی هر وخت پـه (پ) پسي(ځ) راځی . زده کړه د (پ ـ ځ)داړيکودپرله پسی ټينگو لو په نتيجه کی مينځ ته راځی . تر څو پوری چی‌د(پ) او (ځ) ترمينځ اړيکی ټينگيږی حيوان اشتباه کوی ، ازما ښښـت‌کوی ، بيا اشتباه کوی او په پای کی يوه رابطه پيدا کوی . دتکرارپه‌واسطه دغـه رابطه پسی پـياوړی کيږی‌چي دغه حالت ته زده‌کړه‌وايو.

دتارن ډاېك دزده کړی نظريه‌پردرو اساسی قوانينو ولاړه ده چی له‌هغو څخه بيانور فرعی قوا نيـن‌را ايستل شوی دی . دغـه در ی قوانين د چمتو والی ، تمريـــــن (تکرار) ، او اغيزی (effect) په نامه يادېږی . (کيدی شی چی‌داغيزی په ځای د ثمری يا نتيجـی کلمه هم استعمال کړو .)دچمتو والی مقصد دادی چی‌ژوندی اورگا ـ نيزم بايد په داسی اروايی حالت‌کی وا قع وی‌چی د عمل دپاره لـه ځانه چمتو والی و ښيی . دتـارن‌ډاېك په عقيده د دی دپاره چی د (پاريزی) او «ځـواب» تر مـينځ اړيکی ټينگ شی حيوان يا انسا ن بايد په داسی ذهنی موقف کـــی‌واقع شوی وی چی په پای کی يی (اغيزه) تحقق ومومی . دمثال پـه‌توگه ، که زده کوو نکی په ډيـــر غمجن يابی اندازی خوشحاله‌حالت‌کی دښوو نکی درس ته ناست‌وی نو زيات احتمال دادی چی دښوو نکی درس به‌په ښه توگه زده نکړی شی .

که‌يو موړ ماشوم د ډوډی پـــه‌ذريعه کار کولو ته وهڅوو احتمال لری چی ډوډی وا نخلي او دکارله‌اجرا کولو څخه هم غاړه وغړ وی. له دی امله ، چمتو والی دزده کړی‌دپاره اساسی شرط دی .

البته يوبل ډول چمتو وا لی هم‌شته چی په وده (يعنی دعمر پـــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوخوالي) پوری اړه لری . تر څـو چی ماشوم یو ټاکلی منګ (عمر) ته‌ونه رسیږی ځینی کارونه نشی ترسره کولی . د ښوو نځیو پـــه لومړیو ټولګیو کی ماشومـــان (دچمتو والی دوره) تیروی خـــو د تارن ډایك مقصد دغه ډول چمتو والی نه دی چی له ودی سره ار ـ تباط لری بلکی د هغه مقصد ذهنی‌چمتو والی دی .

دتمرین یا تکرار قانون دی وا قعیت ته اشاره کوی چی هر څـو ـ مره د (پ ـ ځ) عملیه تـکرار شـــی‌هماغو مره د (پ)او (ځ)ترمینځ‌اړ ـ یکی ټینګیږی . تکرار د زده کړی‌دپاره اساسی شرط دی .

لیکن تکرار یوازی هغه وخـــت‌موثر ثابتیږی چی نتیجه یا اغـــیزه ولری . بیځایه تکرار چی کو مـــه‌نتیجه ور باندی مرتبه نه وی دزده کړی سره مرسته نه کوی .

دتارن ډایك تر ټولو مهم قانو ن‌داغیزی یا نتیجی قانون دی . د دی قانون په اساس کـله چـی د (پ ـ ځ) اړیکی یوه ګټوره او رضایت ـ بخښونکی نتیجه و لری نو د (پ)او(ځ) تر مینځ رابطه ډیره‌ټینګیږی داغیزی قانون په حقیقت کی دمکا فاتو په واسطه د زده کړی‌دپرمختیا قانون دی . ددی په خلاف ، مجازات‌یا ناکامی د (پ ـ ځ) تر مینـــځ اړ ـ یکی کمز ور ی کوی اود زیات تکرارپه نتیجه کی د (پ) او (ځ) ترمینځ اړیکی بالکل شکیږی او له مینځه‌ځی. په تارن ډایك باندی انتقـاد شوی دی چی اغیزه یو ذهنـــــی(سوبژ کتیف) حالت بیانو ی اوله دی امله د ده تجربی میتود په ټوله‌معنا آفاقی (او بژکتیف) نه دی . لیکن داروا پوهانو په عقیده تار ن‌ډایك خپل اصطلا حات په دقت‌سره تعریف کړی دی اود (سو بژکتیو یسم) څخه یی ځان ساتلی‌دی. ځکه د ده په نظر نتیجه (یا رضایت‌بخښو نکی حا لت) ددی معنا لـــری چی په راتلو نکی وار کی به حیوان‌هماغسی عکس العمل بیا وښیی . پرده باندی بیا انتقاد شوی دی‌چی‌موږ د راتلو نکی عکس العمل په بار ه کی له مخکی نه قطعـــــــی‌پیشګویی نشو کولی ، تارن ډایك وایی چی زه قطعی حکم نه کوم‌بلکه‌د (غالب احتمال) اصطلاح‌استعما ـ لوم چی‌په احصا ئیوی قانون کی‌یوه مجازه کلمه ده . په دی ترتیب

(c) ketabton.com: The Digital Library

تارن ډایك د زده کړې په اروا پوهنه کې د ډینا میك قوانینو پر ځای له احصا ئیوی قوانینو څخه استفاده کوي.
تارن ډایك له پور تنیو قوانینو څخه ځینی فرعی قوانین هم ایستلی دی چې د هغو له راوړلو څخه تیریږو.

یوازی دومره یادو نه پکار ده چې تارن ډایك له (۱۹۳۰) کال نه وروسته پر خپله نظریه باندی نوی کتنه وکړه او د اروا پوهنی په بین المللی کانګرس کی (نیوهاون ۱۹۲۹) کی یی وویل چې «ماځینی اشتباه ګانی کړی دی . » په (۱۹۳۲) او (۱۹۳۵) کی یی نور کتابونه ولیکل او په هغو کی یی خپلو ټیر و ټنو ته ګوته و نیوه. ده څرګنده کړه چې د تکرار قانو ن باید په ناوړه توګه استعمال نشی او زیاته یی کړه چې بی نتیجې تکرارد زده کړې دپیاوړ تیا سبب نه ګرځی . په همدی ترتیب ده دا غیزی په قانون کی هم ځینی تعدیلات وارد کړل.

دپاو لوف د زده کړې نظریه

ایوان پتروویچ پاو لوف (۱۹۳٦-۱۸٤۹) د شوروی اتحاد نامتو طبیعی پوه او دنوبل دجایز ی وړو نکی داروا پوهنی اوفیزیولوژی په ساحه کی په مستقیمه توګه اود فلسفی دپیژندنی د تیور ی (اپیستیمالو جی) په برخه کی یی په غیر مستقیم ډول ډیر ستر او د یادونی وړ خدمتو نه کړی دی .

دپاو لوف د مشروط انعکاس نظریه او په عمومی ډول د ده دکتورین په طبیعی پوهنو کی دماغ یالیستی اروا پوهنی او دانعکاس د ډیالکتیکی ماغ یالیستی تیور ی (لکه دژبی او فکر ترمینځ اړ یکی حسی ازانګه او منطقی معر فت ،او داسی نورو) بنسټ وګر ځید . امریکایی اروا پوهان (ارنسست -هیلګارډ) او (ګورډون بووير) په خپل اثر (دزده کړې نظریی Theories of Learning
کی لیکی چې دپاولوف د زده کړې نظریی نه یوازی

(c) ketabton.com: The Digital Library

په شوروی اتحاد بلکی د نړی په نورو هیوادو کی او له هغی جملی نه‌د امریکی د متحدو ایالتو نو په علمی محافلو کی له تاوده هر کلی سره مخامخ شوی دی . امریکا یی‌اروا پوهانو (لکه گوتری ، سنکینر او هل)دده له دکتور ین ځخه‌زیاته‌استفاده کړی ده . دوی زیاتوی‌چی دپاو لوف علمی نفوذ لاتر اوسه په‌اروا پو هنه کی مسلطدی‌او ((مونږ نیکمرغه یوچی د مشروطانعکاس په‌باب د ده نظریی اکثری پـــه انگریزی ژبی تر جمه شوی اوزمونږلاس ته رارسیدلی دی .))

ایوان پاو لوف تر (۱۹۲۵)پوری‌په عسکری طبی اکاډمی کی دپرو ـ فیسر په توگه وظیفه اجرا کوله ،اوَد(۱۹۰۷) کال‌راهیسی دعلوموداکاډ ـ یمی غړی و . ده دمشروط انعکاســـ د میتود په ذر یعه په ا نسا نا نـو او حیوا ناتـو کی د آفا قـــــــــی‌تجربوی میتود په تطبیقولو ســره لوړ عصبی فعالیتو نه و ځیړل.

دمشروطو انعکاسو نو ځیړ نی‌پاولوف ته د دماغ دفعالیت دمیکا ـ نیزم او اساسی قوانینو دکشفو لوزمینه برابره کړه . په لومړی سر کی پاو لوف دهاضمی فیزیو لوژی‌تر ځیړنی لاندی نیولـــی وه او د خپلو مطالعاتو په‌ترڅ کی د مشروـطو انعکاسو نو له مفکور ی سر ه آشنا شواو هغی ته یی انکشا فـورکړ.

دا هم باید وویل شی چی لـــه‌پاو لوف نه مخکی دروسیی نامتـو فیز یا لو جست او ماڅر یا لیست‌اروا پوه (ایوان میخا ئلوویـــــچ سیچینوف) د مغزو دانعکاسونو په‌باب ځیړنی کړی وی او له‌همدی امله (سیچینوف) ته د روسیی د فیزیو لوژی د پلار اودماڅریالیستی اروا پوهنی د موسس لقب ور کړشوی دی . (دزیاتو معلوما تو دپاره وگوری ، د فلسفی قاموس ، دپرو. گرس خپرو نه ، مسکو ، ۱۹٦۷ ، مخ ٤۰۳) .

په دی کی شك نشته چـــی دیونانی (ارستو) نه‌نیولی تـــــر (سیچینوف) پوری د نړی ډیـــروپوهانو د پیوستون (تداعی) له‌لاری دزده کړی په‌باره کی نظریی ځر ـگندی کړی دی خو پاو لـــوف د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشروطی آزانگی «انـعکاس» پـــه برخه کی د علمی څیړنو په مرسته یوه مهمه نظریه فورمو لبندی کړه،(ارستو) عقیده در لوده چی یـــو مطلب د نژدیوالی (مقار نت)، ور ته‌والی (مشابهت) او تضاد په‌واسطه په‌ذهن کی په ښه توګه ځای‌نیسی‌اود همدغو عواملو په مرسته پـــه آسانی سره تداعی کیږی هم . **ته**

اوس به وګورو چی مشرو طه‌ازانګه (Conditioned refex) څه ته وایی اود زده کړی دپاره څـــــه‌اهمیت لری مشروط انعکاس (چی ځینی‌یی شرطی ازانګه هم بولی)هغه انعکاس (یا ځواب) ته ویل کیږی چی له‌اصلی محرك«انګیزی»نه‌پرته دکوم بل محرك په واسطـــــه مینځ ته راشی . په دی اساس ،اصلی پاریزه (محرك یا انګیزه) نا مشروطه پاریزه بلله کیږی .دمثال‌په‌توګه ، یو تیخور ماشوم په‌لومړی سرکی د تی په لید لو سره کـــوم‌عکس العمل نه ښیی بلکی یـــوازی هغه وخت چی تی یی لـــه شونـــډو سره ولګیږی عکس العمـــــــل څرګندوی .

خو څرنګه چی ماشوم ډیر ځله‌دتی له رودلو نه مخکی تی‌په‌سترګو وینی په‌نتیجه کی د تی منظره د دی‌سبب ګرځی چی ماشوم خپلـــــی شونډی وځبیښی (یاپه بله ژبـــه‌عکس العمل څرګند کړی) . په همدی ترتیب ، انسانان ډیر زیات‌شمیر شیان د مشروط انعکاس له لاری زده کوی اود ځینو ارواپوهانو‌په عقیده په هر ډول زده کړه‌کی‌په یوه یابله بڼه د مشروط انعکاس پښه دا خله ده . یوه ماشوم چـــی ستن (پیچکاری) نه وی وهـــلـــی .لومړی سر کی له ستنی نه‌نه‌ویر – یږی خو وروسته له هغی چی ستن‌ووهی دستنی له لیدلو څخه ویریږی او حتی د ډاکتر له لیدلو څخه هم‌ترهه کوی . یو چاچی له‌خپلـــــو دوستانو سره په مینه‌او اخلا صښ‌ژوند کړی وی او له هغو څخـــــه جـفا ووینی په نتیجه کی د نـــویودوستانو له پیدا کولو سره هـــم علاقه نه لری .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاو لوف تجربی :

پاو لوف مخکی له دی چی سپی‌ته غذا ورکړی زنگ به‌یی واهه او ور پسی به‌یی سپی ته غذاوراچوله‌کله‌چی نه (۹) ځله دغه عمل تکرار شود سپی له‌خولی نه‌د ناړواتلس‌ځاځکی توی شول . د پنځلس‌واره تکرار نه وروسته د سپی له خو لی‌نه‌دیرشس ځاځکی توی شول . بل وار ته یوازی زنگ ووهل شو اوغذا ورسره نه وه خو سره له دی دزنگ په اوریدو سره دسپی لـه‌خولی نه پنځه شپیته ځاځکـــی وځخیدل.

دپاو لوف په عقیده نه یواز ی دزنگ آواز بلکی د غذا دلوښی لیدنه هم ښایی دشرطی انعکاس د پیداکیدو سبب شی . دا خبره هم د یادونی وړ ده چی د پاو لوف پـه‌نظر انعکاس کیدی شی چی‌مثبت یا منفی ، پاروو نکی یامخنیوونکی‌وی . انعکاسو نه دانسان له عصبی سیستم سره اړه لری . مشرو طانعکاس دنامشروط انعکاس پـــه خلاف ، موقتی وی او تریوه وخته‌پوری داصلی محرك (غیر مشرو ط انعکاس) په غیاب کی ور ځنـــی‌کار اخیستل کیدی شی . برسیره پردی دپار یزی او انعکاس تـــرمینځ زمانی فاصله هم دپاملر نی‌وړ ده . زده کړه په هغه وخت کـــی‌اغیز ناکه وی چـی د مشرو طـی پاریزی او انعکاس ترمینځ زما نی‌فاصله په‌دقت سره سنجو ل‌شو ی وی .

دپاو لوف دزده کړی نظریه چی‌لومړی پر حیوا ناتو باندی تطبیـــق شوی وه وروسته دانسانانو پـــه‌مورد کی هم تطبیق شوه. له‌پاولوف نه‌ورسته نورو څیړو نکو په تیر ه‌بکتریف په دی برخه کی زیاتـــی څیړنی او تجربی ترسره کړی .

دپاو لوف د نظریی تطبیقی‌اړخ:

لکه مخکی مو چی وویل انسا نډیر زیات شمیر شیان د شـرطـی انعکاس له لاری زده کوی .دپاو لوف په عقیده شرطي کول (یـــا مشروطول) د هر ډول زده کړ ی‌لومړ نی بنسټ ګڼل کیږی . شرطي انعکاسو نه فطری او غریز ی‌نه‌دی‌بلکه تحصیلی او اکتسابی دی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

له همدی امله د واقعي زده کړی په‌مفهوم استعما لیږی . دپاو لو ف
دزده کړی له نظریي څخه دښوونی‌او روزنی دمسایلو په حلولو کی
ښایسته زیاتی استفادی شوی دی‌چی ځینی مثالو نه به‌یی دلتـــه
راوړو.

لومړی دا چی د مشرو طولو د پاره باید له مشرو طی پاریـــزی
څخه نا مشروطه پاریزه د مخه وی‌او به دی توګه زده کړه ډیر ژر
تحقق مومی . البته تجربی ښود لی‌ده چی د ترتیب په معکو سو لـــو
(یعنی د مشروطی پاریزی پـــه مخکی کولو) سره هم زده‌کړه واقع
کیږی خو داکار ډیر وخت نیسی‌اوزیات تکرار ته اړ تیالری .دمثا ل
په‌توګه ، که لومړی ماشوم تـــه‌انعام ورکړو او بیا لغات وربانـدی
زده کړو په دی صور ت کی هم زده کړه واقع کیږی خو بهتـــر
صورت یی دادی چی لومړی ماشوم‌لغتونه زده کړی او د دغه عمل نه
وروسته انعام ورکړو .دانعام‌ور کولو او دلغتو تو دزده کولو تـر-
مینځ باید ډیر وخت تیر نشی‌خوزده کوونکی احساس وکړی چـــی
انعام دده له‌ټاکلی عمل سره اړ ه‌لری .

دوهمه دا چی دمشروط انعکاس‌د تقویی دپاره تکرار ډیر اهمیـــت
لری. په لو مـړی سر کی عصبی سیستم د مشروطی پاریـــز ی
(انګیزی) په مقابل کی له ځانـــه‌عکس العمل نه ښیی . خو له خـو
واره تکرار نه وروسته عکس العمل‌خرګند وی او دزیات تکرار پـــه
نتیجه کی انعکاس تقویه کیږ ی.له دی امله تکرار او تمرین دزده ـ
کړی یو مهم عامل دی .

دریمه دا چی تشویق
motivation
هم په زده کړه کی ډیر ستر نقش‌لری . تشویق په هغه صور ت کی
اغیزناك وی چی له احتیاج ســـره‌تړلی وی او کومه ګټه ور څخـــه
متصوره وی .

دمثال په‌توګه ، اکثر خلك‌اوس‌هغه ژبی زده کوی چی په علومو ،
ټکنالوجی ، تجارت او بین المللی تفاهم کی ور ځنی زیاته‌ګټه‌اخیستله

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیږی . ښوونکی پخوا لـه‌دی چی‌دیوی موضوع په تشریح‌پیل وکړی باید زده کوو نکی په ذهنی لحاظ ددرس زده کولو ته تشویـــــق کړی.

څلورمه دا چی د زده کوو نکواستعدادونه‌هم یو تربله‌توپیرلری. په دی اساس ، دمشروطو لو په‌وخت‌کی‌د عمومی حالاتو په ترڅ کی باید خصو صی حالاتو ته هم پاملرنـــه‌وشی .

پنځمه دا چی په زده کړه کـــی‌هـــمیشه تعمیم او انتقـــال دا خـــل وی . د تعمیم څخه مقصد دادی که یوزده کوونکی په وړه ساحه کی یوه مفکوره کسب کړی هغه بیا په‌لویه ساحه کی هم تطبیقوی. انتقال هم تعمیم ته ورته دی خو په‌انتقال‌کی د ور ته والی پر مفکوره باندی زیات لنګر اچول کیږی . د ځینـــوتاکلو مهار تونو زده کړه دنـــورو مهار تونو له‌زده کولو سره مرسته‌کوی . د مثال په توګه ، که څوك‌یوه ژبه ښه زده کړی کیدی شی یو ه‌بله‌ژبه چی په‌خپل جوړ ښت کی له هماغه ژبی سره ور ته والی لری‌په‌لنډ وخت کی زده کړی . البته‌دا هم ممکنه ده چی د ځینو مـــهـــار تونو زده کړه دیوه بل‌مهار ت‌دزده کړی مخنیوی وکړی . ویل کیږ ی‌چی دتایپ زده کړه د پیانو دزده‌ کولو مخه نیسی .

دګیشتالت ارواپوهنه: پخوا له دی چی په ژب ښوو نه کی‌دګیشتالت ارو ا پوهنی پرنسیپو نه وڅیړ لشی د دی ارو ا پوهنی پس منظـــر هدفونه او ار زښتو نه به‌په لنـــډ توګه معرفی شی .

ګیشتا لت په Gestalt اصل کی جرمنی کلمه ده چی دشیانو درا غونډولو او کښیښو دلو طریقی‌ته ویل کیږی . په قاموسونو کـــی ګیشتا لت د بیلګی (نمونی) اوشکل‌په معنا هم راغلی ده .

د ګیشتا لت ارو ا پوهنه دنولسمی‌پیړی په وروستیو وختو کی‌په‌جرمنی کی مینځ ته راغله اود (۱۹۱۳) کال‌نه وروسته یی په‌ټوله نړی کـــی شهرت وموند . د ګیشتا لت ارو ا پوهنی مو سس (مـــا کس ورتیمر) دی خود ده په څنګ کی د (ولفګا نګ کوهلر) او (کورت کافکا)نومونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

همد یادو نی وړ دی .ور تیمرکوهلراو کافکا خپلی ځیړنی په آلمان کی پیل کړی ، په امریکا یی اروا پوهنه‌یی انتقادو نه وکړل ، او بیایی‌دخپلو نظریو د دفاع دپاره دامریکی متحدوایالتو نو ته سفر ونه وکړل او هماغلته یی استو گنه غوره کړه .

دکیشتالت اروا‌پوهنی په فلسفه، ښکلا پیژندنه ، بیولوژی ، کیمیا ،او اقتصاد کی هم نفوذ وکړ خو مونږدلته یوازی پرهغو موضو عگانو غږیږو چی د زده کړی د پرا بلمونوله حلولو سره مرسته کوی .

دگیشتا لت اروا پو هنه دامریکی بیهیویریزم ،دتارن دا یك د زده‌کړی دنظریی ، او تداعی دنظریو پر ضددیوه عکس العمل په توگه رامینځ ته شوه . امریکایی اروا پوهنی زیا تره میخانیکی او موزا ئیك بنه‌در لوده . د مثال په‌توگه ، په امریکایی‌اروا پوهنه کی د اشتباه او ازما ینښت، گتمی او مکافات ، له‌جزءنه کل ته تعمیم ، تدریجی بدلون،میخانیکی زده کړی ، او پاسیف شعور پرنسیپونه منل شوی وو .دگیشتا لت اروا پوهنی له خوا د پور تنیوپرنسیپونو پر ضد داعترا ض غږ پورته شو او ویی ویل چی اجزا که‌هر څومره په دقت سره تحلیل هم شی د کل د پیژندنی دپاره بسنه نه‌کوی. د مثال په ډول ، او به له آکسیجن او هایدرو جن څخه ترکیب‌شوی دی خو که مونږ دآکسیجن او هاید روجن خواص په جلا جلا توگه‌وپیژنو د دی معنا دانه ده چی گویا مونږ داوبو خواص هم پیژند لی‌دی .

دگیشتا لت اروا پوهنه له‌کل نه‌جزء ته ځی او شیان جلا جلا او توټه توټه نه گوری بلکی دیوه‌کل‌په چوکاټ کی‌یی له‌نوروشیانواوحالاتو سره دار تباط په ترڅ کی مطا لعه‌کوی.

کله چی یو شخص موازی کر ښی‌گوری داسی نه کوی چی لومړی‌یوه کرښه او ور پسی بله کرښه‌وگو ری بلکی دواړه په هماغه وخت کی وینی اود ((موازی توب)) مفکوره‌یی‌په ذهن کی انځور یږی . د گیشتا لت اروا پوهنی عمده مقولی دادی :کل، جوړ ښت ، رابطه ، حالت (یا موقعیت) ، او بصیرت (چی، په‌خپل مفهوم کی له شهود یا نا څاپی پوهی سره نږدیوالی لری.)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دبیهیو یریزم په اروا پوهنه کی‌یوه پیشو د غذا دلاس ته راوړلود پاره داشتباه او ازما ینبت له لاری‌پرمخ ځی . پیشو اشتباه کوی بیا په تصادفی توگه غذا ته لاره پیداکوی . دغه عمل خو ځله‌تکرار یږی په‌پای کی پیشو زده کوی چی ځنگه(مثلا دتار په کشولو سره) خپل ځان غذا ته ور ورسوی . د گیشتا لت اروا پوهنه زده کړه د بصیرت او ناخاپی پوهی محصول بولی .کوهلر د خپلی تجربی دپاره چمپا ـ نزی انتخاب کړه . ده په یوه کوټه‌کی کیله خوړ نده کړه اویوصندوق یی هم چیرته په کونج کی کیښود.چمپا نزی کیلی ته وکتل خو پو ه شوه چی کیلی ته نشی وررسیدلی. یونا ځاپه د صندوق‌ځخه‌داستفا ـ دی په فکر کی لویږی . صندو ق‌را اخلی او په هغه ځای کی یی ږدی چی کیله خوړنده ده . دصنـــدوق‌سرته په ختلو سره کیلی ته ټو پ ورا چوی او را اخلی یی .

همدا رنگه په‌یوه بله تجربه کی‌کیله دیوه نل په مینځ کی ایښود ل شوی ده او په کوټه کی یو کوتك‌هم شته . چمپانـــزی له او ږده ((چرت)) نه وروسته کوتك را اخلی‌کیله ټیله کوی او له نل‌نه‌یی‌راباسی بل ځلی دوه لنډ کوتکو نه په کوټه‌کی ایښودل کیږی چی هیڅ یویی کیلی ته‌نه ور رسیږی .

چمپانزی دیوه کوتك په‌پای کی‌بل کوتك ږدی او په ټیله کولوسره کیله له‌نل نه راباسی .

کوهلر داسی نتیجه اخلی چی دوسابلو د موجودیت په صورت کی لوړ حیوانات او انسان خپل شعورپه‌کار اچولی شی. درابطی موجو ـ دیت او د چا پیر یال جوړ ښتیـزمشخصات له زده کړی سره پو ره مرسته کوی . د گیشتا لت اروا پوهنه د تکرار او تمرین په ځا ی پریوهه او بصیرت باندی ټینگا ر کوی او عقیده لری کومه زده کړ ه چی د ژوزی پوهی او بصیرت لـــه‌لاری لاس ته‌راځی له‌هغی زه‌کړی‌نه ډیره اغیزمنه ده چی تشن دتکراراوتمرین په واسطه حاصلیږی . دتکر ـ از له لاری زده کړه ړنده زده کړه‌ده‌او گټوره نتیجه نه ور کوی . په‌دی

(c) ketabton.com: The Digital Library .

کی شك نشته چی په ځینو وختـوکی د گیشتالت اروا پوهنی نظر په سمه ده خو په مقابل کی‌ځینی‌مهار تونه د تکرار او تمرین له لاری ښه زده کیږی . مثلا په بدنی روز نه‌کی‌او همدا رنگه د ژبی په‌زده کړه کی تمرین ډیره گټه لری . لیکن په‌بدنی‌روزنه اود ژبی په زده کړه کی هم داسی موارد شته چی عقل سلیم ته‌باید بلنه ور کړه وشی .

دفتبال په‌لوبه کی او په سـوك‌وهلو کی ښایی د تمرین تر څنگه پوهی او بصیرت ته هم اړ تیاولرو.

دژبی په زده کړه کی د گرامری‌قواعدو استعمال ار زښت لری . په عمومی ډول ویلی شو چی تمر ین‌او بصیرت دواړه مهم او ډیر څله یودبل متمم دی .

د زده کړی په برخه کی د حالت‌یا موقعیت مساله هم ډیر اهمیت لری . د دی مطلب د روښا نتیادپاره‌به‌خو مثالونه راوړو . که تاسوخپله گوته دسترگو په مخکی ونیسی‌لو مړی یوه سترگه پټه کړی او بیـ وغړوی او بی له څنډه ور پسی بله‌سترگه پټه کړی څه به وو ینـــی؛ غالبا تاسو ته به داسی احساســـ‌پیدا شی چی د دوهمی سترگی د پټولو په‌وخت کی موگو ته یوی خواته حرکت کوی .

لیکن وا قعیت دادی چی ستاسوپه موقعیت یا وضع کی بدلون را ـ غلی دی . دا ستاسو دکتلو مو قعیت‌دی چی تغییر یی کړی دی . یو بل مثال : مونږ همیشه وایو چی (لمرراوخوت) آیا داخبره سمه ده ؟ د شیی چی په آسمان کی اوریځی‌په‌چټکی سره حرکت کوی آیا داسی نه‌بریښی چی تر سپوږ می لاندی‌اوریځی ولاړی دی او پخپله سپوـ رمی په تیزی سره روانه ده ؟

د دی ټولو مثالونو مقصد دادی‌چی زده کوو نکی د زده کړی پـــه وخت کی یو ټاکلی حالت یا مو قعیت لری . داحالت کیدی شـــی ذهنی ، مکانی یازمانی وی (چی دادواړه پر ذهن باندی اغیزی کوی) نود دی دپاره چی زده کوو نکـــی‌مطلوبه نتیجه لاسی ته راوړی باید چی په مناسب حا لت‌کی واقع شی‌د (جان لاك) مشهوره تجربه داسی

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه چی یو لاس یی (مثلا ښی لاس) یی دتودو اوبو په لوښی کی‌اوکیږ لاس یی د سړو اوبو په لوښی کی‌د څو دقیقو دپاره ایښی وو. بیایی دواړه لاسونه په تومنو اوبو کـــی‌کیښو دل گوری چی ښی لاس یی د سوړ والی او کیږ لاس یـی‌د تودوالی احساس کوی . او به‌خو د دواړو لاسونو دپاره عین شی دی‌خود لاسونو پسی منظر یوتر بلـه توپیر لری . دا وضع په ټولنیـــزژوند کی هم شته . دوه تنه ماموران خـپل آ مـر ته و ر ځی . یوه ښه کار کړی دی او هغه بل بد. آمر صاحب یوه ته هم څه نـه‌وایی . کوم مامور چی ښه کار کړی دی له آمر څخه خپه کیږی او هغه‌بل‌تری خوشحا لیږی ځکه چی یوه‌د تحسین توقع در لوده او هغه بل دتوبیخ.

ښایی محترم لوستو نکی وپو ښتی چی دا ټولی خبری بالا خره د ژب ښوونی له مسالو سره څه اړه‌لری ؟ داپوښتنه پر ځای ده .اوس به مونږ د گیشتا لت اروا پوهنـــی‌تطبیقی اړخ په نظر کی ونیسو .لو- مړی به‌له کل نه جزء ته تگ شرح‌کړو:

د گیشتا لت اروا پوهنی له روا جیدو نه مخکی دلوست کتابو نه له الفبا یعنی دتوریو (حروفو) څخـــه‌پیل کیدل ، ور پسی به کلمی راتلی او په‌پای کی به جملی پیل کیدی .لیکن اوس دلوست اکثر کتابو نه دتوریو څخه نه شروع کیږی اوحتی‌دلوست په اکثرو درسی کتابونوکی دالفبا توری په آخر کی را ځی .دلته د گیشتا لت اروا پوهنی دوه پرنسیپونه په نظر کی نیول شوی‌دی : لومړی له کل نه جزء ته تگ او دو هم د پو هی یا بصیرت پـرنسیپ . د لومړی پر نسیپ مقصد دادی چی اجزا (توری) دکل(جملو)په‌ترڅ کی زده کیږی د دوهم پر - نسیپ مقصد دادی چی زده کوونکی‌باید داسی عبارت ولولی چی معنا ولری او زده کوونکی ته بصیر ت‌ور کړی. زده کوونکی دتورو په‌معنا او مفهوم نه پوهیږی . د جملی دزده‌کولو په ترڅ کی زده کوونکی ورو- ورو له آوازونو او توریو سره هم‌آشنا کیږی . بله دا چی آواز ونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او کلمی په اصل کی د پوهو لواوراپوهولو دپاره دی او پوهول او راـ پوهول د جملو په واسطه تر سره‌کیږی نه د کلمو او یا فقط آوازونو په وسیله .

درابطی څخه مراد دادی چی ترټولو ښه زده کړه هغه ده چی له زده کوونکو سره د روابطو په درك‌کولو کی مرسته وکړی . پخپله علم د روابطو مجموعه ده خو په دی‌شرطچی دغه روابط د شیانو او پدیدوتر مینځ ماهوی ، ضرور ی ، تکرار پدونکی ، او نسبتا دوام لرو نکی اړیکی وی چی په اصطلاح کی قوا نین او پرنسیپونه بلل کیږی . کله چی یو ماشوم باران گوری په دی‌نه پوهیږی چی اور ښت له اور ـ یځی ، حرار ت ، بړاس اودسمندرله اوبو سره څه ار تباط لری . خو کوم وخت چی د ماشوم پوهه زیاته‌شی د شیانو او پدیدو ترمینـــــځ اړیکی درك کوی . د رابطی پیژندنه‌نه یوازی په طبیعی او ټولنیـــــزو پوهنو کی ستر ارزښت لری بلکی‌په ژبه‌کی هم زیات اهمیت لری . د یوی مفکوری د څرگند ولودپاره‌باید د دال (لفظ) او مدلول(شی ،پدیدی) ترمینځ عینی او صریح اړیکی‌وپیژ ندل شی . دوینا منطقی تسلسل‌او دمختلفو مفکورو یو تر بله نښلول‌او مطلب ته‌په خپله قرینه کی ځای ورکول ، د وینا دمرکـــزی هستی‌ټاکل ، او داساسی او فرعی‌مفکورو په خپل خپل ځای کی راوړل ، داټول درابطی له مفهوم څخه زیږ ـ یږی . همدا رنگه د رابطی په‌برخه‌کی دو خت او ځای مساله هم طر ح کیږی په دی باره کی له پخوا وختوڅخه ډیری لیکنی او څیړنی شو ی دی .

د مثال په ټو گه و یل کیږی. چی فصیحه وینا هغه ده چـی دحال له غوښتنی سره سمون‌ولری‌او په هغـــــه کی د وخت او ځای اقتضاء ته پاملرنه وشی . د ژ بی‌ښوونکی کولی شی چی په دی برخه کی له کلاسیك‌ادبیاتو په تیره‌دمعانی‌له‌علم څخه زیات مثالونه راوړی .

د گیشتالت په اروا پوهنه کی د پوهی یا بصیرت (Insight)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټکی مخصوص صا د پاملرنی وړ دی .

پخوا به په ښوو نه او روزنه‌کی‌د زده کوو نکو پر حافظه باندی‌ډیر زیات باراچول کیده او ډیر ځله به شاګردانو داسی معلومات حافظی ته سپارل چی په مفهوم باندی به‌یی‌هم ښه نه پوهیدل . زمونږ په‌هیواد کی به د عربی ژبی د زده کولودپاره‌طالب العلم ((صرف میر)) یاداوه چی په نتیجه کی به‌یی ځینی شا ګردان په عصبی نارو غتیا وهم‌اخته کیدل . په کوچنیوالی کی می ډیرځله اوریدلی دی چی خلکو به ویل ((پلانکی طالب سر میر «صـر ف‌میر» لیونی کړ .)) د دی علت‌داو چی پر حافظه باندی به ډیر زور اوفشار اچول کیده او شاګرد به له ذهنی ربړو سره مخامخ کیده . دګیشتا لت اروا پوهنه په زده کړ ه کی پوهی او درك ته زیات اهمیت‌ور کوی . د دی اروا پوهنی توصیه داده چی درسی کتابونه باید پداسی‌ترتیب ولیکل شی چی د میخا نیکی یادولو په ځای زده کوو نکی دمو ضوع ژورو ته ور ننوزی ، په‌مطلب ښه وپوهیږی او ضروری معلوما ت‌یی ذهن ته وسپاری . کله چی زده کوونکی دموضوع په مطلب او مقصدښه وپوهیږی په حافظه کی هم تر ډیره وخته پاتی کیږی او که ځینی‌معلومات یی‌له یاده هم ووزی اسا- سی مفکوره او پرنسیپ یی په ذهن‌کی پاتیږی او دز ده کوونـــکی د شخصیت جزء ګرځی .

د ښوو نکی وظیفه داده چی په‌زده کوونکی کی داستعجاب احساس راوپا روی ، له موضوع سره یـــی‌علاقه مند کړی ، او په ټاکلی‌مو - ضوع کی یی زده کړی ته تشویق‌کړی خو د لکچر یا توضیح په ځای د زده کوونکی دپاره داسی زمینـــه‌برابره کړی چی هغه پخپله ځینی اړیکی او د مسالی د حل ځینی‌اړ خونه کشف کړی ، خپل ماغزه په کار واچوی اود موضوع ژورو تـــه‌ورننوزی . ښوو نکی پاسیـــف او لاس تر زنی نه کښینی بلکی‌داسی‌شرایط برابروی چی له زده کوونکی سره د موضوع په فهم او درك کی‌مرسته وکړی . په دی ترتیب،زده کوونکی تیاره لقمه نه ترلاسه کوی بلکی پخپله زیار باسی چی مسا له

(c) ketabton.com: The Digital Library

حل کړی ، له خپل کار اوزیار نه‌خوند اخلی ، پر ځان ویسا اواعتماد پیدا کوی ، د ځیرنی له اسلوب‌سره آشنا کیږی ، دخلاق اوابتکاری فکر خاوند کیږی ، اودوړیا لاس‌ته‌راغلو شیانو او مفتخوری نه کرکه کوی .

د گیشتالت اروا پوهنی د روا جیدو نه وروسته داسی مفکوره‌مینځ ته راغله چی ښوونځی د ما شـــوم‌دپاره دی ، دماشوم روزنه د ښوونځی اصلی هدف دی او نور ټو ل‌تدریسی او اداری فعالیتو نه د ده‌د پاره دی .

څرنگه چی ماشوم د ښوو نځـــی زړه او مرکز دی نو د Child-Centered ښوونځی اصطلاح رواج شوه .

په دی ښوو نځی کی نصاب ا ودرسی پرو گرام دماشوم د روحیاتو او غوښتنو سره عیاریږی ، د ده‌سویه په نظر کی نیوُله کیږی.د ده دستونزو د حلولو دپاره زیار ایستل‌کیږی، اوهر څوك او هر څه د ده دخدمت دپاره گومار ل کیږی . له‌دی نه‌مخکی عمومی ذهنیت داسی و چی ماشوم به مجبور وهغه څه زده کړی‌چی د ده دپاره گټور او لازم گڼل شوی دی . دا مهمه نه وه‌چی ما شوم هغه مضمون زده کولی شی که‌نه بلکی مجبور و چی زده یی‌کړی‌که څه‌هم په وهلو او ټکولو سره‌وی د ده سویه اور وحیه مهمه نه وه‌بلکی د ښوونکی لزوم دید مهم و او پخپله ښوو نکی مهم و . په‌بله ژبه‌ماشوم د ښوو نځی دپاره و نه‌ښوونځی د ماشوم دپاره . د گیشتالت‌اروا پوهنی آس په گاډی پسی‌ونه تاړه بلکی گاډی یی په آس پور ی‌وتړله . البته دا خبره به مبالغه‌وی که د گیشتالت اروا پوهنه لـــــه‌اجتماعی ـ اقتصادی جوړ ښتونو نه تجرید کړو. بالعکس ، د گیشتا لت سایکا لوجی د خپل وخت او چاپیریال د ټولنیزو او اقتصادی‌شرا یطو زیږنده وه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دزده کړی ځښتی عمومی پرنسیپونه:

زده کړه دسلوك تغییر ته ویل کیږی خو په دی شرط چی نومو ړی تغییر ارثی ، غریزی اود عمردپو خوالی زیږنده نه وی . نامشروط یا فطری عکس العمل د زده کړی پـه کتیگور ی کی نه راځی. نوزده کړه دسلوك هغه تغییر دی چی دتجربی او پراتیك په نتیجه کی رامینځ ته کیږی. دزده کړی په موضوع کـی ډیر زیات عوامل دخیل دی او لـه همدی امله تراوسه پوری دزده کړی پـه برخه کی یوه ټاکلی او د ټولو لهخوا منل شـوی وا حده تیـوری نه ده وړاندی شوی . سره له دی، یو شمیر عمومی پرنسیپونه شته چی د اروا پوهانو اود ښوونی او روزنی د متخصصا نو لهخوا تاییدشوی دی چی دلته بهپه لنډه توگه معرفی شی . لومړی باید ووایوچی په هره زده کړه کی زده کوونکی، ښوونکی ،د زده کړی ماده یاموضوع اود زده کړی چاپیر یال (یا شرایط) لازمی عناصر دی چی د هغودنشتو الی په صورت کی زده کړه امکا ن نه لری . کیدی شی چی زده کوو نکی یوساده ژوندی اور گانیزم او ښوونکی هم یو شی یا یوه پدیده وی.خودلته زموږ دبحث موضوع انسان دی او له دی امله دنورو ژوند یـواورگا نیز مونو په برخه کی دمثالونو له راوړلو څخه تیریږو .

دا څرگنده خبره دهچی هرانسان زیار باسی خپل هدف ته درسیدو د پاره لنډه او آسانه لاره ومومی .لهلرغونو زمانو راهیسی انسانانوزیار ایستلی دی چی خپل کارونه پـــهآسانه طریقه سرته ورســـوی . د ښوو نی او روزنی پوهانو همد علمدتحصیل دپاره دآسانو او لنډولارو دپیدا کولو په برخه کی ډیری خیړنی کړی دی . خو دا ټکی باید هیر نه کړوچی د شخص هڅه ،مینه، ذو ق فعالیت او له مسوو لیت نه ډك بر خورد داسی عوامل دی چی هیڅکله د زده کړی له صحنی څخه د غیر حاضر یدلو حق نه لری . د زده کړی هغه تکنیکونه چی دلته معرفی کیږی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر عمومي دی او هرڅوك كولی‌شی‌په عمل كی‌یی تطبیق كړی او گټه تری واخلی . راځی ترهر څه دمخه‌خپله پوښتنه په ساده او صریحو الفاظو كی طرح كړو . پوښتنه‌داده:

كوم عوامل د زده كړی له آسا نولو سره مرسته كوی ؟ د دی‌پو ـ ښتنی ځواب به‌په لاندی مادو كی توضیح كړو :

۱ـ دهدف ټاكنه : كه‌دزده كړی‌هدف څرگند او مشخص‌وی نو خپل هدف ته‌په آسانی سره رسیدلـــی‌شو . یوه معمولی لاره داده چی‌هره ورځ په ټاكلی ساحه كی گامو نه‌واخلو ، مطالعه وكړو ، په څیړ نه لاسی پوری كړو ، او خپلی‌زده‌كړی‌ته انكشاف ور كړو . بله لار هغه ده چی د گیشتالت‌اروا پوهنی‌له‌خواهواره شوی ده او هغه داچی د جز ـ ئیاتو له‌څیړلو نه مخكی ترهد فـه‌پوری درسیدو یو كلی تصویـر او بشپړ انځور په ذهن كی ترسیـــم‌كړو. د دی په ځای چی یو یو گام پورته كوو باید پړاوونه ، واحدونه‌عمدد ځانگی تشخیص كړو ، دهغو ترمینځ اړیكی كشف كړو او له‌دغی((اكتشافی الوتنی)) نه وروستـــه جزئیات او لوړی ژوری‌په دقت‌سره‌مطالعه كړو ، او داصلی او فرعی ځانگو ترمینځ كرښی راوباســـو .دریمه لار داده چی په غیر مستقیم ډول ، او تقریبا په تصادفی توگه ،بی‌له دی چی د درسی متن په لو ـ ستلو پیل وكړو او كورنی دندی‌ترسره كړو دهدف په شاو خوا كـی وگرځو راو گرځو اود خپلو معلو ماتو ساحه پراخه كـــړو . په دی صورت كی د مقالو ، داستانو نو ،او بیوگرافیو لوستنه له مونږسره مرسته كولی شی . البته څرگنده‌ده‌چی په دغو درو لارو كی دو همـــه لاره غوره ده ځكه‌په دی صور ت كی‌زده كوونكی د معنا او مفهوم ژورو ته‌ور ننوزی ، روابط په ښه ه‌توگه درك كوی ، داساسی او فرعی‌اړ ـ خونواو همدا رنگه د كلی او جزیی‌مسایلو په توپیر ښه پوهیږی ، د زده كوونكی د تخلیق او ابتكـــــاراستعداد ونه روزل كیږی ، او د میخانیكی زده كړی په ځای ډیا لكتیكی پوهه تر لاسه كولی‌شی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ـ کلکه اراده : زده کړه یواز ی‌دهدف په ټاکلو اوپیژندلوسره لاس ته‌نه راځی بلکی هدف ته‌درسید لودپاره باید کلکه اراده موجوده وی هر څوك هغه څه‌زده کولی شی چی‌غواړی زده یی کړی . کله چی هدف څرګند اوجوت و ی او مثبته نتیجه‌هم ور باندی مرتبه وی هماغو مره دزده کوونکی علاقه هم هڅـــــول کیږی.

له زده کړی سره دشاګرد مینه‌دهغه دتوقع او آرزو ګانو له سطحی سره مستقیم اړیکی لری . د دی خبری یادو نه به‌هم بی ځایه نه‌و ی چی د هدف رو ښا نتیا اوکلکه‌اراده‌یواازی هغه‌وخت مثبته نتیجه‌ورکوی چی د زده کوونکی له استعداد اوقابلیت سره عیار شوی وی . که زده کوونکی خپلی آرزو ته درسیدوپه لاره کی له زیاتو خنډونو ســره مخامخ شی نو زده کړه په ښـــــه‌توګه پرمختګ نشی کولی او پــه تدریجی توګه آرزو پــه‌نا هــیلــی بدلیږی .

ښایی دا پوښتنه وشی چـــی دبالغ واو پخو زده کوونکو په برخه کی دهدف ټاکنی او کلکـــی ارادی‌موضوع صدق کوی خو ماشو مان‌نه هدف ټاکلی شی او نه تصمیم‌نیولی‌شی . په داسی مواردو کی مسئو ولیت د تعلیمی نصاب او ښوو نکی‌په غاړه لویږی . درسی او تربیوی فعالیتونه باید په داسی توګه تنظیم‌شی‌چی زده کوونکی زده کړی ته وهڅول شی ، په هغو کی د زیاتی‌زده کړی دپاره شوق او تمایل‌مینځ ته راشی او ترکومه حده چی ممکنه‌وی‌د زده کوونکی درس باید دلوبو او تفریح بڼه پیدا کړی . سره له‌دی په دی برخه کی دی‌له‌افراط څخه کار نه اخیستل کیږی ځکه چـــــی‌ژوند همیشه دلوبو او تفریح دپاره نه‌دی بلکی ستونزی او ترخه وا قعیتونه هم پکښی نغښتل شو ی دی .

ماشوم باید په یوه یابله بڼـه دخپلی زده کړی له‌هدف سره‌آشنایی پیدا کړی که څه هم چی د ده‌په‌نظر کی‌به هدف تت او مبهم شانته وی کلکه اراده همد ترغیب motivation په اثر مینځ ته راځی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ـ وقفه لرونکی کوششش : یوشمیر تجربو ثابته کړی ده چی فاصله لرونکی زده کړه د پرله‌پسی‌او مترا کمی زده کړی په نسبت‌ښه نتیجه ور کوی . دمثال په توگه،که‌په‌یوه ورځ کی دری ساعته سر په سر ژبه تدریس شی ډیره گټه نه‌لری‌د هغی په ځای به‌دا بهتره و ی چی یوه نه بله ورځ پویو ساعت‌تدریس شی . البته مترا کمه زده کړه په هغو موارود کی ښه نتیجه‌ورکولی شی چی د زده کړی‌موضوع په‌کافی اندازه آسانه وی او هضم‌یی مشکل نه وی . دو قفه‌لرونکی زده کړی یوه ښیگنه داده چی یومطلب یا مفکوره په ذهن کی ښه کښیني اود بل مطلب د زده کړی دپاره زمینه برابروی .

بله دا چی وقفه لرونکی زده کړه‌شاگرد نه ستړی کوی .سره له‌دی دیوه درس اوبل درس تر مینځ‌وقفه باید په زمانی لحاظ ډیره لری نه‌وی . اروا پوهانو په‌دی برخه کی‌څیړنی کړی دی ، باید د وقفی د ټاکلو دپاره دهغو له تجربو څخه‌گټه واخیستله شی .

٤ـ اضافی (له معیار نه پور ته)زده کړه: که‌یو زده کوو نکی له ټاکلی معیار سره سم درس‌زده‌کړی‌اود حاضرینو په مخکی یی په مو ـ فقانه توگه تکرار کړی شی دی ته‌زده کړه ویل کیږی . خو که‌چیری زده کوو نکی بیابیا خپل درس‌تکرار کړی دی ته اضافی (له نصاب نه پور ته) زده کړه وایی .

اضافی زده کړه over learning پوره گټه لری اود اصلی زده کړ ی په نسبت لږ زحمت غواړی . دمرستیالو موادو لو ستنه هم د اضافی زده کړی په کټیگوری کی راځی. داد ښوو نکی وظیفه ده چی زده کوونکی د تکرار ، کورنی دندی‌مرستیا لو موادو په واسطه اضا فی زده کړی ته وهڅوی .

٥ـ ټوله زده کړه او د برخو زده‌کړه : د مطلب د توضیح دپاره به یو مثا ل راو ړو . فر ضاً تاسو غواړی د خوشحال ختک یو

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظم په یاد کړی . ستاسو په‌مخکی دوی لاری دی : لومړی دا چی یو یوبیت یادوی او له څو بیتو وروسته بیاله سره یادشوی بیتو نه تکرار وی او په دی ترتیب تر پایه‌پوری پرمخ ځی اوټول نظم په‌یاد وی . دوهمه طریقه‌داده چی‌له سره تر پایه پوری نظم لولی بیا بیایی لولی تر څو چی ټول نظم په‌یادکړی گومان کوم چی زموږ په ښو ونځیو کی لومړی طریقه ډیر عمومیت لری‌خود اراواپو هانو په نظر دو همه طریقه غوره گڼله کیږی اوعلت یی داسی ښودل شوی دی چی په دو همه طریقه کی د بیتو تو ترمینځ رابطه په‌ښه توگه درك کیږی زده کوونکی یو کلی‌تصویر او عمو می مفکوره تر لاسه کوی ، دمطلب ژورو ته ور ننوزی ، او که په‌نظم‌کی‌منطقی تسلسل‌موجود وی‌دافکارو تداعی له زده کړی سره مرسته‌کوی‌خو که چیری دیوه مضمون مطالب تیت او پرك وی او یازده کوونکی‌دموضوع په مطلب نه پوهیږی اوپه میخانیکی ډول یی زده کوی په دی‌صورت کی لومړی طریقه غوره‌بر ـ ینبی خو دا هم باید زیاته کړو چی‌میخانیکی زده کړه چندانی گټه نه لری .د ځینو موضو عگانو په‌یادولوکی باید د (ټولی زده کړی) له‌پر ـ نسیپ نه کار واخیستل‌شی .دمثال‌په‌توگه ، داکتوبر د انقلاب په باره کی چی څوك مطالعه کوی باید دانقلاب پس‌منظر اوعلتونه ،دانقلاب جریان ، او نتیجی یی ټول یو ځای‌او په یوه وار مطالعه شی په دی صورت کی د زده کوونکی ذهن په‌ښه ډول روښانه کیږی ، د پیښو ترمینځ روابط په ښه توگه در ك‌کولی شی اود موضوع ماهوی او قشری اړخونه تشخیصو لی شی .

هر څومره چی زده کوو نکی دتاریخ نوموړی فصل له ځانه سره تکرار کړی هماغو مره به‌یی فهم اوبصیرت زیات شی .

د دی په خلاف ، د برخو بر خویادونه ښایی د زده کوو نکی دپاره ډیره گټه ونه لری ځکه په‌دی‌صو ـرت کی د پیښو ترمینځ منطقی ار ـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

تباط او تسلسل ته‌نه متوجه کیږی‌اود ډیالکتیکی پروسی د درك کولو پر ځای میخانیکی پوهه تر لاســـه‌کوی .

٦ـ د ترقی په‌باره کی پوهه : که‌زده کوونکی وپوهیږی چـــی د ده معلومات زیات شوی دی اود زده کړی سطح یی لوړه شوی ده نو دا کار د ده دمعلوماتود سطحی پـــه‌ارتقاء کی نوره هم مرسته کوی او دزده کوونکی دزیات پرمختګ‌سبب‌ګرځی . زده کوونکی دی ته ضر ـ ورت لری چی وپوهیږی آیاد ده‌کارسم دی که غلط ، ښه دی که بد . که شاګرد د خپل کار په نتیجه‌ونه‌پوهیږی دا کارد ده دتشو یشس ، نارامی ، او په پای کی د نهیلـــی(مایوسی) باعث ګرځی . فرض‌کړی چی یوځوك په توپك نـښه و لـــی‌خو په دی نه پوهیږی چی مرد ګیی چیرته لګیدلی دی او له‌نښی نـــــه‌څومره فاصله لری ، آیا کولی شی چی خپله اشتباه په آسانی ســـــره‌تصحیح کړی ؟ طبعا ، نه . په‌همدی ترتیب ماشوم باید د مور او پـــلاراو ښوو نکو له خوا خپلو مثبتو یا منفی عملونو ته متوجه کړی شی .په دی صورت کی نه یوازی‌دما ـ شوم پوهه او معلو مات زیاتیږ ی بلکی مثبتو او ارزښتمنو کارونوته تشو یقیږی لا هم . اروا پوهانو په‌دی برخه کی ځینی تجربی هم‌سرته رسولی دی چی یوه یی دا ده : د (الف) ټولګی داز موینی نتیجی په اوسط ډول د (ب) ټولګی سره یـــوشانته وی . بل ځل چی ښوو نکی ازموینه واخیسته (الف) ټولګی ته‌یی داز موینی نتیجی ابلاغ کړی خو د(ب) ټولګی له نتایجو څخه بـــی‌خبره پاتی شو . په راتلو نکی‌از ـ موینه کی چی نتیجی وکتل شوی د(الف) ټولګی د (ب) ټولګی په‌نسبت ډیر پرمختګ کړی و . اروا پوهانوددغه پرمختګ علتو نه داسی بیا ن کړی د ی (١) له نتایجو څخه پـــه‌خبریدلو سره زده کوونکی هڅـــه کوی چی سم ځوا بونه تکرار کړی(٢) له ناسمو ځوا بونو او اشتباه ګانو څخه ځان وژغوری ، او (٣)دسمو ځوا بونو دمو ندلو د پاره لا نور هم هڅول کیږی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷ـ تکرار: دمعلو ماتو دیادولواو یاد یوه مهارت د زده کولو دپاره تکرار او تمرین ډیر زیات اهمیـــت لری . انسانان له ډیرو لرغونـــو زمانو څخه په دی رمز پوهیدلی دی. دتکرار او تمرین په ذریعه دکاراجرا کول اسا نیږی او په چټکتیا سره ترسره کیږی ، داشتباه گانو چانس کمیږی ، او زده کړی معلومـــات ،مهارت ، یا عادت ژر نه هیر یږ ی بلکی تر ډیره وخته پوری دوا م کوی . البته د تکرار بهتر شکل هغه دی چی زده کړی موضوع یا مهارت په نوی چاپیر یال او نوی حالت کی و ازمویل شی . مثلا که چا موټر په سم او هوار سړك کی زده کړ ی وی باید په پیچومو ، کږ لیچونواوهوارو سړکونو کی هم موټروچلوی. یا داچی زده کوونکی په یوه چا پیریال کی د کومی نارو غتیا تداوی کړی وی ښایی چی په یوه بله سیمه کی (چی په اقلیمی یا اقتصـــا دی لحاظ هغی بلی منطقی سره تو پیرلری) هم خپله تجربه تکرار کړ ی په طبیعی پوهنو کی تکرار معمو لایو شانته نتیجی ور کوی خو پـــه اجتماعی ، سیاسی ، او کلتور ی چارو کی باید دنورو له تجربو څخه په معقوله توگه او احتیاط ســـــره استفاده وکړو . له دی امله ، ښه تکرار هغه دی چی میخا نیکی بهـــه ونه لری بلکی په نویو شرایطـــو او حالاتو کی له پخوا نیو معلو ماتو او تجربو څخه په ښه توگه استـــفا ده وشی .

۸ـ تطبیقی زده کړه : انسان یوهدف لرونکی مخلوق دی. نو دی چی هر څه کوی او یایی زده کوی باید یوه عملی گټه ولری او څه نتیجه ور باندی مرتبه وی . اوسن څوك د یوناتی فیلسوف (ارسطو) له دی نظر سره سر نشی خو څولی چی وایی : ((بهترین علم هغه دی چی گټه یی لره وی .)) نور نو څوك علم دعلم د پاره نه زده کوی بلکی ددی د پاره یی زده کوی چی د انسان ژوند ښه شی اود علم په برکت خپلی اړ ـ تیاوی پوره کړی او ستو نزی حـل کړی. د زده کړی په باره کی بایـد

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووایو چی لومړی : ښه زده کړه‌هغه‌ده چی تطبیقی اړخ ولری . دو همه دا چی هره زده کړه په هغه وخت کی پایښت لرونکی وی چی په‌عمل کی تطبیق شوی او از مویل شو ی‌وی . په تطبیقی زده کړه کـــی د نظری معلو ماتو صحت او سقـم‌اثبات ته رسیږی ، پخوانی معلومات تکرار یږی ، له عمل سره ار تباط‌پیدا کوی ، او نتیجه‌یی‌دزیاتی‌زده ـ کړی د تشویق موجب گرځی .

۹ـ ((امسا ییزه)) زده کړه :لکه‌گوډ او نا توانه (بی سیکه) سړی چی امساته ضرور ت لری هماغسی‌ماشومان (او ښایی لویان) دزده‌ـ کړی په وخت کی له ځینو (امسا گانو) څخه کار اخلی .

دمثال په توگه ، دلومړی ټولگی‌شاگردان د شمیر پ ه‌مضمون کی‌د گوتو په گڼلو سره د جمعی‌او تفریق‌مسایل حلوی . یادا چی د دری ژبی زده کوونکی د لیکنی یاوینا په‌وخت‌کی له ځان سره سوچ وهی چی د ذیروح جمع په (ان) اود غیر ذیروح‌جمع په (ها) سره راځی نود (مرد) جمع باید (مردان) راشی . دغه‌ډول«امسا گانی» له زده کړی سره‌پوره مرسته کوی خو اروا پوهان توصیه‌کوی چی باید د دغه ډول «امسا ـ گانو» استعمال موقتی‌وی او د عادت‌بڼه غوره نکړی .

۱۰ـ فعاله زده کړه : د ښوونی‌او روزنی متخصصان زیار باسی چی د عنعنوی پاسیف تعلیم په‌ځای‌فعاله زده کړه رواج کړی . پخوا به ځینی ښوو نکی د درسی ساعت له‌پیل نه ترور وستی شیبی پـــوری غږیدل او له زده کوو نکو څخه به‌یی غوښتل چی فقط غوږ ونیسی ، هیڅ حرکت ونکړی ، پوښتنه‌ونکړی‌او هر څه چی ښوونکی ور ته وایی هغه ټول په پټو سترگوومنی. لیکن‌اوس د ښوو نی او روزنی مسو ـ ولین کوښښ کوی‌چی زده کوونکی‌په درسی ساعت کی زیاته ونډه‌وا‌ـ خلی ، دهغوی استعداد ونه په‌کـــارواچول شی ، پوښتنی وکړی،پخپله لار پیدا کړی ،د ښوو نکی ســـره‌مباحثه وکړی ، پر ځان اعتماد پیدا کړی ، او دابتکار ی فکر خاوندا نشی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ربمه‌بر خه

ژب‌ښوونه

په دوهمه برخه کی مو د زده کړی ځینی مهمی نظریی شرح کړی اوس د دی وخت را رسیدلی دی چی پور تنی نظریی د ژبی په ډگر کی پلی کړو . لومړی به‌د ژبی‌دزده‌کړی ځینی مهم اړخونه بیان کړو او ور پسی به زموږ په هیواد کی‌دژب ښوونی پسس منظر وښـــــودل شی .

دژبی د زده کولو ځینی مهـــــم‌اړخونه :

د (ارسطو) له‌وخت نه را په‌دیخواانسان ته ناطق‌حیوان ویل شوی‌دی دمریی توب په دوره کی چـــی‌غلامانو ته د انسان په نظر نه‌کتل کیده مریونه به‌یی د((ناطق‌ابزار))په‌نامه یادول . مقصد دا چی انسان له حیواناتو څخه دژبی او وینا په‌درلودلو سره ممتاز گڼل شوی دی او مریی هم‌د نطق په‌برکت له نوروابزارو څخه امتیاز در لود . اوسنی اروا پوهان هم‌په دی عقیده دی چی‌انسان دماغزو او وینا په‌بر کت د حیواناتو له‌نړی څخه ډیر لیـــری‌شوی دی . په دی حساب ، ژبه د انسان په ټولنیز ژوند کی ډیـــرزیات اهمیت لری او له همدی امله ویل شوی دی‌چی ژبه د تمدن‌عراده‌ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اروا پوهانو د ذکاوت په از موینه‌کی دلغاتو نقش ډیر مهم ګڼلی دی دوی وایی چی‌د چاپیر یال پـــه‌پیژندنه او په کار اچونه کی ویی پانګه (دلغاتو ذخیره)اساسی رو ل‌لری . دځینو اروا پوهانو په عقیده دویی پانګی ډیر ښت د ذکاوت‌علت‌اود ځینو نورو په نظر د ذکـــاوت معلول (یانتیجه) ګڼل کیږی .

خوپه دواړو صور تونـــو کی داثابته ده چی ذکی او معقول انسا ن پرزیاتو لغاتو باندی احاطه لری اوپه عملی ژوند کی یی پـــکار وی . ځینو ځیړنو ښودلی ده چی پرانده شاګردان د کنهو شاګرانو په‌نسبت ذکی دی چی البته عمده‌علت یی‌دویی‌پانګی توپیر دی . د اروا پوهانوپه عقیده تکړه او لایق زده کوو نکی‌عموما د منځنیو زده کوو نکو پـــه تناسب زیاته ویی پانګه لری .

ژبه له چاپیر یال سره د توا فق‌په‌برخه کی هم زیات ارزښت لری . وزیات شمیر کسان چی په ژوندکی له ستونزو او ربړو سره مخا- مخ‌کیږی علت یی داوی چی هغوی‌خپل مقصد او غوښتنی په ښه توګه نشی څرګند ولی . (ډاکتر کاین کمیپ بیل) یو نامتو سایکاټریست وایی چی اکثر عصبی نارو غان‌نشی‌کولی خپلی ستونزی او مشکلا ت په څرګندو الفاظو کی افاده کـړی‌په واضحو او مشخصو کلماتو سره دیوی موضوع څرګند ونه دپوهی‌اوعلمیت غوره نښه ګڼـــله کیږی . د ځینو پوهانو په‌نظر ، ((تفکر)) لـــه‌خپل ځان سره د غږیدلو پروسه ده کلمی یوازی سمبولو نه‌نه دی بلکی‌مفکوری او داړیکو تر منځ کړی‌دی. ډیر ځله داسی پیښیږی چی دوه‌تنه‌هماغه یوه‌خبره کوی خو دیو بل په مطلب نه‌سره پوهیږی او کله کله‌خبره جنګ ته ورسیږی.

د دی یادو نو څخه مقصد دادی‌چی ژبه د ذکاوت ضریب زیاتوی او دښه تفاهم ، توافق او علمیت دپاره‌ضروری ګڼله کیږی . د ژبی دښو-

(c) ketabton.com: The Digital Library

ونی په برخه کی ښوونکی باید دیلاندی ټکو ته خاصه پاملرنه وکړی :

۱ـ د زده کوونکو د لغاتو ذخیره‌دی زیاته شی .

۲ـ د خبرو ، محاوری ، او دبیا نیی دایرادو لو دپاره دی زمینه برابره شی .

۳ـ د پوهنو په اختصا صی ځا نگو کی دی ا سا سی کلمی‌او اصطلا حات زده کوو نکو ته ورو ښوول شی .

٤ـ پرسم تلفظ ، د کلمو سم‌انتخاب ، او دویلو پر آهنگ دی زیات فشار واچول شی .

دنړیوال ښه تفاهم اود نورو ټو لنو له‌علمی او تخنیکی پر مختگونو څخه داستفادی دپاره د خار جی‌ژبو زده کړه هم زیات اهمیت لری . دیوی ټولنی کلتور هغه وخت‌ښه پیژندل کیږی چی سړی‌دهغی ټولنی ژبه‌زده کړی . ژبه او کلتوردیوی سکی دوه مخونه دی . هره ټولنه باید دنورو ټولنو له کلتوری‌او فرهنگی ذخیرو څخه دخپل ثقافت د غنی کولو په خاطر گټه‌واخلی .

په دی اساس ، زده کوو نکی‌برسیره پر ملی ژبو باید د باندنیوژبو زده کړو ته هم وهڅول شی .

ماشو مان او ژبه :

هما غسی چی ژبه په‌عمده توگه‌ټولنیزه پدیده ده بیولو ژیکی‌پدیده هم گڼله کیږی . هر څومره چی ما شوم وده کوی هماغو مره یی د ژبی د زده کولو توان او استعداد هم‌زیاتیږی . تیخور ماشو مان لومړ ی یو توریز (یو حرفی) آوا زونه له‌خولی څخه راباسی او وروسته په دوه توریزو آوازو نو بدلیږی . دمشروطولو په‌پروسه کی ماشو مان ورو ورو د آوا زونو اوشیانو تر مینځ اړیکی پیژنی . د ژبی لومړ نی زده کړه پاسیف شکل لری او بیافعاله ښه غوره کوی .

ماشوم ښایی ونشی کولای چی بشپړه کلمه تلفظ کړی خو دکورنی غړی هغوی ته‌یوه معنا ور کوی اوله‌یوه شی (مدلول) سره یی تړی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددغو ابتدایی الفاظو داستعمال پـه‌وخت کی ماشوم ته‌تی ور کول کیږی یااوبه یاد لوبو شی ور ته راو پل کیږی او دمکا فا تو په نتیجه کـی ماشوم د نورو الفاظو زده کړی ته‌تمایل پیدا کوی . هغه ماشو مان‌چی دلویانو سره زیاته ناسته ولاړه لری‌دهغو ماشومانو په‌نسبت چی لـــه خپلو همځولو سره لوبی کوی دژبی په‌زده کړه کی زیات پرمختگـــــک کوی .

کله‌چی ماشو مان ښوو نځی‌ته‌داخل شی د هغو سویی یو له بلـــه توپیر لری . دځینو ماشو مانو د لغاتو ذخیره د نورو ماشو مانو په نسبت زیاته وی او مطلب په ښه توگه افاده کولی شی . ښوو نکی باید داسی خبری ونه کړی چـــــی‌ضعیف او بیرته پاتی شاگردا ن‌د کهتری ، شرم یا خجالت احساس‌وکړی. که ښوو نکی ووایـــــی : «وگورو پلا نکی هنك څومره ښـــی‌خبری کوی او تاسی یی نشـــــی کولی)) احتما ل لری دغه جملی‌د زده کوو نکو پرسا یکالو جی‌ناو ړه اغیزه وکړی اود هغو جرات سلـــب‌کړی.

شر مید ونکی‌او محجوب‌شاگردان‌باید وهڅول شی چی خبری وکړ ی اود مهربانی لاس پررا کش شی .

د اد ښوونکی وظیفه ده چی پـــه‌ټولگی کی د ټولو زده کوو نکـــو د پاره دخبرو کولو زمینه‌برابره کړی،دهغوی د کهتری احساس له‌مینځه یوسی ، او همکار ی او ونـــــه‌ی‌اخیستلو ته‌یی تشویق کړی .

د ځایونو لیدنه ،د کار تو نـــی‌فلمونو ښودنه ، او دور ځنیـــــــو جریا ناتو په‌باره کی پوښتنه‌شاگر دانو ته ددی موقع برابروی چی‌په مباحثه کی گډون وکړی ، خپـــــل‌نظرونه څرگند کړی ، نوی شیا ن زده کړی ، اود خبرو کولو مو قـــع‌ترلاسه کړی .

نه‌یوازی دماشو مانو په برخه‌کی‌بلکی د لوړو ټولگیو په‌برخه کی هم باید دوینا ، کنفرانس او خبـــروکولو دپاره مساعد چانس برابرشی

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دی مرحله کی باید له زده کو ونکو سره مرسته وشی چی د موضوع مرکزی هسته وپیژنی، لـــه‌موضوع نه د باندی خبری ونه‌کړی لغتونه په مناسب ځای کی استعمال‌کړی، نحوی اشتباه گانی ونه کړی تلفظ او آهنگ ته پاملرنه وکړ ی اوکه ممکنه وی له ادبی تشبیهاتو او هنری‌فور مونو څخه استفاده وکړی‌دوینا په وخت کی باید دبی لزو مه تکرار او ناوړه ژستونو مخه ونیوله‌شی . د وینا آهنگ او ژستونه دی له موضوع سره متناسب وی . ددی‌دپاره چی وینا سړه ، وچه ، بـــی روحه او یکنوا خته یا مبتذله نشی‌زده کوو نکو ته دی دوینا کولـــو تکنیکونه ورو ښودل شی .

ژبنی مهار تونه :

ژبنی مهار لونه څلور دی : اوریدل ، ویل ، لوستل او لیکل دویلو په‌باره کی مو مخکی خبری وکړی.

اوس به د درو نورو مهار تو نوپه‌باره کی په لنډه توگه ځینی غـــټ غټ ټکی شرح کړو .

اوریدل :

د ژبی د زده کولو لومړی شر طاوریدل دی . د ما شو مانو په ماغزو کی د اوریدلو له لاری مفکوری‌عقیدی ، انگیرنی او معلو مات سره یو ځای کیږی‌اود هغوی شخصیتونوته تشکل ور کوی . دوی له همد غو معلوماتو ، مفکورو عقیدو، اوانگیر نو سره ښوو نځی ته را ځی).معمولا ماشو مان هغه څه اوری چی ډراما تیك شکل ولری اود هغوی پاملرنه ځانته واړوی . لو یان کولی شی‌له‌مخکینی پلان سره سم داوریدوپروگرام تعقیب کړی خو دماشو مانو اوریدنه په تیره د ښوونځی‌نه مخکی دوره کی تصادفی بڼه لری . ماشو مان ښایی دویو نکی له خولـــی څخـــه یوه یادوی جملی و اور ی‌او نورنو د خپلو خیالونو لړی‌پسی تعقیب کړ ی . دا دښو و نکی په مهارت پوری اړه لری چی څنگـــه دماشوم او ریدنه په چاینل کـــی‌واچوی او هغه له خوږو خوبونـــو او رنگینو خیالونو څخه د واقعیتونواو اړتیا و نړی ته رابولی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

داد میندو پلرونه واو ښوو نکـودنده ده چی داوریدلو په‌برخه کی‌د ماشومانو دپاره سم مو ډل انتخاب‌کړی . ځینی کورنی زیار باسی‌چی دخپلو ماشومانودپاره داسی‌همځولی‌ولټوی چی د ښو اخلاقو پر درلودلو سربیره دمعیاری لهجی په استعما لولو کی مهارت ولری . که څه هم میندی پلرونه د دی حق لری چی دخپلو ماشومانو دښی روز نی پـه خاطر د هغودپاره مهذب همځولـی‌پیدا کړی خو په دی کار کی بایدله پوره احتیاط څخه کار وا خیستل‌شی‌چی په اولاد کی یی دتبعیض اوله نورو څخه دکرکی احساس پید انه‌شی . هر څومره چی د همځولـو د پیدا کولو پروسی ته طبیعی بڼـه‌ورکړه شی هماغو مره به بهتـره وی .

په ښوونځی کی‌هم **بایدداوریدلو**موډل وپلټل شی . لومړی موډ ل پخپله دژبی ښوو نکی دی . زده کوونکی همیشه دده خبری اور ی او تقلیدوی یی . له ښوونکی څخـه‌طبعا داتوقع کیږی‌چی‌دزده کوو نکو دپاره دمهذبـی او **فصیحی و یـنا**نمونه او مثال وی . دده له‌خولی‌نه باید سپك او رکیك الفاظ وانه‌وریدل‌شی . دټیپونو ، ریکار ډونو ، را ـ دیویی پرو گرامونو او ریدل او د فلمونو لیدل هم‌زده کوونکو ته د دی فرصت ورکوی چی **فصیحه‌وینا**و اوری او ددغه شان وسایلو پـه مرسته سم تلفظ او خوږ آهنگ‌زده‌کړی . ترکوم ځایه چی په ښوو ـ نځی پوری اړه لری داوریدلـو دمهارت تقویه تر پر وگرام لاند ی راتلای شی خو په عمومی‌ډول‌اوریدل‌یو تصادفی کار دی په بازار ، کوڅه اوډله ایزو فعالیتونو او معا شر ت‌کی‌هر ډول خبری اوریدل کیږی .

داوریدلو د مهارت دپیـاوړ ی‌کولو دپاره یوه عامه طریقه داده چی ښوونکی ځینی گټور متون لولی اوپه‌پای کی له زده کوو نکو څـخه پوښتنی کوی . کله چی پر ټاکلی موضوع باندی تود بحث پیل شـی هغه زده کوو نکی چی د مضمو نمتن یی په دقت سره نه‌وی اوریدلی پخپله دپښیمانی احساس کوی اوله ځان سره وایی کاشکی دښو ـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ونکی خبری یی په دقت سره اور یدلی وای . بل وارته به ،که‌خیروی دښوونکی خبری په دقت ســــــره‌تعقیبوم .

ځینی کسان په دی عقیده دی‌چی‌که ښوو نکی ګټور او په زړه‌پوری مطالب بیان کړی اود زده کوو نکوله روحیی او سویی سره برا بروی نو زده کوو نکی به ټولی خبری په‌شوق او مینه واوری . که ښوونکی د زده کو و نکو پـــا ملر نـــه خـــپلـــی خـــو ا تـــه را وانه ړوی معنایی داده چی د ده‌وینا جالبه اوپه‌زړه پوری نه ده . دا خبره قسما سمه او پر ځای ده . دښوو نکـــی‌درس باید جالب او په زړه پوری وی . خو په دی‌برخه‌کی‌له افراطځخه کار اخیستل دزده کوو نکود پاره ګټه نه‌لری . مونږ باید زده کوونکی داسی اموخته نه کړو چی هغوی یوازی لـــه ډرا ما تیـــکـــو صحنو سره مینه ولری . ژوند هر وخت درنګینو خیالونو او خوږورو مانونو مجموعه نه ده . برسیره پر دی ، ځینی مضمونونه وچ، ساړ ه‌او بی روحه دی او زده کړه یی ډیره ستونزه غواړی .د ریاضی ، فزیك‌او کیمیا د فور مولونو یادو نـــه د شاهنامی له داستا نونو سره توپیرلری . یو پلټونکی قصه کوی چی یو ځلی د جغرا فیی د تدریس ټولګی‌ته ولاړم . ښوو نکی دافریقا دقاری په‌باره کی درس ور کاوه . ده د افریقا د خلکو د ژوند او ځنګلو نو په باره کی ډیری په زړه‌پوری‌خبری‌وکړی او د ده ساحرانه وینا ټو ل زده کوونکی تر ژوری اغیزی لاندی‌راوستلی وو . د درس په‌پای کی می‌له زده کوو نکو ځخه پوښتنـــــه‌وکړه چی افریقا چیری واقع ده ، هیچا سم ځواب رانه کړ ځکه‌هغوی‌یوازی رما نتیکی او ډرا ماتیکی‌برخی ته‌پاملرنه کړی وه او دمهمو معلو ماتو ځای جالبومعلو ماتو ډك‌کړی‌و.

لوستل:

لوستل ذی ته ویل کیږی چـــی‌سړی دچاپ شوو یا په لاس لیکل شوو آثارو او پاڼو په مطلب وپو هیږی . یعنی‌دلو ستلو په‌مهارت‌کی دپوهیدلو ټکی خاص اهمیت لری .سره له دی باید وویل شی چی له عین عبارت ځخه ټول خلك هما غـــه‌یو ډول معنا نه اخلی ځکه چی په‌ژبه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کی ځینی کلمی له ارزښتونو سره تړلی دی . نه یوازی افراد دیوی کلمی په اوریدلو سره مختلف عکس العملونه څرګند وی بلکی ټولنی هم مختلفو کلمو ته بیلا بیل ارزښتونه ټاکی .

که څه هم پنځه نیم کلن ماشومان دښوو نځی درس تعقیبولی شی خود اکثرو اروا پوهانو په عقیده کله چی ماشوم شپږ نیم کلن شی په لوستلو کی به له خاصو ستو نزو سره مخامخ نشی اود لوست درس به په ښه توګه تعقیب کړی شی. دماشومانو د تشویق دپاره معمولا له رنګه انځورونو او ښکلو تابلو ګانو څخه استفاده کیږی . د ماشو مانو ذوقونه او استعداد ونه او همدارنګه د هغوی دکورنیو اجتماعی ـ اقتصادی موقفونه یو له بله توپیرلری . ښوو نکی باید خپل زده کوـ ونکی وپیژنی او د هر یوه دتشویق دپاره له مناسبی وسیلی څخه کار واخلی .دمثال په توګه ، یو ماشوم له حیواناتو سره ډیره مینه لری .د دی دپاره چی نومو ړی ماشوم لـه لوستلو سره مینه پیدا کړی هغه ته یو داسی کتاب ور کول کیږی چی دحیوا ناتو تصو یرونه او د هغو په باره کی قصی پکښی را غلی وی .ماشوم ته ویل کیږی : ((دا ښکلی انځورونه وګوره .د هغو په باره کی قصی هم لیکل شوی دی . دغه قصی ولوله او که لوستلی یی نشی لـه نورو څخه مرسته وغواړه.))

په لومړی مرحله کی اکثر ښو ونکی له چار تونو څخه استفاده کوی. دچار تونو په ذریعه د لوست تدریس معمولا مثبته نتیجه ورکوی دماشو مانو د لوست مضمون باید په داسی مهارت سره تدریس شی چی دزده کوو نکو په نظر دتفنن اوسر ګرمی ښه ولری خو په ضمن کی یی دوی په لوستلو کی ښه پر مختګ وکړی . هماغسی چی ما ـ شومانو ته ترخه دوا په خواږه کپسول کی ور کول کیږی د هغوی زده کړه هم باید ظاهرا تفننی ښه ولری. له بده مرغه ځینی داسی ښوو نکی هم شته چی ماشو مان له ښوو نځی څخه بیزاره کوی . هر سهار چی ماشوم له خوبه راپورته کیږی نـولومړی جمله یی داوی :

(c) ketabton.com: The Digital Library

((ادی ، زه نن مکتب ته‌نه ځم !))موریی په وعد او وعید اومتی‌خواری ښوونځی ته استوی .

داسی ماشومان چی په ژړاښو ونځی ته لیږل کیږی په حقیقت کی دمربوط ښوو نکی په‌بی تفاوتی اوبی کفایتی باندی شاهدی وایی . دتاسف خبره ده چی دلومړی‌ټولگی‌ځینی شاگردان هره ورځ‌درخصتی دورځی په امید خپلی گوتی گنی اوهره شیبه دکورنی له غړو نه پو – ښتنه کوی : ((نن څو شنبی ده ؟ جمعه کله راځی ؟ شکر خدایه سبا ته‌جمعه‌ده‌که نه موری ...؟ اوداسی‌نور .))

دچمتو والی د دوری یواز ینـــی‌هدف دانه دی چی‌دماشوم د زده – کړی دپاره زمینه برابره کړی شی‌بلکی د دی په ضمن کی ښوو نکی زیار باسی چی ماشوم له زده کړ ی‌سره مینه پیدا کړی او خپل چاپیر– یال وپیژنی . ښوو نکی یوازی د نصاب دبشپړولو مسوول نه دی بلکی د ده وظیفه ده چی د زده‌کو ونکی شخصیت ته انکشاف ورکړی دهغه بدنی ، ذهنی ، اخلاقی ، رو حی او ایستیتیکی اړ تیا وته پاملرنه وکړی.

دلوست په تدریس کی باید د ماشوم روحیه ، سویه او استعدادپه نظر کی ونیول شی . لوست بایـــدمیخانیکی بڼه ونه لری. ماشوم‌باید داسی وروزل شی چی د لوست په‌معناو پوهیږی ، او لوستل شو ی عبارت تفسیر او ارزیابی کړی شی‌ځینی داسی ذکی ماشو مان شته چی د کتاب پر تصویر وز واو عبا رتونو باندی انتقاد هم کولی شی . ښوونکی کولی شی چی ماشو مانوته ووایی : ((دا ډیر ښه کتاب دی خو کله چی تاسی لوی شی له دی‌نه‌به بهتر کتاب هم ولیکلی شی که ستاسو په‌نظر په کتاب کی کو مه نیمگړتیاوی ماته یی راو ښیی .)) په دی ترتیب ، ماشومان د تکامل‌اوانکشاف له مفکورو سره آشناکیږی او پوهیږی چی ښه والی او بدوا لی‌نسبی مفهومونه دی .

د زده کوو نکو د لوستلومهارت‌ته‌په انکشاف ور کولو کی باید دغو ټکو ته خاصه پاملرنه وشی :

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ـ زده کوونکی باید د لوستل‌شوی عبارت په‌مفهوم‌بنه وپوهیږی.
۲ ـ دلوست په ترڅ کی بایدنوی‌لغتونه ، فقری ، او ادبی بنیگنی‌زده شی .

۳ـ کله چی زده کوو نکی لـــه‌ځان سره مضمون لولی نو باید د شونډو له خوځولو اود آوازو نو له‌ایستلو څخه ډډه وکړی اود لوست په‌ترڅ کی داسی حرکات ونکړی‌چی‌نور کسان اخلال کړی .

٤ـ که مضمون نورو ته لوستل‌کیږی باید دوقفی ځای ، دآهنگـــ دلوړولو او ټیټولو ځای داوریدو نکودفاصلی او شمیر په تناســـــب د آواز دلوړ والی یا ټیټوالی رعایت سم تلفظ ، او په روحیاتی شیبه‌کی دوقفی وخت او د تاکید پر ځـــای‌فشار او داسی نور شرایط په‌نظـر کی وساتل شی .

٥ـ په کومو ځایونو کی چی ادبی‌بنکلاوی ، فکری ژور تیاوی ، او یا دمفهوم پیچلتیا وی موجو دی وی‌هلته دی زیات توقف وشی او که لازمه وی عبارت دی له ځان سره په‌مکرر ډول ولولی .

٦ـ دهر فصل یا غټ څپر کی‌په‌پای کی دی عمده ټکی په فکر کی راوړل شی او مهم مطالب دی حا فظی ته وسپارل شی . دبیلا بیلـــو څپرکو او پریگر افونو تر مینځ اړ یکی دی په انتقادی نظرو کتل شی له ځانه دی وپوښتی : دلیکـــــوال‌اساسی هدف څه شی دی اود مو ـ ضوع مرکزی هسته څه شی ده ؟آیا لیکوال خپل هدف سم افاده‌کړی دی ؟ آیا دافکارو تسلسل پکښـــی‌لیدل کیږی ؟ آیا د منطقی او بدیعی اړخونو ترمینځ تناسب یی په نظرکی نیولی دی ؟ آیا تشریح‌مستدله او مستنده ده ؟ دا او داسی نور .

۷ـ تر ټولو مهمه پوښتنه داده :آیا دغه مضمون یا اثر په لوستلو ارزی ؟ که ځواب‌مثبت وی نو بایددلایل یی په نښه شی .

دا د ښوو نکی وظیفه ده چی د علومو او ادبیاتو په ساحه کی‌خپلو زده کوو نکو ته ډیر مهم آثار اوادبی‌شاهکار ونه ورو پیژنی اود هـــغو لوستلو ته‌یی وهڅوی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکل :

دلیکلو اهمیت له دی څخه هـــم څرګند یږی چی (مکتب) دلیکلوځای ته‌ویل کیږی .

اما دلیك ستر اهمیـــت له دی‌حقیقت سره اړه پیدا کوی چی د بشریت خاص تاریخ دلیك له‌تاریخ‌څخه پیل کیږی لکه چی ګویا د بشر تمدن دلیك زیږنده وی . البته دا وروستی خبره سمه نه د ه خو په عنعنوی توګه مور خان دلیك له‌پیدا یښت نه مخکی دوری ته ((دتاریخ‌نه مخکی دوره ـ دما قبل‌التاریخ‌دوره))وایی . لیك دبشر یت د فرهنګـــی موار یثو په‌ساتنه او انتقال کی ډیرزیات ارزښت لری . دنړی نامتـــو لیکوال د خپلو لیکنو په‌برکت نـه‌یوازی د خپل عصر له خلکو ســره خبری کوی بلکی د راتلونکو نسلونوغوږونو ته هم خپل پیغام رسو لی شی . دلیکوال واقعی مرګ هغـه‌وخت پیل کیږی چی څوك یی آثار نه‌لولی او افکار یی په محو کیدلو محکوم شی . څرنګه چی ښه لیکنه دانسان نوم ژوندی ساتلی شی نوپه‌ښوو نځیو کی د لیکلو مهارت ته زیاته پاملرنه په‌کار ده . کله چی دلیکلو په‌باره کی خبری کیږی اکثر خلك په شکلیاتو باندی بحـث کوی‌یوشمیر کتا بونه‌چی د لیك داصولو (اصول انشاء) په باره کی لیکل‌شوی دی . زیاتره دالفاظو انتخاب دپریګرا فونو یو والی او انسجام ،اطناب او ایجاز ، دحال اقتضاء ، د تنقیط اصول ، د تشبیهاتـــو اواستعارو استعمال ، او داسی نورو شکلی مسایلو په‌باره کی توضیحات‌ور کوی خود لیکنی ((پیغام اورسالـت)) له‌نظره غور څوی .

دلیکنی عمده هدف باید مفکوره او رسالت وی . د لیکوا لی په‌باره کی مهمه پوښتنه داده :

لیکوال غواړی څه ووایی (یا په‌بل عبارت ، د لیکنی مقصد څه شی دی) آیا خپل مقصد یی په‌سمه‌توګه‌بیان کړی دی ؟

البته د دی خبری معنا دانه ده چی په‌لیکنه کی شکلیات ارز ښت نه‌لری . شکل باید له مضمـــو ن‌سره متناسب وی . په هره لیکـنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کی اساسی او ټاکو نکـــــی اړخ‌مضمون دی . په ادبی مضا مینوکی دمحتوا تر څنګ شکل هم خـــاص‌ارزښت لری . یو پیاوړی لیکـــوال محتوا او شکل دواړو ته پاملرنـــه‌کوی او د هغوی تناسب په نظر کی ساتی .

ځینی ښوو نکی د مقالو په ار زیابی کی شکل ، سبك ، ګرامر ، او املا ته ګوری او دمقالی اصـــلی‌مفکوری او پیغام یی له یاده وزی . خو که چیری ښوو نکی او زده کړ ونکی خلاق فکر او ابتکار ته د لو- مړینوب حق ورکړی نودوی به د مقالی له لوستلو څخه خوند وا خلی او فرعی شیان به پراصلی‌مفکورو باندی سیوری ونه غور ځوی . پـــه لوړو ټولګیو کی باید زده کوو نکی‌دځیړنی له اسلوب سره آشناکړی شی‌اود علمی میتود پرنسیپو نه‌اوتکنیکونه ورو ښودل شی .

د اروا پوهانو په عقیده ، دلیك‌په‌ښو و نـــه کی باید د ا لانـــدی ټکی په‌پام کی ونیول شی :

۱ـ پریږ دی چی زده کوو نکی‌دلیکنی موضوع پخپله انتخاب کړی اوله خپل ذوق سره‌سم مقاله ،شعرکیسی یا درامه ولیکی .

۲ـ زده کوو نکو ته دی دسبك‌په خوښولو کی آزادی ورکړه شی او ترممکنی اندازی پـــوری دی دفور مالیزم او شکل پرستی مخـــه ونیوله شی .

۳ـ دګرامر او املاء په‌باب‌انتقادی‌افراطی بڼه نه غوره کوی .

٤ـ دلیك ښوو نی ځینی قاعدی‌دی‌د ضرورت په‌وخت کی په تطبیقی بڼه تشریح شی .

٥ـ دلیکنی دسویی لوړ ول‌یوازی‌دژبی دښوو نکی وظیفه نه ده بلکی نور ښوونکی‌هم باید د خپلوکاروتوپه‌ساحه کی زده کوو نکی لیکنو او ځیړنو ته وهڅوی .

٦ـ دلیکنی اساسی هـــــدف دمفکورو انتقال دی . ښوو نکی او زده کوو نکی باید دغه اصل له‌نوروتکنیکونو څخه لومړی او مقـــــدم وګڼی .

۷ـ کوم زده کوو نکی چی پـــه‌لیکوالی کی تبارز وکړی د هغو د تحسین او تقدیر دپاره دی مناسبی‌لاری چاری وپلټلی شی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ په ټولنه کې دژب ښوونې پس منظر:

په افغا نستان کې د عصری ښو ونې او روزنې تر روا جیدو اوتعمیم پوری ژبه په جوماتونو کې تدریس کیده . کله به چې ملاامام دسهارد لمانځه اود عانه فارغ شونو یـــــویو طالب به یې راغوښت او په خپل څنګ کې به یې ځای ورکاوه . زده کوونکی به معمولا لومړی د تیـری ورځې درس داستاذ په حضورکې تکرار اوه او بیا به یې په نوی درس پیل کاوه . استاذ به هغومره جملې یافقری لوستې چې طالب العلم بـه ورپسې لوستلې او تعقیبولې شوی درس به د ضرور ت په اندازه تکر ـ ازیده او هر وخت به چې استـــاذمطمئن شو چې طالب درس زده ـ کړی دی نو ور ته ویل به یې اوس ولاړ شه ، هلته کښینه او خپـــل سبق دی ضبط کړه . سبق به معمولا په جهر تکرار یده او دطالبانـــــو آوازو نه به له لیری څخه هم اوریدل کیدل . په دی ترتیب به یویو طالب سبق ویلو . که د طالبانو شمیـــــر به ډیر زیات و واو استاذ به رسیدگی نشوی کولای نورسید لو طالبانو به نورو وړو یا مبتدی طالبانو ته (چې دچړیانو په نامه یادیدل) درس ور کاوه . کوم وخت به چې طالب درس ښه ضبط کړنو بیا به داستاذ په اجازه رخصت شو . ځینو طا ـ لبانو به د خط له زده کولو سره هم علاقه در لوده . هغوی به د کړ کـــی (نی) قلم ، له سیاهی نه ډکه مشوانی اود لرگی یو ډول تخته له ځانه سره راوړل . استاذ به هغه ته سر نا مه لیکله او زده کوونکی به ور پسی لیکله . کله به چې تخته ښه ډکـــه شوه او استاذ به اصلاح کړه نو بیا به طالب ډنډی ته ورغی داوبو پـــه واسطه به یی لیکل پاك کړل ، یو څه خټه به یې په تخته ووهلـــه اوڅنګل به یې په را تیره کړه بیا به یی څنګل پریمنځله . داکار ډیر اقتصا دی و ځکه چې کا غذ به نه مصرفیده یوازینی مصرف سیاهی وه ا ودکړ کی قلم به هم ژر نه تمامیده .دقلم جوړول هم آسان کارنه و اواکثر به له استاذانو څخه زده کیده.دحساب زده کول ډیر مروج نه وو خو ځینو کسانو به د ضرورت په وخت کی حساب هم زده کاوه . طالبانو به پاړی (ضرب زبانی)د ابجدد تورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په حساب زده کولی . مثلا د (٤ضرب٨ مساوی ٣٢) په ځای به‌یی(دحلب) ویل . په حساب کی اعمال ار بعه(جمع ، تفریق ، ضرب او تقسیم) او اربعه متناسبه او کسرونه شامل‌وو . په‌عمومی ډول تعلیمی نصا ب په لاندی ډول و :

١ـ عربی : بغدادی قاعده ،قرآن‌شریف ، خلاصه کیدانی ، قد وری، منیه، کنز ، صرف میـر، د ا سـی‌نور.

٢ـ دری : پنج کتاب یا پنـــج‌گنج(چی بی له معنا کولو څخه به فقط په عبارت لوستل کـیـده)، دسعدی گلستان او بوستان ،د جامی یوسف وزلیخا ، دنظامی سکندرنامه‌دهندد مغلی دوری انشاء گانی ،او داسی نور .

البته مدرسانو کولی شول چی پور تنی ترتیب ته‌په ځینو مواردو کی یوڅه تغییر هم ور کـړی . دفقهی مدرسان ، دنحوی ملایان ، او نظمی استاذان بیل بیل وو . یعنی‌ځینو به‌په فقه ، ځینو به‌په نحو او نورو به د نظم په‌کتا بونو کی‌مهارت‌درلود . په دری ویونکو سیمو کی‌د خواجه حافظ د دیوان لوستل ډیرمروج وو .

په دری ژبو سیمو کی هم تعلیمی‌نصاب په‌لږ تفاوت سره د پښتـــو ویونکو په شان و او غالبا داســـی‌ترتیب یی در لود : قاعده بغدادی ، پاره آلم ، قرآن کریم، پنج کتاب ،دیوان خواجه حافظ ، بســـتان و گلستان شیخ سعدی ، خلاصـــه‌کیدانی ، قد وری ، منیه ، کنـــز ، مستخلص ، مثنوی جلال الدیـــن‌بلخی، صرف میر ، او داسی نور . پښتنو ښځو به‌په خپلو کور ونوکی‌رشیدا لبیان ، نور نامه ، اود پښتو ځینی نور کتابونه هم لوستل. د تعلیمی نصاب په څرنگوا لی کی د استاذ اود شاگرد دپلار خوښه ا وپخپله د شاگرد استعداد هم په نظر کی نیول کیده . که هدف به داوچی‌طالب ملایا قاضی شی نو هغه ته‌به دفقهی کتابونه تدریس کیدل اوکه‌مقصد به میزرا کیدل وونو په‌مراسلات ، انشاء گانو او ملاتیپو به‌زوراچول کیده . (ملاتیپه دلیکل شـــوو مکتوبونو مجمو عه وه چی یو مکتوب به‌په بل پسی سر یښی شوی وو اوټول به‌یی په یوه لرگی باندی‌راتاوکړی وو .)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دژب ښوو نی اصول اکثر پـــر تحت اللفظی (ټکی په ټکی) ترجمه‌او دګرامری قواعدو پر یادولو بناشوی‌وو . د(صرف میر) یادول‌د طالبانو دپاره ډیر ګران وو . په عوامو کی‌داخبره مشهوره وه چی «دسر میر (صرف میر) یادول سړی لیو نـی‌کوی». تحت اللفظی ترجمی به‌اکثرو شاګردانو ته د دی امکان نه ور کاوه چی دموضوع په اصلی مطلب وپوهیږی بلکی شاګرد به دغر یبواونامانو سه لغتونو په سیند کی لاس اوپښی وهلی او دمطلب ساحل‌ته‌به‌نه رسیده .

دمثال په ډول ، مونږ به چی په‌کوچنیوالی کی له استاذانو نه‌سبق ویلو هغوی به د(خواهد شـــد)ترجمه په (وغواړی کیدل)او (شمارا درس خواهم داد) ترجمه په (تالره‌به درس وغواړم در کول) باندی کوله . مونږ نه پوهیدوچی(وغواړی کیدل) یعنی څه ؟ درسی متون هـم اکثر دمغلق مسجع یا مرجز نثـر نمونی وی . مبتدی شاګرد ته بـــه کلاسیك آثار ور ښوول کیدل او هغه به‌په مشکله سره څو جملی‌زده‌کولی شوی .د زده کوونکی سویه‌په‌نظر کی نه نیول کیده او محتوا به ډ ه‌الفاظو کی ور که شوه . طالبانوبه درس د توتی په‌شان زده کولو دنوی طریقی او نوی فکر دپار ه‌لاره‌نه‌وه خلاصه . هغه کتابونه (لکه د سعدی ګلستان) به چی د لومـــړی‌ځل‌دپاره د ترجمی په منظور لوستل کیدل ډیر مشکل وو . په تعلیمـــی‌نصاب کی د روحیاتی ترتیب پـــر ځای منطقی ترتیب غوره ګڼل کیده‌د ژب ښوونی په پرو ګرام کی مخا ـ وره نه‌وه شامله . ډیر داسی کسا نوو چی دنظم زیات شمیر کتابونه نه به‌یی لوستلی وو خو د دری ژبـی‌یوه ساده جمله به‌یی نشوه ویلا ی څکه چی کتابی ژبه له محاوری‌څخه‌لیری وه . شاګردانـــو به له زړو (ارخائیك) لغتونو سره آشنا یی‌در لوده خو په ژوند یو لغاتو به‌زیا ت نه‌پوهیدل . دلته ماته یوه قصه راپه‌زړه شوه او هغه د اچی مونږ یـــو وخت د خپل استاذ سره کابل تـــه‌راتلو . دسما وارد کان ته ورغلو . سماوار چی چای راوړ خو یوه‌پیاله‌کمه وه . زمونږ یوه ملګری چی تـر سکندر نامی پوری نظمو نه یـــی‌لوستی وو ، سماوار چی ته غږکړ :

(c) ketabton.com: The Digital Library

((قدح را بیاور) مقصدیی دا وچی پیاله راوړه مگر سما وار چی نیو-
هیده چی ملگری په کومه ژبه را ته ګډ دی تر څو چی یوی پیالی ته مو
اشاره وکړه او هغه په مطلب پوه شو. بیا چی ښور وا راوړل شوه
استاذ سماوار چی ته وویل :((فلفل بفرمائید)) یعنی تور مرچ راوړه .
دا ځل بیاسما وار چی حیران ووچی استاذ څه وایی . وروسته چی
استاذ یو شاګرد په (فلفل) پسی واستاوه په ټول بازار کی یی (فلفل)
ونه موندل ځکه چی دا کلمه دکا ندارانو ته نا آشنا او کتابی ژبه
وه .

زمونږ په ښوو نځیو کی لا تـرډیره وخته هماغه د ترجمی او قوا-
عدو دیادولو پخوانی طریقی مروجی وی .

په ژبه کی محاوری ته پاملرنه نه کیده او داسی ښکاریده لکه د ژبی
زده کړه چی فقط دلغاتو دقاموس یادونه وی . ښوو نکی به ددوهمی
ژبی دتدریس په وخت کی د کتاب عبارت لوست او ټکی په ټکی به یی
ترجمه کاوه اوورپسی به له زده کو ونکو څخه غوښتنه کیده چی عبارت
ولولی او ترجمه یی کړی . د دی په څنګ کی به البته ښکلی خـط
(خوشنو یسی) ته هم پاملرنه کیده. ترډیره وخته پوری دښوو نی عمده
هدف میرزا کیدل وو . وروستـه دمیرزا کلمه په کاتب یالیکونکی بدله
شوه کله چی مسلکی (حرفه یی) ښوونځی جوړ شول نو په عامه ذهنیت
کی هم بدلون راغی او خلك په دی پوه شول چی میرزایی د ښوو نځی
یوازینی هدف نه دی .

دموړنی ژبی دتدریس پخوانـی بڼه :

زمونږ په ښوو نځیو کی مور نی ژبه پ ه ډیره ساده او نیمګړی بڼـه
تدریس کیده . اکثر ښوو نکی نه پوهیدل چی څنګه درس و رکړی
ځکه چی هغوی نه دپیدا ګوژی لـه میتودونو سره آشنا وو او نه یـی
درسی لار ښود درلود .

په نورو مترقي هیوادو کی درسی کتابونه ځانته لا رښود هم لری چی
په هغه کی ښوو نکی ته لار ښوونه شوی وی چی کتاب څنګه استعما ل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړی ، په درس باندی څنګه پیل وکړی ، په څه ډول د زده کوو نکی توجه جلب کړی ، درس څنګه ختم کړی، د درس اصلی مقصد څه دی او کوم ډول مهارت، احساسات اومفکورې زده کوونکو ته ورکوی، کوم ټکی پکښې لومړی در جه اهمیت لری او د درس په پای کی زده کوونکو ته څه ډول کورنی چاری ورسپارل کیږی . برسیره پر دی ، درسی لارښود ښوونکي ته دارزیابی سیستم هم ورښیی او ښوو نکی ته لارښوونه کوی چی د خپل مو فقیت اندازه په څه توګه امتحان کړی او داسی نور . مګر دلته نه یواز ی دی کار ته پاملرنه نه وه شوی بلکی د کتاب اکثرو لیکولوا ته پخپله هم دتدریس لاری چاری نه وی معلو می یو چا چی څو مقالی په مجلو او ور څپاڼو کی خپری کړی وی اودلیکوال په نامه یی شهرت موندلی و دمو لف په حیث به ور څنی کار اخیستل کیده بی له دی چی د ښوونی او روزنی له پرنسیپونو سره آشنایی ولری او یا دتدریس سابقه ولری . د پښتو اکثر کتابونه له دری څخه ژباړ ل کیدل ، بی له دی چی د دی ژبی خصو صیت او څانګړ تیاوی په نظر کی ونیول شی کوښښ به کیده چی دلوست کتاب له هر حیثه د دری دلوست له کتاب څخه وژباړل شی.د دی په ځای چی مثلا دسعدی دیوه نظم په ځای په پښتو لوست کی درحمان بابا یا خوشحال شعر راوړل شی هماغه د دری نظم به یی په پښتو نظم اړاوه . په دی ترتیب دمو رنی ژبی څانګړ تیاوی او ادبی تاریخ له نظره غور ځیدلی وو. د پښتودلوست کتابونو ډیری نیمګړ تیاوی در لودی چی ځینی به یی په لنډه توګه وښودل شی :

۱ـ دزده کوونکو سویی ته پاملرنه نه کیده . دمثال په ډول ،د پښتو لوست دلومړی ټولګی په درسی کتاب کی ، لکه څنګه چی د یوی ځیړنی له مخی څرګنده شوی ده ، ټولی (۱٤٤۲) کلمی راغلی دی چی دهغو له جملی څخه (٤۲۲) کلمی فقط یو یوځل استعمال شوی دی . سر بیره پردی چی د کتاب دټولو کلمو شمیر زیات ښکاری د څلور سوه دوه ویشت کلمو یو ځل استعمال دیادونی وړ نیمګړ تیا ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژب ښوونی اوسنی پرنسیپونه‌له دغسی بی کنټرو له استعمال سره موافقه نه کوی . په تیره‌دلو مړی ټولګی دلوست کتاب‌د کلموپه تکرار باندی زیات ټینګار کوی .معاصره ژب ښوو نه په دغسی مواردو کی له احصائیوی قاموسونوڅخه زیاته استفاده کوی .

۲ـ د لوست کتابو نه له نامانوسواو غیر مروجو شیانو او پدیدو څخه ډك دی . دمثال په توګه ، دلومړ ی‌ټولګی د لوست د کتاب په (۳۹)مخ کی داعبارت وګوری :

وداع وداع وداع

د ټولو سره کوم وداع

داپور ته عبارت اصلا په پښتـومحاوره کی نشته . (وداع) ته پـه پښتو کی (خدای په امانی) یـا(مخه ښه) وایی . هیڅوك په محاوره کی (وداع ، وداع) نه وایی بلکـی‌عامه محاوره داسی ده :

(په مخه دی ښه!) ، «دخدای په‌امان ! » ، (په مخه دی چلیږه !) ، «په خیر ولاړ شی !» او داسی نورالبته مولف زیار ایستلی دی چـی ماشومان د (ع) له‌توری سره آشناکړی‌خو د دی هدف د تحقق دپاره‌یی ناسمه طریقه انتخاب کړی ده . دعربی تورو د معرفی کولو په‌منظور دکتاب محتوا خپل پښتنی رنګ اوکلتوری هویت‌بایللی دی.سزبیره‌پر دی چی بی ضرور ته پکښی زیا ت‌نومونه را غلی دی د پښتنی نومونو لکه څلمی ، ګلالی ، ببرك ، غوټی اونورو پر ځای نجف ، مرتضـی ، محفوظ ، برات ، ثریا ، آصف او داسی نور راغلی دی. د(پیرمحمد) له نامه نه‌پرته نور اکثرنومونه پـه‌پښتنو کی زیات معمول نه دی .

۳ـ کتا بونه دژباړنی ر نګ‌لری‌اود پښتو ژبی ځانګړ تیاوی اوداـ خلی جوړ ښت په‌نظر کی نه نیسی‌دمثال په‌توګه ،دپښتو دلومړی کتاب لومړی کلمه (آس) ده .که‌څه هم‌دآس کلمه دماشو مانو د پاره‌نامـا نوسه نه ده مګرد (آ) آواز په‌پښتوکی‌ډیر لږ راځی .د پښتو ټولنی په (پښتو قاموس) کی یوازی د (آب‌آسپ ، آبنس ، آسپل ، آلـه، آن) محدودی کلمی زما له نظره تیر ی‌شوی دی چی د(آ) په آواز پیـل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیږی. ددغو کلمو له جملی څخه(آن) دوخت په معنا پښتو نه ښکاری
ځکه چی د عربی جمع یی (آوان) ده او دری هم دغه لغت له عربی نه
اخیستی دی . د (آب) کلمه د عزت او آبرو په معنا له دری څخه راغلی
ده . (آسپل ، آښس ، آل) ناما نوسین لغتونه دی چی ما په محاوره
کی نه دی اوریدلی . فقط د (آسیں)کلمه پاتی کیږی چی محترم مو لفه
د دری کتاب په تقلید د (آب) سره دورته والی په خاطر راوړی ده . بیانو
په کتاب کی تر پایه پوری د(آ)توری نه دی راغلی . حتی د دری دلوست
کتاب هم په دی برخه کی بی عیبه نه دی ځکه ماشومان او بوته (آب) نه
وایی دافقط کتابی ژبه ده ، پهمحا وره کی (او) ور ته ویل کیږی . د
ژب ښوو نی ځینی متخصصان پهدی ټکی ټینګار کوی چی تروسه وسه دی
کوښښ وشی چی د لوست پهکتا بونو کی ، په تیره په لومړی مرحله
کی ، د ماشومانو ژبه استعمال شی په لومړی مخ کی د (آب) استعما ل
مناسب نه بریښی ځینی کسان استدلال کوی چی د (آب)کلمه په
دی علت استعمال شوی ده چی په د ی کلمه کی (ا لف)
او (با) په ترتیب سره د (الفبا) د معرفی کولو دپاره راغلی دی . دا
دلیل سم نه ښکاری ځکه چی ماشو مانو ته په لومړی مرحله کی دتوریو
ترتیب نه ور ښودل کیږی او کهداسی وی نو بیاخو باید چی دبغدادی
قاعدی پهشان لومړی دهجا توری پهترتیب سره راوړل شوی وای په
داسی حال کی چی دالفبا توری دکتاب پهپای کی معرفی کیږی دتوریو
دترتیب پوهیدل دقاموس داستعمال دپاره ضروری دی مگر لوست باید
دفونیمونو اود هغو د ترکیب پهسلسله پیل شی .

٤ـ دلوست د پخوانیو کتابونو لیك دو دمعیاری ا وسیستما تیك نه
دی . پهیوه کتاب کی (دی) بی همزه او بل کی (دی) په همزه سره
لیکل شوی دي .د څلورم ټولگی دلوست دکتاب پنځم مخ وگوری چی
په اوومه کرښه کی (زامنو) په (ز)او په یولسمه کرښه کی ځامنو په
(ژ) لیکل شوی دی .

٥ـ په ځینو ځایونو کی تصو یرونه له اصلی موضوع سره سم نه
خوری . دمثال پهتوگه ،د لومړی ټولگی د لوست په ځوار لسم مخ کی

(c) ketabton.com: The Digital Library

(باغ) عنوان دی مگر هلته یو غټ‌آس وینو چی په پس منظر کی‌یی دونی ځانگی ښکاری مونږ نه‌پو هیږو یوه ونه چی د (آس) تر شا دانځور دپس منظر په‌توگه رسم‌شوی ده ځنگه کولی شی چی یو «باغ» تمثیل کړی په همدغه مخ کی د آس نوم قدری هم نشته او دباغ کلمه هم فقط یو ځل را غلی‌ده .

٦ـ طباعتی تیرو تنی پکښی‌زیاتی دی په داسی حال کی چی د لوست کتابونه باید ډیری لږی‌غلطی‌ولری .

د مثال په ډول ،د دری ویونکوسیمو دپاره د پښتو په دو هم کتاب لومړی مخ کی دغسی لیک دودراغی دی : ((تور یالی زماملگری دی زه‌دده ملگری یم .)) په دی‌عبارت کی‌دری تیرو تنی لیدل کیږی دپنځم ټولگی د لوست په کتاب‌کی‌دزده کوونکو دمشق دپاره یوه رقعه لیکل شوی ده چی فقط اووه (٧)غلطی پکښی راغلی دی نور نو خیر او خیریت دی :

٧ـ دلوست په پخوانیو کتابوکی‌د زده کوونکو اروایی اړتیاو او ذوقونو ته پاملرنه نه‌کیده . دلوست په یوه کتاب کی ډیر لغتو نه او بی ربطه جملی راغلی دی چی‌هیڅ عنوان نه‌لری او نه څوك کولی شی چی عنوان ور ته وټاکی . په‌دی‌کتاب کی یوه قصه هم نه ده راغلی.

٨ـ دلوست کتابونه د عصر له‌روحیی او غوښتنو څخه بیرته پاتی وو. په‌یوه‌کتاب‌کی یو وړوکی‌مضمون‌مونږ ته د یوه ښه هلك مثال داسی رابښیی :

الف ـ له خپل ملگری سره یی‌وعده کړی ده چی دهغه کورته به ورځی او د ده دخپلوانود واده پسه‌مراسمو کی به گډون کوی خو پس له‌یو څه چرت وهلویی پریکړه وکړه‌چی بهتره ده درس ووایم او وعده پرځای نکړم .

ب ـ دموسیقی اوریدل یو عبث‌او فضول کار دی نو ځکه‌دواده مرـ اسمو ته‌نه ورځی .

ج ـ نومړی ښه هلك پرته لـه‌درس ویلونه بل هیڅ کار نه کوی او نه علاقه وزسره لری .

په دی ترتیب دکتاب مو لـف ((دیو ه‌ښه هلك مثال))زده کوونکو ته ور ښیی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژب ښوونې پخوانی او اوسنی میتودونه:

د ژب ښوونې په پخوانی سیستم کی د رسونه له حیاتی اړتیاو سره ته وو عیار شوی او میخا نیکی بڼه یی در لوده . د ژبی په تدریس کی ستری نیمګړ تیاوی لیدل کیدی. د پښتو ژبی دتدریس یوه غټه نیمګړ- تیا د اوه چی په دری ویو نکو سیمو کی به محا وری ته پا ملرنه نه کیده. دداسی زده کوو نکو شمیر لږ نه وچی مثلا دامیر کروړ شعر به یی زده و او په یاد به یی ویلی شو خودو مره ساده جمله چی : ((زما نوم... دی.)) به یی نه شوه ویلای . په ښوونځی کی به زده کوونکو کلا - سیك متون لو ستل خود ((څنګه یی؟)) خواب به یی هم نشو ور کولی. ددی نیمګړ تیا علتونه ډیر دی خو یوڅو علتونه به یی د تدریس دپخوانی او اوسنی میتودونو د پر تلنی په ترڅ کی مطا لعه کړو :

دتدریس پخوانی میتود پـــردی مفکوره بنا شوی و چی ټول معلومات او یا لږ تر لږه اساسی معلومات دلر غو نو پو هانو او حکیما نو له خوا په کتا بو نو کی لیکل شوی دی. دزده کوونکی وظیفه داده چی ترممکنی اندازی پوری د لر غو نو پو هانو آثار زده کړی او بی له نقد او کره کتنی څخه یی راتلو نکی نسل تـــه ورانتقال کړی . ددی مطلب دتوضیح دپاره به دنا متو انګریز فیلسوف (فرانسیس بیکن) قصه رانقل کړم. (بیکن) وایی چی یو وخت له علماو څخه پو ښتنه و شوه چی : ((آس څو غا ښو نه لری؟)) ددی پو ښتنی دڅواب دپاره علما و کتا بونه ولټول او ډیری شپی ورځی یی په سکو-لاستیك بحثو نو او دلر غونی یونان د فیلسو فانو د آثارو په کتلو تیری کړی. دوی عقیده در لوده چی پـــه کتابو نو کی هر څه را غلی دی اوعلماو ټولو پو ښتنو ته خوابونـــه ور کړی دی . څرنګه چی پـــردی مو ضوع باندی ډیر زیات مګر بـــی نتیجی بحثونه و شول یو چـــــړی (مبتدی شاګرد) بی حوصلی شو او له خولی نه یی دا خبره وو تـــه :((محترمو استاذانو، راځی د آس خو- له خلاصه کړو او غاښو نه یی وشمیرو.)) ددی خبری په اوریدو علماء له ډیره قهره سره تاوشول او نژدی و چی چړی ستګسار کـــړی. دوی چړی ته وویل : «مفسده، تـــه غواړی چی بدعت رواج کړی اود

(c) ketabton.com: The Digital Library

لر غونو پو هانو او حکیمانو پر عقل‌او فرا ست باندی ملنډی ووهی!))
ددی قصی له یادونی څخه مقصددادی هغه څوك چی فکر کوی پخوانو حکماوو ټول حقایق او قوا نین‌شرح کړی دی او د «شارل مالك» په‌قول: ((اوسنی فلسفی دا پلاتون دفلسفی‌حوا شی دی)) د هغوی دتدریس په سیستم کی ابداع، اختلاف ، او تردید ته مو قع نه ور کو له کیږی .
شاگردان باید ((حقایق)) یادکړی‌اود لر غونوپو هانو د افکارومرغلری دغاړی امیل کړی . ددغه ذهنیت په‌نتیجه کی ابداع د بد عت په نامه‌رټل کیږی او ابتکار ته د کر کی پـــه‌ستر گه کتل کیږی .

دتدریس په دغه ډول سیستم کی‌باید پر حافظه، درسی متن، تکرار، یو اړ خیز استدلال، دگماتیزم، پـــه‌ړندو ستر گو تابعیت ، د فر هنگی میراث بی‌حده درناوی، عنعنه‌پر ستی‌روایتونو ، کلاسیك افکارو او کلا ـ سیك میتود او ارزښت باندی تکیه‌وشی . په ژب ښوونه کی دکلاسیك میتود د پیروی نتیجه داده چی د کتاب عبارت‌بایدښه ضبط شی‌پخپله شاگرد ته زیاته مو قع نه ور کوله‌کیږی چی په دی برخه کی له ځانه څه زیات کړی ، مقاله پری ولیکی ، په انتقدای نظر ور ته و گوری‌اود مضمون نیمگړ تیاو ته گو ته‌ونیسی.په دی سیستم کی شاگردد گماتیك (جزمی) فکر کوی‌او خلاق استعدادیی‌نه روزل کیږی . دلو ست په تدریس کی زیات و خت د کتاب د عبارت‌سم لوست اوتر شریح ته وقفیږی.

د ښوونی او روزنی اوسنی میتودکتاب ته دیوه مر ستیال په نظـــر گوری . کتاب د تفکر د پاره مواد برابروی او د قضیو مختلف اړخونه ښیږی مگر د کتاب معلو مات اونتیجه‌گیری د وروستی او مطلق حقیقت‌په تو گه نه تعبیروی ځکه چی پو هنه‌دپرا ختیا په حال کی ده اوزده‌ـ کوونکی کو لی شی‌د خلاق او انتقادی‌فکر په مر سته د پو هنی په پرا ختیا او ژور تیا کی‌ونډه وا خلی .

په کلا سیك میتود کی یوازی منطقی نظم ته ا همیت ور کول‌کیږی او اروایی اړتیا وته چندانی پا ملرنه‌نه کوی . د کلا سیك میتود له مخی دا ډیره پروانه لری چی د شاگردعلاقه او سو یه څنگه ده . کهشاگرد

(c) ketabton.com: The Digital Library

له‌درس سره علاقه نه ښيي نوداد ښوونکی قصور نه ګڼل کيږی .
ماشومان ترڅه دوا هم په ميل نه خوری مګر دده د زو غتيا دپاره ضروری ده باید په زورور کړه شی، که زده کوونکی له درس سره مينه نه لری باید قهرا ور باندی زده کړی شی . نوی ميتود له دی ډول استدلال سره موافقه نه کوی بلکی په دی خبره ټينګار کوی چی تر خه دوا باید په خوازه کپسول کی وپيچل شی خو زده کوونکی يی په ميل سره وخوری او سنيو علمی تجربو ښودلی ده چی زده کړه د خپګان ، ويری، قهر او نورو هيجانی حالاتو په وخت کی ښه نتيجه نه ور کوی . او سنيو اروا پوهانو ثابته کړی ده چی تشويق دزده کړی د پاره يو لازم شرط دی.
په کلاسيک ميتود کی زده کوونکی دتو جه مرکز نه و ، په داسی حال کی چی د اوسنی ميتود له مخی د تو جه مرکز باید پخپله زده کوونکی وی . ښوونکی، کتاب ،د ښوونځی ودانی او نور وسايل، او اداره ټول دزده کړه دپاره دی چی د زده کوونکی دشخصيت د هراړخيز تکامل په لاره کی مرسته و کړی . د ښوونکی وظيفه داده چی دزده کوونکو د استعداد د غو پړيدلو د پاره مناسبه زمينه برابره کړی . ددی ورو ستی جملی مفهوم دا نه دی چی ښوونکی دی زده کوونکی وروزی بلکی مقصد دادی چی د زده کوونکو دپاره دی داسی شرايط برابر کړی چی د هغو په رڼا کی شاګرد (پخپله) د خپل پرمختګ لاره و لټوی او هر زده کوونکی د خپل ذوق او استعداد په تناسب په ذهنی او جسمی لحاظ تر ممکنه اندازی وده وکړی . د ژب ښوونی په ساحه کی ددی خبری نتيجه داده چی زده کوونکی ته دی موقع ور کړه شی خپل مافی الضمير په آزادانه توګه ښکاره کړی . پر يږدی چی زده کوونکی غلطی و کړی خو باید وپوهول شی چی غلطی يی کړی ده . بهتره به وی داسی زمينه مساعده شی چی زده کوونکی پخپله خپلی نيمګړتياوی کشف کړی . البته دا کار حوصله غواړی ، انرژی غواړی، او وخت غواړی خو ګټه يی داده خوک چی د تجربی په اساس پخپله خپلی نيمګړتياوی و پيژنی پر ذهن باندی يی زوره اغيزه کوی .
په کلاسيک ميتود کی د نظری اوتا ملی معلو ماتو وتره زيا ته وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تجر بی ته زیات اهمیت نه‌ورکول‌کیده . «فرا نسیس بیکن» نه راپسه دیخوا تجر بی د نظری تعلیماتو ځای‌ونیو او خبره یو څه افراط ته هم ورسیده مگر تننی علم له تجر بی‌څخه پیل کیږی او دغه تجربه دمنطق‌په رڼا کی پر مخ ځی .

دتجربی اومجرد فکرمتنا سب‌اومتوازن نقش د علم بنسټ تشکیلوی. بی له عقله تجر به څه مفهوم نه‌لری‌او بی له تجر بی څخه عقل په‌خالیگاه کی واقع کیږی .

له کو م وخت را هیسی چـــــی کنترول شوی تجر به او کتنه(مشاهده) دسا ینتفیك خیږ نو د پـاره‌لازمی شرط گڼل شوی دی په‌بشری او تو لنیزو پو هنو کی هم د تجربی‌دداخلو لو دپاره زیار ایستل شوی دی . د تجر بی مقصد دا نه دی چی‌هرو مرو دی په لابراتوار کی وی .په هره تجربه کی معمولادری‌مهم‌عوامل‌لیدل کیږی : خپلواك ع امل ، تابع عا مل ، او کنترول شوی عا مل .

د مثال په تو گه ، مو نږ غواړودافرضیه د تجر بی په واسطه اثبات ته ورسوو چی : تشو یق زده کـړه پر مخ بیایی . په دی فر ضیه کی «تشویق» خپلواك عامل دی، (دزده‌کړی پر مختگ) تابع عا مل دی ،او دکنترول عا مل هغه ټول شیان او حالات دی چی احتمالا د خپلواك‌عامل په‌توگه کار ور کولی شی لکه عمرچی د هغه کموالی او زیاتوالی پرزده کړه باندی اغیزه کوی .

که مونږ یوه پنځه کلن اویو اووه‌کلن ماشوم ته یو ځای درس ور کړو طبیعی خبره ده چی اووه کلن نورمال‌ماشوم درس ښه زده کولی شی. له همدی ا مله باید د ماشومانو عمرکنترول شی او کو شش دی وشی چی زده کوونکی د تجر بی په وخت‌کی سره همځو لی‌وی. ځکه‌دااحتمال شته چی دزده کوونکو د عمر د تفاوت په لحاظ مونږ له خپلی تجربی نه غلطه نتیجه واخلو. دزده‌کوونکورو غتیایی حالت هم باید تر کنترول لاندی وی . د انسان په و جود کی‌د ځینو هو رمو نونو ډیر والی او لږ والی هم پر زده کړه باندی اغیزه‌کوی . دزده کوو نکو طبقاتی‌موقف هم په زده کړه کی تاثیر لری . د مثال په تو گه، په هغو کور نیو کی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې کتابونه، مجلې، راډیو ،تلویزیون او د زده کړې نور وسایل موجودوی د ماشوم د معلو ماتو سا حه هـــم پرا خه وی او د شتمنو کور نیو ما شومان په ځینو خاصو مواردو کې دزده کړې د پاره زیات چانس لری.

دماشوم پخوا نی معلو مات او دلو ست لیك سره مخکینی اشنا یی طبعا په زده کړه کی ډیره برخه لری نوله دې کبله د کورنی او چاپیریال وضع باید دکنترول دعا مل په تو گه په نظر کی ونیول شی . د جنس مساله هم کله کله په زده کړه کی اغیزه لری په ځینو فنی چارو کی ښځی دنارینه و په نسبت زیات مهار ت پیدا کولی شی او په ځینو نورو کارو کی نارینه تر ښځو د مخه کیدای شی . همدارنگه (ځای) باید په تجربه کی تر کنترول لاندی راشی . په ځینو ځایو کی د زوړاو غالمغال په نسبت دسړی فکر اخلال کیږی . په ځینو ځایو کی سړی ته هیجان پیدا کیږی اوداسی نور .په دی تو گه باید هغه تـــول عوا مل (لکه عمر ،جنس ، اجتماعی، اقتصادی مو قف ، علمی سو یه، د تجربی ځای ، اقلیمی او ارو ایـی حالات ، او دا سی نور) تر کنترول لاندی ونیسو چی زده گوو نکو ته دزد ه کړ ی په برخه کی ښه یابد چانس ور په برخه کوی .

د ژب ښوونی په اوسنی میتود کی دزده کړې له ځینو پر نسیپونو څخه استفاده کیږی . که څه هم دغه پر نسیپونه مخکی هم راغلی دی خودلته به یی له موضوع سره د ارتباط له مخی په لنډه تو گه راوړو :

۱ـ تشویق دزده کړې دپر مختگ دپاره یو مهم او ضروری شرط دی مگر دغه تشویق باید چی په برابره اندازه وی ځکه په تشویق کی افراط او تفریط زده کړې ته زیان رسوی.

۲ـ انعام او سزا هم په زده کړه باندی اغیزه کوی . لیکن دغه پر ـ نسیپ باید په بشپړه انسانی طریقه تر تطبیق لاندی ونیول شی .جسمانی سزا او سپکاوی دښووز ی اوروزنی له هدفونو سره ډیره فا صله لری .

دانعام او سزا پر نسیپ په عمومی ډول در ست دی خوپه تطبیق کی یی باید له خاصو تاکتیکونو واو هیو مانیستی ارزښتو تو څخه استفاده وشی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ـ تکرارهم زده کړه پرمخ بیایی مګر په دی شرط چی په تکرار کی تاکلی ضوابط مراعات شی .

که موږ ستر ګی پټی کړواو زیاروباسو چی د پنځو سا نتي متروپه اندازه کر ښه وباسو دغه عملیه ته دوه زره وار هم تکرار کړو نتیجه نه و رکوی تر څوچی اندازه یی نه کړواو داراته معلو مه نشی چی اشتباه مو کړی ده که نه .

دپر له پسی تکرار په نسبت څنډلرونکی تکرار ښه نتیجه ورکوی. د مثال په ډول که موږ یو درس خومیاشتی مخکی سل واره تکرار کړی وی احتمال لری چی اوس به مو له یاده وتلی وی خو که هماغه درس مو پنځه و خته شل ،شل واره تکرار کړی وی د هیر یدو احتمال یی دلو- مړ نی تکرار په نسبت کم دی .

٤ـ د همو موادو او مو ضو عاتو تر مینځ چی ار تباط مو جود وی ژر زده کیږی او ددی په عکس بی ربطه شیان په حافظه کی ډیر نه پاتی کیږی د همدغه ار تباط د پیدا کولو دپاره نن ورځ کو ښښ کیږی چی تعلیمی نصاب له ژوند ار ورځنیو مسایلوسره اړه و لری . ځینی پو هان په (ارتباط) باندی ټینګار کوی او په ښوونه او روزنه کی د هستـــوی نصاب ملاتړ کوی . د مثال په ډول که ددرس موضوع نباتات وی په جغرا فیه کی د مختلفو ځایو نو ، اوپه تاریخ کی د مختلفو ختو نو پر نبا تاتو باندی بحث کسیږی ، پسه بیالوژی کی د نبا تاتو کورنی خیړل کیږی ، د رو غتیا په مضمو ن کی د نبا تی خوړو پر غذا یی ار ز ښـت او ګټه باندی خبری کیږی ، په رسم کی دنباتو نو شکلو نه انځور یږی او داسی نور .

٥ـ تجر بوی او عملی درس دنظری درس په نسبت ښه زده کیږی. له همدی کبله په ژب ښوونه کی هم دنورو علو مو په څیر له لابراتوار ، چا رټونو، سلا یډونو، فلمونو او داسی نورو تدریسی موادو څخـــه استفاده کیږی .

٦ـ په زده کړه کی باید د زده کوونکو سویی ته پا ملر نه وشی. هغه لکچر چی د زده کوونکو له سویی سره عیار شوی نه وی زده کړه یی مشکله ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژب ښوونې نصاب

څرنګه چې علوم او فنون ور ځ په ورځ انکشاف کوي او د نړۍ په حالاتو کې کال په کال بدلون راځي نو ښايي چې پر تعليمي نصاب هر وخت نوې کتنه وشي . البته په ځينو پوهنو کې چې پراحصا ئيوي او سياسي تحولاتو باندې بحث کيږي واقعيتونه ډير ژر بدليږي . دمثا ل په ډول ، په دې وروستيو کلونو کې په افريقاکې يو زيات شمير هيوادونه خپلواک شوي دي ، په ځينو نورو کې سياسي رژيمونو تغيير کړي دي همدا رنګه دنړۍ نفوس ، توليدا ت د توليد وسيلې ، سياسي وضع او داسې نور تقريبا په هر کال يا دوو کلونو کې توپير پيدا کوي نو له همدې امله د سياسي او اقتصادي جغرافيې کتابونه بايد ژر ژر نوي شي . د دې په خلاف ، دلر غونـــــي تاريخ د پاره د دې ضرورت نشته چې هر کال دې درسي کتابو نه له سره وليکل شي . البته ددې خبرې معنا دا نه چې ګويا د لرغوني تاريخ پـه باب معلومات انکشاف نه کوي. په کيمپا ، فزيک ، طب ، تکنا لوجي او د طبيعي علومو په نورو څانګو کې هم هر وخت انکشا فات مينځ ته راځي او د پوهنو ساحه پرا خيږي. له دې کبله تعليمي نصاب او پرو ګرامونه همېشه نوي کتنه غوا ړي .

ليکن يوزيات شمير هيوادو نه ددې توان نه لري چې تعليمي پرو ـ ګرامونه له علمي انکشا فاتو سـره عيار کړي . د دې نيمګړتيا د مخنيوي پړه غوره لاره داده چې ښوو نکي او کتابخانې په مهمو اختصا صي مجلو کې چې نړيوال شهرت لري ګډو نو کړي او خپل معلومات زده کوونکو ته ور انتقال کړي.

دژبې دمتونو په باره کې بايدووايو چې ژبني هنرو نه د ځينو نـــورو پوهنو په تناسب زيا ت تحول نه کوي يوازې دميتودو لوجي په برخه کې د زيات پرمختګ امکانات شته . په دې اسا س پر درسي کتابونو باندې نوي کتنه زياتره دميتود ولوجي او کله کله د سياسي بدلونونو له امله مينځ ته راځي . يو زيات شمير عوامل د ژب ښوونې پر ميتود باندې اغيزه کوي. مثلا ښايي د معلمانو ګرامر ځاي نوي ګرامر وليکي ، يا دا چې د تدريس نوي ماشينونه او ژبني لابراتوارونه د ښوونې د اسا نتيا د پاره اختراع

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي ، يادا چي دزده کړي په اروا پوهنه کي ځيني نوی نظريي ومنل شي .

په تعليمي نصاب کي معمولا دا لاندي دري اصله په نظر کي نيول کيږي.

۱ـ دټولنې اقتصادي ، سياسي ،ټولنيزي او فرهنګي اړتياوي .

۲ـ دزده کوونکي علمي ، ذهني بدني ، اخلاقي، او ايستيتکي اړتياوي .

۳ـ دهري پوهني ميتود ولوژيکي غوښتنې .

لومړي اصل د دولت له سياسي او اقتصادي تګلاري سره اړه پيدا کوي او تر پلان لاندي راځي .

په مترقي ټولنو کي چي د پلا نګذاري سيستم معمول دی تعليمي نصاب په ټاکلو ساحو کي د پرسو نل روزنه په نظر کي نيسي او د ټولنې اړتياو ته ځواب ور کوي .

په دوهم اصل کي دفرد د شخصيت هراړخيز تکامل په نظر کي نيول کيږي . ځيني بورژوا ايديالوجيستان پرو پاګند کوي چي ګويا په مترقي ټولنو کي (چي دنا پا نګولي لاره يي غوره کړي ده) دفرد اړتياو ته پا ـ ملرنه نه کيږي او يوازي دټولنې اړتياو ته اهميت ور کول کيږي . دا خبره په ناوړه شکل طرح شوي ده او زيات بحث غواړي خو دلته بايد دو ـ مره وويل شي په مترقي ټولنو کي دفردي ګټو او ټولنيزو ګټو تر مينځ تضاد نشته . د دي ټولنې شعار دا دی : «يو د ټولو دپاره او ټول د يوه دپاره .)) يعني هر څوك چي کار کوي ګټه يي ټولو ته رسيږي او ټول چي کار کوي ګټه يي هر يوه ته رسيږي .

دريم اصل دي واقعيت ته اشاره کوي چي هره پوهنه د څيړنې او ښوونې دپاره ځانته جلا ميتودولوژي لري . دکتاب په ليکلو کي بايد دهري پوهني دڅيړنې له اړونيندو اصولو سره سم درسي متون تيار او برابر شي . دکتاب له ليکلو نه مخکي بايد هغه واقعيتو نه ، ارزښتو نه ، مفکوري ، علمي مفهومو نه اوجها نبيني چي زده کوو نکو ته ورښوول

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیږی تثبیت شی او له هغی ورو ستنه داسی موضو عگانی وټاکل شی چی د پورتنیو هدفونو له سرتـــه رسو لو سره مرسته کوی .

د درسی کتاب په لیکنه کی ترکوم ځایه چی ممکنه وی باید محلی اړ - تیاوی په نظر کی وساتلی شی . په کومو هیوادو نو کی چی د پوهنی متمرکز سیستم منل شوی وی بایدزیار وایستل شی چی دهرځای اوسیمی اړتیاوی په درسی کتاب کی منعکسی شی . کله چی نوی درسی کتـــاب لیکل کیږی باید یو ځلی پخوانـــی کتابونه هم په انتقادی نظر وکتل شی . هغه موضو عگانی چی تعلیمی ارزښت لری او دنوی پرو گرا م له هدفونو سره سمون لری باید پـــه نویو کتابونو کی هم راشی .

د ژبنیو مهار تونو دنصاب پـه باره کی ځینی یادو نی :

دژبی د فنونو په نصاب کی مونږدا لاندی پوښتنی تر څیړنی لاند ی نیسو :

۱ـ آیا د لومړ نیو ښوو نځیو دژب ښوونی دتعلیمی نصاب مقصـــد یوازی باسواده کول دی ، کـــه دراتلونکو سویو دپاره چمتو کول او یادواړه ؟ هغه پوهان چی د لومړنیوښوو نځیو نصاب جوړ وی باید دغه پو ښتنه له ځان سره حل کړی چی دلومړنیو ښوو نځیو د ژب ښوونی پرو گرام یوازی دنوعیت په لحاظدمنځنیو ښوو نځیو له پرو گرام سره توپیر لری که ددرجی او سویی لـــه مخی ؟

۲ـ دژبی په نصاب کی بایددهری ژبی ځانگړ تیاوی او جوړ ښت په نظر کی ونیول شی .

تر کومی اندازی چی امکان ولری د ژب ښوونی نصاب دی دهری ژبی خصو صیاتو او ادبی عنعنی اوذخیری ته پاملرنه وکړی او له پاسیف تقلید څخه دی ډډه وشی . د دی مطلـــب دتوضیح دپاره به دوو ټکوته اشاره کفایت وکړی : پ ه لومړی مثال کی به د پښتو او انگریزی ژبو ځانگړ - تیاوی وگورو . په انگریزی کـــی بیلگه یی (نمونه یی) جملی یوتا- کلی گرامری نظم لری او که دغه نظم نه څوك تیری وکړی نو هغه غلطی گڼله کیږی . په پښتو کی زیاتـــه آزادی لیدله کیږی خو بیاهم نظـم

(c) ketabton.com: The Digital Library

یومخی له‌نظره نه‌لویږی .دمثال په توګه ،د پښتو په لاندی جلمه‌کی مونږ کولی شود کلمو موقعیت تـه‌تغییرورکړ و بی له دی چی په‌معنا کی‌یی کوم خرګند توپیر ولیدل‌شی:

۱ـ مادرته نه وو ویلی چی زه داکار نشم کولی ؟
۲ـ مادرته ویلی نه‌وو چی زه داکار نشم کولی ؟
۳ـ مانه وو درته ویلی چی‌زه داکار نشم کولی ؟
٤ـ مانه وو ویلی در ته چی زه‌داکار نشم کولی ؟
٥ـ ماویلی نه وو در ته چی زه‌داکار نشم کولی ؟
٦ـ ما در ته ویلی نه وو چی داکار زه نشم کولی ؟
۷ـ ماویلی درته نه وو چی زه‌داکار نه شم کولی ؟
۸ـ ما درته ویلی نه‌وو چی زه داکار کولی نشم ؟

په انګریزی ژبه کی مونږ له ځینوموارد‌و پرته د کلمو نظم ته تغییرنه شوور کولی . په‌پښتو کی داسی مثالونه ډیر پیدا کیږی چی کلمی په آزادانه توګه‌خپل موقعیت بدلو لی‌شی .

یوبل مثال :

۱ـ که بیا می هلته ولیدی ...
۲ـ که هلته می بیا ولیدی ...
۳ـ هلته که می بیاولیدی ...
٤ـ که می هلته بیاولیدی ...
٥ـ بیامی که هلته ولیدی ...
٦ـ که می بیا هلته ولیدی ...
۷ـ بیا می هلته که ولیدی ...
۸ـ هلته می که بیاولیدی ...
۹ـ هلته می بیا که ولیدی ...
۱۰ـ بیا که هلته می ولیدی ...

دپور تنیو جملو دویلو په وخت‌کی باید خچ (فشار) ته پاملر نـه وشی .دمثال په ډول ، په دی فقره‌کی: «که‌بیا می هلته ولیدی » خـچ پر (بیا) باندی راځی او که په(هلته)باندی خچ راشی (شرط) تغییرکوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ځانته بیله (جزا) غواړي.دپور تنی فقری لسم شکل دادي :(بیاکه هلته می ولیدی ...) خو په‌دی ورو ستنی جمله (بیا) معترضه بنه پیدا کوی او دانگریزی by the way په معنا راځی . په دی صورت کی‌د جملی تنقیط باید داسی وی: ((بیاکه هلته می ولیدی ...))

دپښتو ژبی یوه بله مهمه‌ځانگړ تیا داده چی ددری ژبی په خلاف‌د دغی ژبی مشکلات زیاتره افقی دی‌نه‌عمودی .په بله ژبه ، څوك چی د پښتو محاوروی ژبه زده کړی پـــه‌لیکنی ژبه کی له ستونزو سره ډیر زیات‌نه مخامخ کیږی . په دری کی‌لیکنی ژبه ډیری درجی لری . ځینی کتابونه ، په تیره کلا سیك آثاری‌ډیر مشکل دی چی یوازی دتخصص خاوندان په پوهیږی او عام خلـــك‌مفهوم نشی ځنی اخیستلی . پـــه پښتو کی د دغسی آثارو شمیـــرمحدود دی .

۳ـ دلومړی ټولگی په لوست کی‌باید داسی لغتو نه استعمال شی‌چی شپږ کلن او اووه کلن ماشو مان‌پری‌وپوهیږی . داکار باید د هیواد په هر گوټ کی دپراخی سروی په‌توگه‌وشی او ترممکنی اندازی دی‌زیاز ـ وایستل شی چی په دی توگـــه دکوچنیانو معیاری ژبه لاس ته‌راشی په‌دی برخه کی ښایی چی دادبیاتواو بشری علومو د پوهنځی د ژبی له اطلس څخه هم استفاده‌وشی .

٤ـ دعلمی تجربی په اساس‌بایدداخبره اثبات ته ورسیږی چی دتوـ ریو د پیژندلو طریقه ښه نتیجه‌ور کوی او که د هغی پر ځای فونیمیك سیستم غوره دی .په دی وروستی‌سیستم کی زده کوو نکو ته دتوریو (حروفو) دنوم پر ځای دتوریـــــوآوازونه وز ښوول کیږی . په دی کی شك نشته چی په اروپایی ژبوکی دغه وروستی میتود معمول دی خو په‌پښتو او دری کی چی تور ی‌سره گډیږی او داروپایی ژبو په‌شان بیل بیل نه لیکل کیږی باید په‌پټوسترگو دغه میتود تطبیق نشی‌بلکی دتجربوی میتود په واسطه دا دواړه‌میتودو نه واز مویل شی.

۵ـ یوه بل ټکی ته تر اوسه‌هیڅ‌پام نه دی شوی او هغه دا چی که‌په لومړی سر کی ماشومانو ته‌لوست‌په جلا جلا تورو (حروفو) ولیکل شی او په وروستیو سویو کی سره‌گډ شی نتیجه به‌یی څنگه وی ؟ په دی برخه کی یوه علمی تجربـــــه‌ضروری بریښی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦ـ دلومړ نیو ښوو نځیو او سنی کتابونه په چاپی تورو خپاره شوی دی اود نستعلیق په ځای له‌نسخ څخه کار اخیستل شوی دی . په دی باره کی هم غور په کارد ی‌چی د لومړیو ټولگیو د لوست کتابونه دی په‌نستعلیق یا نسخ ولیکل‌شی .ځینی کسان دیوه خاص لیك دود پلویان دی او هغه داسی دی‌چی‌نسخ او نستعلیق دواړه یی سره ترکیب کړی دی .

۷ـ دلوست په اوسنیو کتابوکی د کلمو ترمینځ فاصله نشته. په اروپایی ژبو کی بی‌له فاصلی لوست‌ناممکن غوندی ښکاری . په پښتو کی باید د علمی تجربی په اساس داسی څیړنه وشی چی آیا زده ـ کوونکی فاصله لرونکی متن ښه لو ستلی شی او که بی فاصلی .

(پای)

یادونه :

په دی لیکنه کی د مأخذو نـو نومونه په متداول او متعارف‌سیستم سره نه‌دی ښوول شوی ځکه چی‌درسالی اصلی مقصد په هیواد کی د ژبنیو پرابلمو نو تشخیص او له‌هغو سره آشنایی ده . سره له دی په دی اثر کی له یو څو مأخذونـو څخه زیاته استفاده شوی ده چی په لاندی توگه یی معرفی کوم :

1. Ernts R. Hilgard, Gordon H. Bower. Theories of Learning, third edition. New York. ACC, 1966

2. Nina Talyzina, The Psychology of Learning, Progress Publishers, Moscow, 1981.

3. M. Rosenthal and P. Yudin, A Dictionary of philosophy, Progress Publisher, Moscow. 1967.

4. Harold W. Bernard, Psychology of Learning and Teaching, Mc Grow-Hill Book Company, 1965

۵ـ نرمان ل . مان ، اصول‌روا نشناسی ، ترجمه و اقتباس دکتر ـ محمود ساعتچی ، جلد دوم، چـاپ‌دوم ، چاپخانه سپهر ، تهـــران ، ۲۵۳۵ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

عنوان	مخ
سریزه	۱
لومړی برخه ـ ژبه	۵
دژبې ماهیت	۲۰
ژبه د ژبپوهانو په‌نظر کی	۲۳
ژبښوونه او ژبپوهنه	۲٤
دوهمه برخه : د زده کړې اروا پوهنه	۲۷
دزده کړې نظریې	۳٤
دتارن ډایك دزده کړې نظریه	٤۰
دپاولوف دزده کړې نظریه	٤۵
دگیشتالت اروا پوهنه	۵۰
دزده کړې ځینې عمومي پرنسیپونه	۵۸
دریمه برخه : ژبښوونه	٦٦
ماشومان اوژبه	٦۸
ژبنی مهارتونه	۷۰
زموږ په‌ټولنه کی د ژبښوونې پس منظر	۷۸
د ژبښوونې ځوانې او اوسنې میتودونه	۸٦
د ژبنیو مهارتونو نصاب په‌باره‌کی ځینې یادونې	۹٤

یادونه : د ۳٤ مخ دعنوان له‌پاسه «دوهمه برخه » زیاته ده حذف دی

Pashto Academy

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

دولتي مطبعه

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library